

Simon Wanhat kylät

**Simoniemen ja Simonkylän maisemanhoitoalueen
hoito- ja käyttösuunnitelma**

Marjut Kokko ja Piritta Peurasaari

LUONTO

Simon Wanhat kylät

**Simoniemen ja Simonkylän maisemanhoitoalueen
hoito- ja käyttösuunnitelma**

Marjut Kokko ja Piritta Peurasaari

SUOMEN YMPÄRISTÖ 2 | 2014
Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
Ympäristö ja luonnonvarat

Taitto: Ritva-Liisa Hakala
Kansikuva: Esko Tavia
Sisäsivujen kuvat: Marjut Kokko ja Piritta Peurasaari, ellei toisin mainita

Julkaisu on saatavana myös internetistä:
www.ymparisto.fi/julkaisut

Edita Prima Oy, Helsinki 2014

ISBN 978-952-11-4280-2 (nid.)

ISBN 978-952-11-4281-9 (PDF)

ISSN 1238-7312 (pain.)

ISSN 1796-1637 (verkkokj.)

SISÄLLYS

1 Johdanto	5
2 Suunnittelualueena pohjoiset merenrantakylät	6
3 Yhteistyössä maisema haltuun	8
3.1 Maanomistajakyselyt ja maastokäynnit	8
3.2 Yhteiset neuvontapäivät	8
3.3 Kyläkävely ja talkoot	9
3.4 Kylätyöryhmät ja tiedottaminen.....	9
3.5 Maisema-analyysillä esiin erityispiirteet	10
4 Kulttuurimaiseman kehitys	13
4.1 Asutushistoria.....	13
4.2 Elinkeinohistoria	14
4.3 Kulkureitit merellä ja maalla	16
4.4 Vanha rakentamisen tapa.....	18
5 Luonnonolosuhteet	22
5.1 Topografia	22
5.2 Maa- ja kallioperä	22
5.3 Vesistöt ja kosteikot.....	23
5.4 Ilmasto.....	25
5.5 Kasvillisuus	25
5.6 Eläimistö	33
5.7 Arvokkaat elinympäristöt.....	34
6 Maisemanhoidon lähtökohdat	39
6.1 Maisemakuva	39
6.2 Väestö ja elinkeinorakenne	43
6.3 Maanomistus	43
6.4 Kaavat, suojelualueet ja periaatepäätökset.....	44
6.5 Yhteenveto erityispiirteistä	47
7 Maisema-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma	54
7.1 Hoidon päämäärät	54
7.2 Kunnostettavat ja hoidettavat kohteet.....	54
7.3 Hoitosuosituksiset.....	55

8 Jatkokehittämisen tarpeita	65
8.1 Arvokkaan rakennuskannan kunnostus- ja hoitosuunnitelma	65
8.2 Huonokuntoisten ja tyhjiä rakennusten kartoitus	66
8.3 Maisematien kehittäminen ja kiviaitojen kunnostus	67
8.4 Laiduneläinten hankinta.....	67
8.5 Matkailun ja virkistyskäytön kehittäminen	68
8.6 Yhdistysten pienet hankkeet	69
9 Taloudellista tukea ja yhteistyötahoja	71
9.1 EU:n maataloustuet viljelijöille ja yhdistyksille	71
9.2 Rakennetun ympäristön hoidon tuet.....	71
9.3 Rahoitusta kylien kehittämiseen.....	72
9.4 Tukea maaseudun yrityksille	72
9.5 Metsänomistajille METSO -ohjelma	72
9.6 Vuokralle kesälampaita	73
9.7 Yhteistyötahoja	73
10 Maisemanhoitoalueen perustaminen	76
10.1 Perustamisprosessi	76
10.2 Lakien ja säädösten asettamat tavoitteet	76
10.3 Suosituksilla maisema huomioon	77
10.4 Tarvittaessa määräyksiä.....	77
10.5 Maisemanhoidon järjestäytyminen	77
11 Perustamisen ja hoidon vaikutusarviointi	78
11.1 Maisemanhoitoalueen perustamisen ja hoidon vaikutukset.....	78
11.2 Suunnitelman vaikutukset Natura-alueisiin	79
Kiitokset	80
Yhteystietoja	82
Lähteet	83
Liite 1 Maanomistajakysely	
Liite 2 Yhteenveto lausunnoista	

Kuvailulehdet

1 Johdanto

Simoniemen ja Simonkylän maisemanhoito- ja käyttösuunnitelma on laadittu Lapin ELY-keskuksen toimesta. Hanke käynnistyi Simonkylän maa- ja kotitalousseuran aloitteesta keväällä 2012. Kunta suhtautui hankkeeseen myönteisesti ja kutsui koolle kylien keskeiset toimijat. Suunnitelman on rahoittanut Euroopan maaseudun kehittämisrahasto osana Maisemat Ruotuun -hanketta. Ympäristöministeriö on rahoittanut julkaisun painon.

Suunnittelutyö on toteutettu alusta alkaen tiiviissä yhteistyössä kyläläisten ja kunnan kanssa. Työn tueksi perustettiin kaksi kylätyöryhmää, joiden kanssa biologi Piritta Peurasaari on kerännyt ja työstänyt aineistoa reilun vuoden ajan. Projektipäällikkö Marjut Kokko on vastannut suunnittelusta ja laatinut hoito- ja käyttösuunnitelman.

Perämeren rannalla sijaitsevat Simonkylä ja Simoniemi saarineen on vahvistettu valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi valtioneuvoston periaatepäätöksellä vuonna 1995. Kesällä 2013 ympäristöministeriön, kunnan ja sidosryhmien kanssa tehdyn maastokatselmuksen perusteella alueen maisema-arvot ovat hyvin säilyneet. Perinnemaiseman ylläpito on edellyttänyt asukkailta jatkuvaa rakennusten kunnostusta ja maiseman aktiivista hoitoa. Viljelijöiden väheneminen ja elinkeinorakenteen muutos edellyttää jatkossa uutta verkostoitumista kylien elinvoimaisuuden ja maisema-arvojen säilyttämiseksi.

Yhteistyössä asukkaiden ja kunnan kanssa on määritelty kohdealueen maiseman erityispiirteet ja laadittu suunnitelma niiden vaalimiseksi. Suunnit-

telun ohessa on panostettu käytännön maisemanhoitotöihin ja rakennusperinnön restaurointiin. Erityisesti on paneuduttu yhteistyön laajentamiseen karjanomistajien ja maanomistajien välillä. Kylätyöryhmissä ja kuntaneuvotteluissa on lisäksi keskusteltu tuulivoimarakentamisen yhteensovittamisesta maisema-arvojen kanssa.

Tämän hoito- ja käyttösuunnitelman tarkoituksena on innostaa kyläläisiä, viljelijöitä ja muita maaseudun toimijoita tulevinakin vuosina perinnemaiseman pitkäjänteiseen hoitoon. Maisemallisesti ja kulttuurihistoriallisesti tärkeimmät kohteet on valittu yhteistyössä kyläläisten kanssa ja ne on kylätyöryhmissä hyväksytty. Mukaan on otettu virkistyskäytön ja matkailun kehittämisen kannalta tärkeitä kohteita. Kunnan ja kylätyöryhmien toiveesta selvitykseen on kerätty kehittämistarpeet ja rahoituskanavat, joista voi hakea tukea edellä mainittuihin toimenpiteisiin.

Hoito- ja käyttösuunnitelma on luonteeltaan yleispiirteinen ja tehdyt toimenpide-ehdotukset ovat suosituksia. Ne eivät sido maanomistajia ja kaikki toimenpiteet perustuvat vapaaehtoisuuteen. Maiseman kunnostamiseen tarvitaan aina maanomistajan lupa. Metsätaloutta harjoitetaan suunnittelualueella entiseen tapaan metsälain mukaisesti. Rakentaminen alueella tapahtuu voimassa olevan kaavan, kunnan rakennusjärjestyksen sekä maankäyttö- ja rakennuslain mukaisesti. Tämän suunnitelman tavoitteiden toteutuessa kylät ovat tulevaisuudessakin viihtyisiä ja vetovoimaisia asuinympäristöjä.

Kesäkuussa 2012 pidettiin yleisötilaisuudet molemmissa kylissä ja keskusteltiin hankkeen tarpeellisuudesta kyläläisten, maanomistajien ja viljelijöiden kanssa.

2 Suunnittelualueena pohjoiset merenrantakylät

Simoon sijoittuva suunnittelualue muodostuu Perämeren rannikolla sijaitsevasta Simonkylästä ja Simoniemestä lähisaarineen. Suunnittelualan rajauksen lähtökohdaksi on 1993 maisema-alueuetoimikunnan mietinnössä esitetty raja Simojoen suusta. Alue vahvistettiin valtioneuvoston päätöksellä 1995 valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi. Maisema-alueen rajausta on tarkennettu vuonna 2012 valtakunnallisesti arvoikkaisen maisema-alueiden päivitysinventoinnin yhteydessä. Samalla maisema-alueen nimeksi muutettiin Simon rannikko ja saaristo. Alueen pinta-ala on 7 841 hehtaaria ja rajaus on hyväksytty kylätoimikunnissa. Pinta-ala nostaa saaristo, jonka käyttö kalastuksessa, jähtiliikenteessä, sahauslaitosten ja maataloudessa liittyy kiinteästi kylien historiaan (kartta 1).

Maisemaltaan kylät edustavat Pohjanmaan maisemamaakuntaa. Alueella sijaitsevat Simonkylän ja Simoniemen valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt (RKY 2009). Asutus on vakiintunut Simoniemessä jo 1400-luvulla ja Simonkylässä 1500-luvulle tultaessa. Kyliä ei toisen maailmansodan loppuvaiheessa poltettu ja siksi alue on Lapin oloissa harvinainen kokonaisuus. Kyliä yhdistää suunnittelualan läpi kiemurteleva Pohjanmaan rantatie (RKY 2009), josta Simonkylän puoleinen osa on arvoitettu museotieksi. Muinaisjäännökset kertovat alueen olleen käytössä jo kivikaudella.

Suunnittelualan maisemakuvaa leimaavat yhä jatkuva karjatalous, peltojen viljely ja metsätalous. Vaikuttavimmat maisemat avautuvat kylien läpi kiemurtelevalta kylätieltä. Karjanhoitoon, lammas- ja perunanviljelyyn perustuva maatalous ylläpitää puoliavointa maaseutumaisemaa. Elinkeinorakenteen ollessa nykyään palveluvaltai-

nen, on maisema paikoin pusikoitunut ja näkymät kylätielläkin umpeutuneet. Simon saaristossa on havaittavissa edelleen sahauslaitosten historiallisia jäänteitä. Yhä jatkuva laidunnus ylläpitää rehevien saarten luonnon- ja kulttuurimaisemaa. Suunnittelualueelle ulottuvat Simojoen Natura-alue ja Perämeren saarten Natura-alue. Luonnon monimuotoisuudesta kertovat lisäksi lukuisat uhanalaiset luontotyypit, joista merkittävimmät on suojeltu yksityisinä suojelualueina.

Kaunista vanhoihin rakennuksiin perustuvaa kyläympäristöä on etenkin molemmissa kyläkeskissä ja kylätiiden varrella. Komeita peräpohjalaisia talonpoikaisrakennuksia seisoo kylätiiden varrella ja viljelyaukeiden reunamilla. Rakennusten koko kertoo kylien vauraudesta, joka pohjaa erätalouteen, lohienkalastukseen ja kaupankäyntiin sekä myöhemmin maatalouteen ja sahauslaitosten rakentamiseen. Pääosa arvokkaasta rakennuskannasta on mukana Simon kulttuuriympäristöohjelmassa. Talonpoikais- ja jälleerakennuskauden rakennusten lomassa, etenkin kylien välissä ja laitamilla, on nykyaikaista omakotija loma-asutusta. Uudisrakennuksia on rakennettu vuosikymmenien saatossa paikoin keskelle historiallisia pihapiirejä, mikä vähentää alueen kyläkuullisia arvoja. Sitten uudisrakentaminen on keskitetty uusille kaavoitetuille asuinalueille.

Kylien elinvoimaisuutta tukee keskeinen sijainti, joka mahdollistaa työssäkäynnin lähikunnissa. Kemiin on matkaa 26 km, Ouluun 80 km ja Ruotsin rajalle 50 km. Simon kuntakeskukseen on matkaa Simonkylästä kolme kilometriä ja Simoniemestä kuusi kilometriä. Asukkaita vireällä suunnittelualueella on 659.

Kartta I. Suunnittelualue sijaitsee Perämeren rannikolla. Rajaus noudattaa valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen rajausta. Simonemi ja Simonkylä sekä näiden läpi kiemurteleva Pohjanmaan rantatie ovat valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä.

3 Yhteistyössä maisema haltuun

Maisemanhoitosuunnitelman laatiminen aloitettiin yhdessä Simon kunnan, kyläyhdistysten ja muiden sidosryhmien kanssa keväällä 2012. Samalla päätettiin perustaa kaksi työryhmää ja pyytää työhön näkemyksiä kaikilta asukkailta maanomistajakyselyn avulla.

Suunnittelualueeksi sovittiin Simon rannikkoalue Saukkorannasta kunnan etelärajalle asti mukaan luettuna lähisaaret. Työn edetessä suunnittelualan rajausta tarkistettiin pieniltä osin kylätyöryhmien esityksestä. Kesällä 2013 suunnitteluala täsmentyi tarkistetun maisema-alueajauksen mukaiseksi.

3.1

Maanomistajakyselyt ja maastokäynnit

Suunnittelun alkuvaiheessa lähetettiin maanomistajille tiedote ja kyselylomake, jossa tiedusteltiin maanomistajien omakohtaisia näkemyksiä kylämaisemien muutoksesta ja lähimaisemaan liittyvistä hoitotarpeista (liite 1). Kyselyn vastausten perusteella suunnittelualueella ollaan hyvin tietoisia maisemanhoidon merkityksestä asuinympäristön viihtyisyyteen, matkailun kehittämiseen ja maa-seutumaisen kylämiljöön säilymiseen.

Maanomistajakyselyn tuloksia purettiin sekä kylätyöryhmissä että Simonkylässä järjestetyllä kyläkävelyllä. Maanomistajakyselyn ja työryhmissä käytyjen keskustelujen perusteella huolta kannetaan kyläkuvasta, rappeutuvista rakennuksista, rantamaisemien häviämisestä, tienvarsipusikoiden villiintymisestä ja kyläteiden perinteisten linjausten säilyttämisestä. Elinkeinoista etenkin viljelijöiden,

pienyrittäjien ja matkailuyritysten tukeminen nähdään erityisen tärkeäksi. Kylätapahtumat ja muut yhteiset perinteet koetaan tarpeellisiksi yhteisöllisyyden ylläpitäjänä. Kaikessa kehittämistoinnassa tärkeimpänä nähdään kunnan ja kylien elinvoimaisuuden säilyttäminen.

Maastokäynnit tehtiin vuosien 2012–2013 aikana. Suunnittelijalla oli aiempaa kokemusta Simon kulttuurimaisemista, joita hän oli inventoinut vuodesta 2003 lähtien. Kyläläiset ja viljelijät olivat aktiivisesti suunnittelussa mukana sekä maastokäynneillä että yhteisissä talkoissa. Samalla suunnittelija haastateli asukkaita tärkeiksi koetuista maisemakohteista ja kylien maankäytön historiasta. Keskustelujen myötä kävi ilmeiseksi että kylämaisema on katsojan oma yksilöllinen kokemus. Maisemakuvan kauneuden arviointiin vaikuttivat koetun maiseman lisäksi vahvasti muistot. Lapsuuden ja nuoruuden maisema koettiin poikkeuksetta kauniiksi ja merkitykselliseksi. Kylässä pitempään asuneille maisema ja siihen kuuluvat rakennukset olivat tärkeä osa omaa identiteettiä. Maisemassa tapahtuneet muutokset koettiin syvällisesti, monella muullakin tasolla kuin esteettisesti. Toisaalta haastateltavat totesivat ettei maisemassa tapahtuvaa muutosta aina huomaa tutussa lähiympäristössä.

3.2

Yhteiset neuvontapäivät

Kesäkuussa 2012 Lapin ELY-keskus järjesti hankkeen esittelytilaisuudet sekä Simoniemessä että Simonkylällä. Tilaisuuksissa päätettiin kesällä pidettävästä kyläkävelystä Simonkylällä ja talkoista molemmissa kylissä.

Suunnittelun aikana pidettiin lisäksi yhdessä Simon maa- ja kotitalousseuran piirijärjestön, kyläyhdistysten, osakaskuntien, nuorisoseurojen ja kylätyöryhmien kanssa maisemanhoitoseminaari ja rakennusperinnön hoidon neuvontapäivät.

3.3

Kyläkävely ja talkoot

Simon kylässä järjestettiin kyläkävely elokuussa 2012 maisemanhoidon neuvoja Heli Pääkön johdolla. Päivän aikana tutustuttiin reitin varrella olevaan rakennusperintöön ja maisemaan sekä näiden hoitomahdollisuuksiin. Kyläkävelylle lähdettiin Simon Pirtiltä, josta reitti jatkui kylän halki Simon kyläntietä pitkin. Kyläkävely päättyi Pahnilan museolle.

Kyläkävelyllä nousi esille useita kunnostusta ja jatkokehittämistä vaativia kohteita. Tärkeimmäksi koettiin Kuokkasen paja lampineen, joka on kyläseuran omistuksessa. Lisäksi Pahnilan museo historiallisine rakennuksineen oli kyläläisille merkittävä paikka, jonka rakennuksista ja lähiympäristöstä halutaan pitää huolta. Tienvarsimaisemat latoineen, vanhat rakennukset, maisemapuut, Simojoki tulvauomineen ja avoimet peltonäkymät nähtiin merkittäviksi kylämiljöön kannalta. Kyläkävelystä laadittiin raportti jatkotoimenpiteitä varten.

Kyläläiset ovat kunnostaneet vuosien saatossa historiallisesti merkittävää Kuokkasen pajaa ja Pahnilan museoa ympäristöineen. Maisemanhoito- ja restaurointityöt jatkuivat molemmissa kohteissa koko suunnitteluprosessin ajan. Pusikoituneen pajan ympäristö mukaan lukien Kuokkasen lammen rannat kunnostettiin laitumeksi syksyllä 2012. Jatkohoitoa varten pidettiin kesällä 2013 aitatalkoot, jossa rakennuksen piha-alueet ja lampi ympäristöineen aidattiin laitumiksi. Lampaat aloittivat työn jo samana kesänä. Jatkossa aluetta laidunnetaan myös ylämaankarjalla.

Simonien kirkon ympäristön kunnostus aloitettiin elokuussa 2012 avaamalla näkymiä merelle. Tämän jälkeen simonkyläläiset ovat jatkaneet luontoarvoiltaan erittäin merkittävän Vihtarinjansuun merenrantaniityn kunnostusta. Kunta kustansi alueen aitamäärät. Simon kylästä kesällä 2013 siirretty ylämaankarja on pitänyt pajukot ja ruovikon matalana. Hakamaiden ja rantaniittyjen hoito laiduneläinten avulla on kustannustehokasta ja elävöittää kyläkeskusta.

3.4

Kylätyöryhmät ja tiedottaminen

Maisemanhoidon suunnittelun tueksi perustettiin molemmille kylille kylätyöryhmät syksyllä 2012. Kylätyöryhmissä päätettiin hankealueen rajauksesta ja tehtiin esityksiä hoitoa kaipaavista alueista. Ryhmässä käytiin läpi kylien historiaa, maankäyttöä, elinkeinoja ja näiden vaikutusta maisemaan.

Ensimmäisissä kokouksissa keskusteltiin maanomistajakyselyn tuloksista. Molemmissa kylissä nähtiin laidunnus merkittävänä maisemanhoitokeinona. Avoimet pellot, laitumet ja vanhat rakennukset miljöineen haluttiin säilyttää. Saaristoa pidettiin ainutlaatuisena ja tärkeänä virkistysalueena, jonka matkailukäyttöä voisi tehostaa. Pohjanmaan rantatien linjauksen ja tämän varrella olevien kylämiljöiden säilyminen sekä Simon kylän museotie nähtiin arvokkaina.

Kylämaiseman säilymisen uhkana nähtiin maatalouden mahdollinen loppuminen lähivuosina sekä arvorakennusten luhistuminen hoidon tai käytön puutteessa. Maanomistajakyselyssä ja kylätyöryhmissä nousi selkeästi esille vielä säilyneen kulttuuriympäristön suuri merkitys kyläläisten identiteetille. Asuttuja rakennuksia arvostetaan ja huolletaan. Toisaalta useassa kokouksessa todettiin tyhjäksi jääneiden tai vajaakäyttöisten pihapiirien rumentavan ränsistyessään kyläkuva.

Kuva Kirsi Koskela

Kuokkasen mökin ympäristöä ja Vihtarinojansuun niittyjä kunnostettiin vuosien 2012–2013 aikana talkoilemalla.

Etenkin perikuntien omistuksessa olevat rakennukset muodostavat akuutin ongelman. Suurena ongelmana nähtiin lisäksi neuvonnan ja perinteisten rakennustapojen osaajien puute. Kun rakennuksia on korjattu uudisrakentamisen ehdoilla, on rakennuksissa esiintynyt mm. kosteus- ja ilmanvaihto-ongelmia.

Kylätyöryhmissä tiedostettiin maisemanhoitoon ja rakennusperinnön kunnostukseen käytössä olevien resurssien niukkuus. Neuvontaa rahoitusmuodoista ja yhteistyömahdollisuuksista kaivattiin. Koska hoidettavaa viljelymaata on enemmän kuin karjaa, nähtiin tärkeäksi keskittyä tärkeimpiin maisemakohteisiin ja tienvarsimaiseman ylläpitoon. Lisäksi hoidettujen pihapiirien nähtiin lisäävän kylien viihtyisyyttä. Koska kunnassa on vireillä useita hankkeita tuulivoimapuistojen rakentamiseksi, koettiin maisema-arvojen huomioiminen tuulivoimaloiden sijoittelussa tärkeänä.

Työn edetessä suunnittelija esitteli työryhmissä kartat, tekstiluonnokset ja esityksen hoidettavista kohteista työryhmälle saaden edelleen kehitysehdotuksia.

Kyläläisille tiedotettiin suunnittelun etenemisestä yleisötilaisuuksissa, seminaareissa ja neuvontapäivillä. Tapahtumista ja suunnittelutyöstä tiedotettiin maakuntalehden lisäksi paikallislehdessä, Radio Perämeressä, Radio Pookissa, Iskelmäradiossa ja kylätapahtumissa.

Hoito- ja käyttösuunnitelman luonnoksesta pyydettiin lausunto paikallisilta ja maakunnallisilta toimijoilta keväällä 2014. Suunnitelmaluonnoksesta tiedotettiin maakunta- ja paikallislehdissä. Suunnitelma oli lausuntokierroksen aikana nähtävillä kunnanvirastolla. Suunnitelma oli lisäksi luettavissa Simon kunnan ja Lapin ELY-keskuksen internet-sivuilla. Julkaisua muokattiin saatujen lausuntojen pohjalta ennen sen painamista. Yhteenveto lausunnoista ja näiden huomioonottamisesta suunnitelmassa koottiin liitteeseen 2.

3.5

Maisema-analyysillä esiin erityispiirteet

Suunnittelun lähtökohtana oli sekä historiallinen että luonnontieteellinen lähestymistapa, jossa tarkasteltiin kylien kehityshistorian, luonnonolosuhteiden ja edelleen maankäytön kehittymisen vaikutuksia maisemaan. Tämän jälkeen maastointeja suunnattiin kulttuurihistorialtaan, maisemaltaan ja luontoarvoiltaan keskeisimmille alueille. Apuna työssä käytettiin ympäristöhallinnon paikkatietojärjestelmän rakennetun ympäristön ja luonnonsuojelun teema-aineistoja. Tiedot lintulajistosta ja näiden tärkeimmistä elinympäristöistä ovat pääosin Kemi–Tornion lintuharrastajat ry:n Pentti Rauhalalta (Rauhala 2013, 2014). Inventoinnin tukena käytettiin lisäksi perus-, kallio- ja maaperäkartoja, satelliittikuvia ja erilaisia rajapinta-aineistoja. Maanjakoon liittyviä isojako- ja lohkomiskartoja tarkasteltiin 1800-luvulta 1900-luvun taitteeseen. Museoviraston ja kyläläisten vanhat valokuvat 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä havainnollistivat maiseman kehitystä viimeisen vuosisadan aikana. Lisäksi käytettiin vuonna 2013 valmistuneen Simon maankohoumapuistohankkeen aineistoa, jossa maankohouamista selvitettiin karttatarkastelun avulla 1500-luvulta nykyhetkeen.

Suunnittelija Piritta Peurasaari kartoitti kylien ja saariston perinnemaisemaan liittyviä kohteita vuosien 2012–2013 aikana. Suunnittelualueelta inventoitiin kylämaiseman keskeisimmät avoimet viljelyalueet, maiseman solmukohtat ja portit, maisemapuut ja kiviaidat. Lisäksi inventoitiin kyläkuvaan vaikuttavat reunametsät, kauniit näkymät ja avattavat näkymät. Perinnebiotoopit, arvokkaat luontokohteet ja kosteikot oli inventoitu pääosin jo kesällä 2011 Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden ja kosteikkojen yleissuunnitelman yhteydessä.

Jatkohoidosta pitävät huolen lampaat ja ylämaankarja.

Suunnittelussa hyödynnettiin Simonkylän ja Simoniemen yleiskaavaa (Simon kunta 2003) sekä Simojoen (Simon kunta 2000) ja merenrannikon yleiskaavaa (Simon kunta 1998) näihin liittyvine selvityksineen. Pohjatietona käytettiin tuoretta Länsi-Lapin maakuntakaavaa (Lapin liitto 2014) ja tähän liittyviä selvityksiä.

Simon kulttuuriympäristön, arvokkaiden kulttuuriympäristökohteiden ja kiinteiden muinaisjäännösten osalta lähteenä on käytetty Museoviraston kulttuuriympäristön rekisteriportaalia, Simon kulttuuriympäristöohjelmaa (Elo & Seppälä 2013) ja Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi -hankkeen aineistoa. Suunnittelualueella restauroiduista rakennuksista ja restaurointiperiaatteista haastateltiin Lapin ELY-keskuksen tarkastaja Tapio Pukemaa (2013, 2014) ja restaurointimestari Marko Korkeasaloa (2013).

Kylähistorian osalta lähteinä on käytetty Simon kirjaa (Heinänen & Hiltunen 1986), Simonkylän vanhojen talojen historiaa (Heikkilä 1999), Simoniemen kylätarinaa (Johansson 2009) ja Kuninkaan tie ja Keisarin Kaivo -teosta (Korkala 2013). Lisäksi lukuisat kyläläiset ovat kyläkävelyllä, haastatte luissa ja kylätyöryhmien tapaamisissa avanneet suunnittelijoille kylien elinkeinoihin, rakentamiseen ja maankäyttöön liittyvää historiaa.

Koska maisemanhoito- ja käyttösuunnitelma ei ole tieteellinen tutkimus, ei tekstissä ole käytetty suoria lähdeviitteitä vaan julkaisun lopussa on lähdeluettelo, jossa mainitaan kaikki lähteinä käytetyt teokset.

Edellä mainituista inventoinneista ja selvityksistä koottu aineisto yhdistettiin maisema-analyysiksi. Tämän pohjalta laadittiin maiseman nykytilaa esittävät kartat, jotka on esitetty sivuilla 28–31.

Kuokkasen rakennukset.
Kuva Esko Tavia.

Pahnila. Kuva Esko Tavia.

4 Kulttuurimaiseman kehitys

4.1

Asutushistoria

Simonkylä ja Simoniemi ovat olleet suurimman osan jääkauden jälkeisestä ajasta veden peittämiä. Varhaisimmat asutuksen jäljet tunnetaan Simosta kivi-kaudelta, jolloin alueen ensimmäiset saaret ovat paljastuneet merestä. Kaikki kivi-kauden aikaiset rannat sijaitsevat nyt kymmeniä metrejä merenpinnan yläpuolella, kaukana nykyisestä rantaviivasta. Keskeisimmät asutuksen sijoittumiseen vaikuttaneet tekijät ovat olleet merenrannikko ja alueelle laskeneet joet.

Suunnittelualan muinaismuistoja ei ole inventoitu suunnittelun yhteydessä. Museoviraston rekisteriportaalin mukaan Simoniemestä Isoharjun laelta, kolmiomittaustornin kaakkoispuolelta tunnetaan rakkakuoppa. Lisäksi Simoniemestä on inventoitu kalasatamaan johtavan tien läheisyydestä Kantolanharjusta kehämäinen röykkiökiveys ja läheisen Huhdan tilan läheisyydestä useita rakkakuoppia. Simonkylästä rakkakuoppia on löydetty Pahnilankankaalta kivirakasta (kartta 6).

Kivirakennelmien käyttötarkoitus on vaihdellut. Vanhimmat ovat kivi-kaudelta ja nuorimmat Simon ulkosaaristossa vain parinsadan vuoden ikäisiä. Alueen kivi-kuoppia ja muita kivirakenteita on tutkittu vähän, eikä niitä ole ajoitettu. Kuoppia pidetään varastointiin tarkoitettuina purnuina, joissa on säilytetty eläimen lihaa. Eläinten pääsy kuoppaan on estetty katteilla ja vuorauksilla. Rakoissa kuoppia on voitu tehdä lähteiden lähelle, jolloin säilytystila on säilynyt viileänä ja jäänyt paremmin talvella.

Simon alueelta ei ole tiedossa rautakautisia esinelöytöjä, eikä rautakauden lopun tai keskiajan asutuksesta ole saatu todisteita. Sijojen tiedetään kuitenkin olleen jo keskiajalla tärkeä lohijoki. Kirjallisuudessa on oletettu Simossa olleen lohien houkuttelemaa asutusta jo 1300-luvulla.

Dokumentoitua tietoa Simon keskiaikaisesta asutuksesta on 1400-luvun lopulta, jolloin kirjallisten lähteiden perusteella Simossa on ollut jonkinlainen saarnahuone. Mahdolliset jäänteet rakennuksesta ovat ilmeisesti tuhoutuneet myöhemmän rakentamisen seurauksena. Isoharjun eteläpuolella sijaitsevaan Munkkiin eli Munkkihietaan on yhdistetty tarinoita keskiaikaisista munkeista. Alueella on kartoitettu useita historiallisen ajan viljelyjäänöksiä tulkittavina kookkaita kiviröykkiöitä ja ainakin kolme kivi-aitaa.

1500-luvulla Simon seutu oli Haukiputaan ja Iin jälkeen tiheimmin asuttu alue Iin suurpitäjässä. Simon asutus jakautui kolmelle alueelle, Simonkylään, Simoniemeen ja Maksniemeen. Varma tieto suunnittelualan asutuksesta on vasta 1540-luvulta, jolloin Simonkylällä tiedetään olleen yksitoista taloa. Asutus on todennäköisesti sijoittunut Pohjanmaan rannikkoa noudattelevan Pohjanmaan rantatien varteen, jonka tiedetään olleen käytössä viimeistään 1600-luvun alkupuolella. Simonkylän vanhimpana tilana pidetään Rantaruikan tilaa, joka on ollut saman suvun hallussa vuodesta 1547.

Suunnittelualan eteläpuolella sijaitsevalta Tiurasenkrunnilta on kartoitettu historiallisen ajan asutuksesta, hylkeenpyynnistä ja kalastuksesta kertovia jäännöksiä sekä kalkkiuuni. Pitkänomainen saari on kohonnut merestä jo 1500-luvulla. Kenttätutkimusten perusteella hylkeenpyytäjien tai kalastajien majanpohjiksi tulkitut soikeat rakennelmat voivat olla jo 1600-luvulta, mutta ampumasuojat ja kalkkiuuni ovat nuorempia. Osa jäännöksistä on ilmeisesti tuhoutunut satamaa tehtäessä.

1500-luvun puoliväliin jälkeen asutushistoriassa oli vaihe, jolloin väestönkasvu oli hidasta ja ajoittain kokonaan pysähtynyttä. Syitä olivat kulku- taudit, katovuodet ja sodat. Pitkän vihan (1570) aikana (1570–1595) ulottuivat venäläisten hävitysretket Pohjois-Pohjanmaalta Simonkylälle saakka. Kylän kaikki asumukset poltettiin. Simoniemi ja Maksniemi säästyivät tuolloin tuhoilta. Uudisasutus käynnistyi vähitellen 1700-luvun puolivälissä. Simonkylällä talollisia oli 1700-luvun alkupuolella 19 taloa. Talollisten määrä pysyi samalla tasolla 1800-luvun puoliväliin saakka.

Suunnittelualueelle tyypillinen pientilavaltaisuus pohjaa isoonjakoon, joka Simossa saatiin vietyä päätökseen viimeistään 1850-luvun alussa. Vanhin rykelmäinen kyläasutus ennen 1860-lukua sijaitsi rannikolla. Sieltä asutus levisi nauhamaisena Viantie- ja Simojokivarteen. Itsenäisen seurakunnan perustamisen aikoihin se oli vakiintunut Jokikylään, Simonkylään, Simoniemeen ja Maksniemeen. Seuraavalla vuosikymmenellä asutus levisi laajemmin Viantiejokivarteen ja tihentyi 1880- ja 1890-luvuilla edellä mainituille alueille.

Kuva Kimmo Laisalmi.

Vuosisadan vaihteessa syntyi rautatien rakentamisen myötä uudeksi asuinalueeksi Simon aseman seutu, joka kehittyi nopeasti asemakyläksi.

1800-luvun jälkipuolella torppa-asutus oli tärkeä asumismuoto Simon asutushistoriassa. Koska vanhin poika peri isältään tilan, nuorempien oli etsittävä toimeentulonsa muualta. Tällöin he ja muutoin tilattomat alkoivat perustaa uudistiloja jakamattomille yhteismaille. Jotta tilanne ei olisi täysin riistäytynyt viranomaisten käsistä, laillistettiin asutustoiminta. Kun suursavotat alkoivat pohjoisessa, valtiolta salli kruunun metsätorppien perustamisen mailleen vuonna 1872. Simossa torppia oli 1880-luvun vaihteessa jo 22, joista puolet Simonkylässä. Samaan aikaan torppa-asutuksen rinnalla Simon taajaman irtain työväestö alkoi rakentaa asuntoja jakamattomalle yhteismaalle. Tämäkin mäkitupa-asutus yleistyi 1870-luvulta lähtien.

Varsinaiselle asutustoiminnalle suuntaviivat vahvistettiin vuoden 1922 laki maan hankkimisesta asutustarkoituksiin. Samana vuonna viranomaiset vahvistivat myös lain valtion metsämaiden asuttamisesta. Siten kruunun metsätorpat Simossakin muutettiin itsenäisiksi tiloiksi. Sodan jälkeen tilojen halkominen ja lohkominen jatkui. Vuoden 1945 maanhankintalaki mahdollisti uusien tilojen perustamisen.

4.2

Elinkeinohistoria

Erätaloudesta tehokkaaseen kalastukseen

Ensimmäisenä elinkeinona Simon rannikolla oli eränkäynti eli kalastus ja metsästys. Kivikaudella asukkaat ovat pyytäneet ainakin hyljettä ja majavaa ja harjoittaneet monipuolista kalastusta. Metsästys

menetti vähitellen merkitystään maariistakannan vähentyessä. Metsäpeura oli Simon seudulta miltei hävinnyt 1700-luvun loppuun mennessä.

Lohenkalastus on ollut molempien kylien vaurauden perustana keskiajalta aina 1900-luvun alkuun saakka. Kalastus oli Simossa pääelinkeinona vielä 1830-luvulla, jolloin simolaiset saivat myyntituloistaan 55 prosenttia kalasta. Tietävästi Simojoessa on alun perin ollut vain yksi lohivato Patokoskessa, jossa vain simonkyläläisillä oli oikeus kalastaa. Joki antoi lisäksi siikaa, taimenta ja muuta pienempää kalaa. Syksyisin siihen laskettiin lukuisia nahkiaismertoja. Kevään kutuaikaan pyydettiin jossain määrin kalaa kaukaisilta eräjärviltä ennen meren aukeamista.

Ainakin 1600-luvulta lähtien on harjoitettu merikalastusta, joka tehostui 1800-luvulla pyyntitekniikan kehittyessä. Keskikesällä pyydettiin silakkaa. Kalareissut kestivät kesäisin pitkiä aikoja moottoireiden puuttuessa vielä ennen sotia. Kalastajat pitivät tukikohtia merellä ollessaan ainakin Tiurasenkrunnilla ja Korkeasaarella.

Maatalous muuttaa maisemaa

1500-luvulla peltoviljely oli Simossa vaatimatonta, kuten koko Lapissa ja Pohjois-Pohjanmaalla. 1700-luvun lopulle tultaessa Simon peltoala oli kaksinkertaistunut edellisen vuosisadan alusta. Ripeintä kehitys oli Simonkylässä, jossa peltoala taloa kohti kolminkertaistui. Edistysaskelistaan huolimatta maanviljely oli vaatimatonta ja niukatuoitoista. Suunnittelualueella viljeltiin pääasiassa ohraa. Lisäksi viljeltiin ruista, kauraa, naurista ja suotuisina aikoina vehnääkin. Perunan viljely yleistyi vasta 1800-luvulla.

Karjanhoito kasvoi merkittäväksi elinkeinoksi 1600-luvun alkupuolelta lähtien. Runsas kotieläinten pito korvasi niukan viljantuotannon tuotteet.

Ylhäällä: Metsänhoitajan puustellissa mutterikuistin mallia Simoniemestä 1920-luvulta. Kalliosaaren sahan konttorin puutarha vuonna 1925. Keskellä: Simoniemen avara peltomaisema vuonna 1923 ja tunnelmia maatalousnäyttelystä. Montajan saassa käytiin retkellä jo 1900-luvun alkupuolella. Alhaalla: Vetäytyvien saksalaisjoukkojen perässä 1944 Simojoen lossipaikan tienoilla. Miehet lepotauolla Vatunginsaassa 1900-luvun alkupuolella. Kuvat Aarne Arolan ja Jorma Riutan sekä SA-kuva -arkistosta.

Maatalous painottui pohjoisessa lypsykarjaan ja luonnonniityillä oli tärkeä merkitys rehuntuotannossa. Luonnonniittyjen pinta-ala kasvoi Simossa aina 1900-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle saakka. Vaikka karjaa oli lähes joka talossa, syrjäytti maatalous kalastuksen pääelinkeinona vasta 1900-luvulla.

Sotien jälkeen Simon elinkeinorakenteessa tapahtui nopea muutos. Maataloudesta elantonsa saavien tilojen määrä laski teollistumisen ja urbanisoitumisen vetäessä asukkaita kaupunkeihin. Samaan aikaan maatalous koneellistui ja elinkeino muuttui suuremmissa määrin yritystoiminnaksi. Maataloustuotteiden markkinointivaikeuksien helpottamiseksi pyrittiin vuodesta 1969 lähtien valtion toimenpitein tuotannon supistamiseen. Peltoja ”paketoitiin” suunnittelun alueen kylissä, kuten koko Lapissa. Maatalous oli tästä huolimatta vielä 1970-luvulla kylien tärkein elinkeino.

Maataloudessa tapahtunut murros ja toisaalta maatalouden nopea tekninen kehitys näkyvät suunnittelun alueen maankäytössä ja kylämaisemassa. Lypsylehmien ja hevosten määrä on vähentynyt ja peltojen sarkaojien tilalle on vedetty salaojaputket. Raskailla koneilla kosteat ja pienialaiset lohkot ovat vaikeahoitoisina jääneet hoidon ulkopuolelle. Heinäseipäitä näkyy vain muutamien paikoin ja heinäladot ovat pääosin muussa käytössä. Käyttöä vailla olevat pelto- ja niittylohkot ovat nopeasti pensoittuneet etenkin Simoniemen puolella.

Kylien perinteinen maisema on kuitenkin säilynyt puoliavoimena keskeisimmiltä alueiltaan. Vähentyneen lypsykarjan tilalla kasvatetaan nyt lampaita, lihakarjaa ja hevosia. Lisäksi perunanviljely näkyy kyläkuvassa ja mansikkaa ja viinimarjaakin alueella viljellään.

Metsä- ja sahateollisuuden kukoistus

Metsäteollisuuden nousuun vaikuttivat Perämereen laskevat uittoväylät ja näiden läheisyydessä olleet runsaat metsävarat. Metsätalous- ja sahateollisuus ovat työllistäneet kylien asukkaita 1800-luvun loppupuolelta lähtien. Simojoen ensimmäinen vesisaha oli Kalliokosken saha, joka perustettiin 1841. Saha myytiin 1874 ruotsalaiselle yhtiölle, joka rakensi siitä Kallion höyrysahan Kallion saarelle. Parhaimpina aikoina sahalla oli useita satoja työntekijöitä. Kallion saaren ja mantereiden välillä kulki säännöllinen laivayhteys. Sahan läheisyys voimisti myös Simoniemen elämää. Kylällä toimi useita kauppoja ja kyläläiset toimittivat elintarvikkeita sahan työntekijöille. Kallion sahan läheisyyteen rakennettiin konttori, talo isännöitsijälle sekä työläisille asuinparakit. Sahan toiminta päättyi 1927, jolloin osa työväestä siirtyi Kemin Karihaaran sahalle.

Vasankarin saha rakennettiin 1874 Simojoen suulle. Työntekijät rakensivat Vasankarin tien varteen vaatimattomia mökkejä. Tämä Lohenrannan mökkikylä on suurimmalta osalta yhä jäljellä, vaikka useat rakennukset ovat vain kesäkäytössä. Saha paloi 1900-luvun alussa. Rannassa on edelleen riimoista tehdyn laiturin jäännöksiä ja erikoisia kiviä, joita on käytetty laivojen painolastina.

Suurin murrosvaihe metsäteollisuudessa tapahtui 1920-luvulla, jolloin selluloosa- ja paperiteollisuus tekivät voimakkaasti tuloaan. Veitsiluodon ja Kemin tehtaat työllistivät kyläläisiä. Sahateollisuuden huippuvuosina 1923–1927 uitetut puumäärät olivat suuria. Palonkarilla sijaitsevat uittojen erottelutyömaa sekä konttori- ja asuinrakennukset. Sotien jälkeen uittot Simojoella lisääntyivät voimakkaasti, kunnes 1960-luvulla puutavaraa siirryttiin kuljetamaan yhä enemmän maanteitse. Simojoessa uittettiin viimeisen kerran 1964.

Käsityöläisyydestä teollisuuden nousuun

Erilaiset käsityöammatit ovat olleet kylissä yleisiä kautta aikojen. Ennen 1860-lukua tavallisissa maa-laistaloissa saatiin miltei kaikki tarpeellinen kotoa. Ravinnon lisäksi useimmissa taloissa tuotettiin nahkoja, lankaa ja saippuaa. Talvisin kehrättiin villaa ja kudottiin kankaita ja pukuja. Melkein jokaisessa talossa osattiin veistä veneitä omaan tarpeeseen.

1900-luvun alkupuolella pelkästään Simonkylällä tiedetään olleen viisitoista käsityöläistä, joiden käsissä valmistui astioita, kelkkoja, kenkiä, suksia, ikkunoita, rukkeja, keinutuoleja ja muita huonekaluja. Laivanveistäjien ammatti oli arvostettu ja simonkylällä laivoja veisti Jaakko Junes. Rautatien valmistuminen Oulusta Tornioon vuonna 1902 vaikutti huomattavasti teollisen toiminnan ja kaupan vilkastumiseen Simossa.

4.3

Kulkureitit merellä ja maalla

Ennen maayhteyksien syntymistä käyttökelpoisimpia kulkureittejä olivat vesistöt. Perämeri oli kalastuksen lisäksi tärkeä kauppareitti. Kyse oli jähtiliikenteestä eli talonpoikaispurjehduksesta. 1800-luvulla lähes jokaisessa isommassa talossa oli useita jähtejä. Pääosan jähtiliikenteestä muodosti halkojen, kapakan ja tiilien kuljetus lähikaupunkeihin. Vuolevin omistamasta tiiliruukista Simojen suulta on kuljetettu tiiltä lähikylien lisäksi Ouluun ja Luulajaan saakka. Merimatkoja tehtiin aina Pietariin ja Tukholmaan saakka. Jälkimmäiseen vietiin pari kertaa kesässä lohta

ja tuotiin suolaa. Pietarista on pääasiassa tuotu jauhoja. Jähti liikenne hiipui 1900-luvun alussa rautatien rakentamisen ja höyrylaivojen ilmestymisen myötä.

Simojoki oli vaikeakulkuisuudestaan huolimatta kunnan sisäosien ja rannikon välillä tärkein kulkuväylä. Jokireittiä pitkin tuotiin Simon kauppiaille voita ja nahkoja. Kaupparetkiä tehtiin aina Posiolta saakka ja yleensä niihin yhdistettiin kirkossakäynti.

Ensimmäinen tie Simojokivarteen rakennettiin vuonna 1879. Se erkani Oulu–Kemi-maantiestä Ruukan kestiekievarin kohdalla ja kulki joen pohjoispuolta Alaniemeen saakka. Siellä joki ylitettiin lossilla ja tie jatkui Ylikärppään saakka. Alaniemessä sijainneen Huhtalan lossipaikan lisäksi toinen lossi sijaitsi Oulu–Kemi-maantiellä Eskolan talon kohdalla.

Tieyhteyksistä tärkein oli Turusta Tukholmaan Pohjanlahden ympäri kulkenut vanha Pohjanmaan rantatie. Sitä käytettiin jo keskiajalla talvisin meriliikenteen seisoessa jäiden vuoksi. Vanha rantatie oli pitkään huonokuntoinen ja vasta 1750-luvulla tie saatiin vaunuilla ajettavaksi. Tiellä oli pitkään merkitystä vain postin kuljetuksessa silloin kun postia ei voitu tuoda meriteitse suoraan Ruotsista. Valtatie neljän valmistuttua 1953 siirtyi Oulun ja Kemin välinen liikenne Pohjanmaan rantatieltä uudelle tielle.

Tie Vasankarin sahalle rakennettiin vuonna 1874. Tie erkani rantatiestä ja kulki sahalta Lammasaaren sekä Mansikkaniemen ja Lammasaaren välistä Filpukselle. Tie on nykyäänkin käytössä. Ainakin 1870-luvulta lähtien tiedetään kirkkotien kulkeneen Simoniemestä kirkolle Valon talon sivuitse.

Sinihaaran suulla sijaitsevassa Marttilanlahdessa oli jähtisatama. Jähtejä oli 1800-luvulla lähes jokaisessa isommassa talossa. Kauppatkat ulottuivat Kemiin, Ouluun ja Luulajaan, kesäisin jopa Tukholmaan ja Pietariin saakka. Kartta Kansallisarkisto, Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto, Pitäjänkartasto Simo.

Sotien aikana suunnittelualan teiden kunto heikkeni entisestään. Saksalaiset räjäyttivät syksyllä 1944 vetäytyessään kaikki sillat. 1950- ja 1960-luvuilla rakennettiin vilkkaasti, jonka aikana syntyi suurimmaksi osaksi Simon nykyinen tieverkko.

1900-luvun alussa avautuivat uudet liikenneyhteydet rautatien myötä. Vuonna 1902 valmistunut Oulu–Tornio-rautatie vaikutti huomattavasti teollisuuden ja kaupan vilkastumiseen Simossa. Sen myötä syntyi radan varteen Asemakylä, joka toimii nyt Simon kuntakeskuksena. Liikenne ja uudisrakentaminen keskittyivät asemakylälle, mikä osaltaan edesauttoi suunnittelualan kylä- ja tienvarsimiljöiden säilymistä.

4.4

Vanha rakentamisen tapa

Asutus on jo varhain asettunut rannikkoa noudattelevan Pohjanmaan rantatien varteen ja Simojokivarteen. Rakennukset ja rakennusryhmät ovat muodostuneet kalastuksen ja sittemmin maanviljelyn ehdoilla kyläteiden varrelle tiiviiksi ryppäiksi tai nauhamaisesti. Lisäksi lähes jokaisen peltoaukean laidalta löytyy ainakin yksi pihapiiriltään peräpohjalaistyyppinen rakennusryhmä.

Suunnittelualan vanha rakennuskanta ja kyläläisten vanhat valokuvat hahmottavat kuvaa miljöön syntyisestä. Tilojen rakennukset sijoitettiin läntiseen tapaan kulmistaan avoimeksi väljäksi neliöpihaksi. Yleensä maalaistaloihin rakennettiin vain yksi asuinrakennus, mutta kahdenkaan rakentaminen ei ollut harvinaista. Toista asuinrakennusta saatettiin pitää vierashuoneena, talon vanhimman väen tai syytinkiläisten asuntona.

Vanhin asumismuoto on ollut yksihuoneinen savupirtti, joka hylättiin 1800-luvun puolivälin jälkeen. Varhaisin peräpohjalaistalon pohjamuoto oli todennäköisesti paritupa, joka voidaan kuvata kahdeksi erilliseksi huoneeksi, joiden välissä on kylmä porstua. 1800-luvun aikana hirsirunkoinen talo kehittyi vaiheittain peräpohjalaistyyppiseksi asuinrakennukseksi, jossa porstuan toisella puolella oli pirtti, toisella tupa ja sen takana vielä kaksi peräkamaria. Keskellä taloa porstuan päässä oli porstuakamari. Pitkäporstuaisessa tyyppissä saattoi kamarin lisäksi sijaita erillinen kööki eli keittiö.

Asuinrakennukset olivat yleensä yksikerroksisia ja pitkiä. Niitä jatkettiin tarpeen mukaan päädystä. Simosta tunnetaan muutama kaksikerroksinen asuintalo, mutta yleisemmin asuinrakennukset kehittyivät puolitoistakerroksisiksi.

Kattomuotona on yleisesti ollut satulakatto ja katemateriaalina vanhastaan tuohi ja myöhemmin päre. Uudemman ajan yleisin katemateriaali oli kolmiorimahuopa, joka voitiin asentaa suoraan pärekaton päälle. Huopakatteen ohella myös tiilikatteen käyttö yleisty, koska sekin oli helposti asennettavissa suoraan pärekaton päälle ja oli samalla lailla paloturvallinen. Ikkunoista on mainintoja jo 1800-luvun alusta. 1800-luvulla rakennettujen peräpohjalaistalojen ikkunat ovat useimmin kuusiruutuiset.

Alun perin 1800-luvulla rakennetut peräpohjalaistyylliset asuinrakennukset olivat kaikki kuistittomia. Näitä kuistittomia taloja löytyy myös Simosta. Kuisti on peräpohjalaistalon nuorin osa. Niitä alettiin sijoittaa porstuan eteen vasta 1800-luvun lopulla. Simon vanhojen asuinrakennusten kuistit ovat erityisen koristeellisia. Simossa on myös paljon kaksoiskuisteja, joissa kuistit yhdistää toisiinsa lasiveranta. Tunnusomaisin piirre Simon vanhoissa asuinrakennusten kuisteissa on kuitenkin runsas mutterikuistien esiintyminen. Usein Simonnie-

Vasankariin rakennettiin 1900-luvulla sahatyöläisten asuinalue. Rakennukset muodostivat väljän neliöpihan. Ympäriöllä olivat hyötykasvimaat ja pellot. Veli Räsänen ja Osmo Korkalan kuva-arkisto.

Nurmelan tilan päärakennus Simonkylässä edustaa tyypillistä 1800-luvun talonpoikaista klassismia. Punamullalla maalatut seinät ovat vaakalaudoitettuja. Ikkunat listoineen on maalattu valkoisiksi. Rakennuksen ulkonäköä tehostavat valkoisiksi maalatut räystääs- ja tuulilaudat sekä nurkkapilasterit.

men ja Simonkylän kuistit rakennettiin asuinrakennuksen kanssa samaan räystäskorkeuteen, joten kuisteista tuli komeita, vähintään puolitoistakerroksisia, mutta löytyypä Simosta yksi täysin kaksikerroksinen mutterikuisti. Kuistin koreudella ja koolla osoitettiin myös talon vaurautta muulle maailmalle.

Talusrakennuksista tunnettiin lisäksi leivintupa, paistintupa, kotatupa, karjakeittiö ja keittiötuvat. Maalaistaloissa saattoi olla kymmenittäin eri tarkoituksiin rakennettuja aittoja. Käyttötarkoituksesta johtuen aitat rakennettiin joko poskellisina tai poskettomina, yleensä yksi- mutta myös kaksikerroksisina. Perustamistavoiltaan aitat olivat joko salvosjalka-aittoja tai patsasaittoja. Erä- ja kalastustalouteen liittyen aittoja rakennettiin myös pyyntiretkiä varten kauemmas pihapiiristä siten, että niissä voitiin jopa yöpyä.

Tallit rakennettiin aitan kanssa saman katon alle niin, että väliin jäi välikkö, tai navetan ja siihen liittyneiden rehulatojen kanssa. Simo kuului luontinavetan alueeseen ja navetoissa on ollut hyvin varusteltu karjakeittiö, jossa ihmistenkin ruoka kesäaikaan keitettiin. Itse navettaa käytettiin ruokailupuolena kun karja laidunsi kesäaikaan ulkona. Lypsämisen ajaksi karja ohjattiin joko pyramidi- tai satulakattoisiin kesänavetoihin.

Talonpoikaistaloissa erillinen rehusuoja periytyy keskiajalta. Vauraimmissa taloissa ja tiheässä kyläyhteisössä ladot sijoitettiin riviin katoksen alle.

Vähävaraisissa talouksissa tapa rakentaa talusrakennusten yhteyteen erillisiä latoja säilyi 1900-luvulle asti. Niityillä sijaitsevat, koirankaulalle salvetut ja ylöspäin levenevät heinäladot olivat Simossa hyvin yleisiä.

Jälleenrakennusajan rakennusperintö

Sodan jälkeen pihapiirit ja kylämaisema muuttuivat, kun vallalle tulivat tyyppipiirustusten mukaan rakennetut rintamamiestalot. Sodan jälkeiset rakentamisot olivat vaativat: oli rakennettava paljon enemmän, pienemmillä resursseilla ja nopeammin kuin aikaisemmin. Maaseudun pikainen elvyttäminen oli maatalousvaltaisen elintarviketuotannon kannalta välttämätöntä. Pihapiireihin ei enää rakennettu useita talusrakennuksia, vaan yleensä pelkästään navetta ja pihasauna. Saunarakennus rakennettiin yleensä ensimmäisenä ja siinä asuttiin kunnes varsinainen asuinrakennus valmistui.

Etenkin Lapissa osa rakennuksista tehtiin edelleen hirsirunkoisina, etelämpänä yleisemmin rankorakenteisina. Lämmöneristeenä käytettiin tavallisesti helposti saatavaa sahanpurua tai kutterilastua. Rakentamisessa palattiin osittain vanhoihin perinteisiin rakennusmateriaaleihin, kuten pärekattoihin ja savitiiliin, joita pystyttiin valmistamaan myös kotiloissa. Rakennusaineiden säännöstely pakotti erilaisten korvikeaineiden kehittelyyn.

Kuva Kirsi Laisalmi.

5 Luonnonolosuhteet

5.1

Topografia

Ympäristöministeriön maisema-alue työryhmän mietintö (1993) mukaan suunnittelualaue kuuluu suurmaisemaltaan Pohjois-Pohjanmaan rannikkoseutuun. Aluetta luonnehtivat suurehkot jokilaaksot, niiden väliset asumattomat selänteet ja tasainen maasto. Mannerjäätikon kerrostamien moreenialueiden ohessa seudulla on syvään veteen kasautuneita tasaisia savikkoalueita tai sora- ja hietikkoalueita.

Simon alue on kokonaisuudessaan entistä merenpohjaa. Suunnittelualaueella topografiaa luonnehtivat tasaisuus ja alavuus. Maanpinnan kohoumat nousevat 5–10 metrin korkeuteen. Rannikolla ja saaristossa maasto on heikosti kumpuilevaa. Uusia saaria nousee merestä maankohoamisen seurauksena, mutta ne ovat loivapiirteisiä. Simojoen edustan saarisokkelot koostuvat matalien, lietepohjaisten uomien toisistaan erottamista alavista saarista, joiden väliset vesireitit umpeutuvat vähitellen. Ennen pitkää saaret kasvavat maankohoamisen ja joen kuljettaman lietteen vuoksi man-

tereeseen kiinni ja Simojoen suu siirtyy merelle päin. Suistossa maankohoaminen on joen kuljettaman lietteen vuoksi muuta rannikkoa nopeampaa.

Topografialtaan korkeimmat kohdat suunnittelualaueella ovat Simoniemen Kantolanharju (15 mmpy) ja Isoharju (17,8 mmpy). Simonkylällä on lisäksi laakeita moreenikumpareita, kuten Kuuselanmäki, Putaankangas, Vuolevinkangas, Siirinkangas ja Pahnilankangas.

Simojoella ei ole selväpiirteistä laaksoa ja maankohoamisen seurauksena joen alajuoksun sivuhaaroista on jäljellä enää kapean puron yhdistämiä kosteikkoja. Keväisin tulvavesi purkautuu sivuhaaroja pitkin muodostaen tulvauomia.

5.2

Maa- ja kallioperä

Kallioperä ja sitä peittävä maaperä muodostavat maiseman perusrungon. Kallioperä määrää ensisijaisesti alueen korkeuden merenpinnasta ja pinnanmuotojen vaihtelun. Suomen kallioperä kuuluu laajaan Pohjois- ja Itä-Euroopan pre-

Kuva Kimmo Laisalmi.

kambriseen peruskalliolohkoon, joka muodostaa Euroopan mantereen vanhimman osan. Simon kallioperä on pääosin yli kaksi miljardia vuotta vanhaa graniittigneissialuetta. Suunnittelualueella kallioperä muodostuu pohjagneissistä, jossa on graniittijuonteita. Graniittigneissialueille on tyypillistä maiseman muotojen mataluus ja loivapiirteisyys.

Kallioperän epätasaisuuksia peittää Simossa pohjamoreeni, joka muodostaa maaperän perustan. Jääkaudet ovat siirrelleet ja jyränneet pohjamoreenin paikoilleen. Pohjamoreenin päälle on kasautunut pintamoreenia, joka on syntynyt viimeisen jääkauden eri jäätikkövaiheiden tuloksena. Suunnittelualan maaperä on pääasiassa jäätiköiden muodostamaa lajittumatonta pohjamoreenia. Lisäksi Simojen ympäristöön on kertynyt virtaavan veden muodostamaa viljavaa jokikerrostumaa, joka on muodostunut sorasta, hiekasta ja siltistä. Simoniemen Isoharjun kohdalla on harjumuodostuma. Korkeimmat saaret nousevat merenpinnasta 15–20 metriä ja nuorimmat vain muutamia metrejä.

Kallioperän kiviaineksista peräisin olevien kivennäismaalajien lisäksi maaperä muodostuu kasvien ja muiden eliöiden jäänteistä syntyneistä eloperäisistä maalajeista. Soita esiintyy suunnittelualueella pienialaisena Isoharjun ympäristössä sekä Simonkylällä moreenikumpareiden väleissä, kuten Simonlahdessa ja Siirinkankaan ympäristössä.

Maisemarakenteen perusta

Kylien maisemarakenteen perustan muodostavat purot, ojat, harjut, kankaat ja suot. Sinihaara on erotanut aikanaan Simonkylän saareksi, jossa on kapeita tuulen ja aallokon muovaavia hiekkaisia harjanteita ja loivapiirteisiä matalia moreenikumpareita.

Sinihaaran ja Ruonanojan väliin jää Kuuselanmäki, joka on laaja yhtenäinen moreenialue ja jonka reunaan asutus on keskittynyt. Ruonanojan ja Taivallahdenojen väliin jää kapeana kannaksena Hepolanperä, joka toimii päävedenjakana jatkuen Palokankaan muodostumana aina nelostielle saakka. Hepolanperässä asutus on kehittynyt kannak-

sen suuntaiseksi kapeaksi nauhaksi. Hepolanperän ja Kuuselanmäen väliin jää laaja merestä irtikourunut Simonlahti.

Kantolanharju ja Isoharju ovat alueen merkittävimmät moreenikumpareet. Muut Simoniemen kumpareet ovat syntyneet laajalle alangolle. Asutus on keskittynyt suurten kankaiden reunoille ja kumpareiden päälle.

5.3

Vesistöt ja kosteikot

Perämeri

Perämeri on matala ja vähäsuolainen murtovesi, jonka tyypillisiä piirteitä ovat humuspitoiset jokivedet ja pitkä jääpeitteinen kausi. Perämeren valuma-alueella on runsaasti suuria jokia, mikä vuoksi veden suolapitoisuus on liian alhainen varsinaiselle merilajistolle. Eliölajisto on niukkaa ja koostuu valtaosaltaan murtoveteen sopeutuneista makean veden lajeista. Suolapitoisuus on noin kolme promillea laskien lähellä rannikkoa promilleen.

Nopea ja epäsäännöllinen vedenkorkeuden vaihtelu on Perämerellä tyypillistä. Vedenkorkeuden erot voivat olla jopa 3,5 metriä. Pohjoistuulilla vesi on tavallisesti alhaalla ja etelätuulilla korkealla. Korkeimmillaan vesi on yleensä syksyllä ja talvella. Päävirtaus kulkee Suomen rannikkoa pitkin pohjoiseen ja Ruotsin rannikkoa etelään.

Rannikon vesialueet ovat kivisiä, hiekkapohjaisia ja matalia. Merialueella tavataan sekä harmaahyljettä että itämerennorppaa, joista harmaahylje esiintyy alueella suhteellisen runsaana. Vaikka itämerennorpan kanta on Perämerellä kasvanut, on se edelleen silmälläpidettävä laji.

Perämerellä harjoitetaan sekä ammattimaista kalastusta että kotitarvekalastusta. Rannikkoalueella runsaimpina esiintyvät ahven, särki, silakka, hauki ja siikalajit. Ulappa-alueella yleisiä ovat silakka, kuore ja muikku. Lohta tavataan ajoittain. Alueen siika-, lohi- ja taimenkannoista valtaosan on arvioitu olevan lähtöisin velvoiteistutuksista.

Kuva Kimmo Laisalmi.

Simojoki

Suunnittelualan halki virtaa Simojoki. Simojärvestä alkavan ja Perämereen laskevan Simojoen pituus on 193 kilometriä ja putousta joessa on 176 metriä. Joki on säännöstelemätön ja vesitaloudeltaan melko luonnontilainen. Simojoen vesistöalue kuuluu kokonaisuudessaan Natura 2000 -verkostoon ja on suojeltu koskiensuojelulailla. Joki on Tornionjoen ja Kiiminkijoen ohella Suomen ainoita jokivesistöjä, joihin Itämerenlohi nousee vielä kudulle. Sen luonto- ja virkistysarvot nähdään nykyään merkittäviksi.

Simojoki oli kalastuksen ohella merkittävä liikenneväylä ja puutavaran uittoväylä vuoteen 1964 asti. Simojoen koskia on perattu uittoa varten pääasiassa 1950-luvulla. Simojoen virtaamaa on säädelty Simojärven luusuassa ja sen sivujoissa olleiden säästöpatojen avulla. Metsätalouden ja turvetuotannon tarpeisiin tehdyt soiden ojitukset ovat vaikuttaneet vesistön luonnontilaan ja kalastoon. Simojoen uittosäännön lakattua joki on kunnostettu pääosin vuosina 1976–1977. Kunnostusten yhteydessä myös säästöpadot on purettu, mikä on pienentänyt Simojoen kesäaikaisia virtaamia.

Simojoen vuodenaikaiset ja vuosittaiset virtaamavaihtelut ovat suuria. Vedenlaadultaan Simojoki kuuluu kokonaisuudessaan luokkaan hyvä, mutta joen alajuoksulla vedenlaatu vaihtelee vuodenajoin melko voimakkaasti. Vesistöissä tavataan alkuperäisinä lohi, taimen, vaellussiika, muikku, harjus, kuore, hauki, ruutana, muttu, seipi, säyne, särki, lahna, salakka, kivenuoliainen, made, ahven, kiiski, kivisimppu, kolmipiikki ja ankerias. Lisäksi taloudellisesti tärkeä on jokisuun läheisyydestä pyydetty nahkiainen.

Tulva on Simonkylässä lähes joka kevät toistuva jännitysnäytelmä. Vesistön alaosan vähäjärvisyydestä johtuen Simojokisuun virtaamanvaihtelut ovat suurempia ja rajumpia kuin joen yläosalla. Kevättulva alkaa nousta suunnittelualueella huhtikuun alussa ja saavuttaa huippunsa toukokuun puolivälissä. Jäämassojen pakkautuminen suvan-tojen niskaan aiheuttaa nopean veden nousun, joka yleensä laukaisee jääpadon.

Viantiejoki

Viantiejoki virtaa aivan maisema-alueen länsireunalla Simoniemen kirkonkylän pohjoispuolella. Joki on huomattavasti pienempi kuin Simojoki. Viantiejoki on perattu 1950-luvulla, minkä johdosta sen luonnontilaiset tulva-alueet ja suvanto-osuudet ovat miltei hävinneet. Jokisuiston arvokkaat tulvaniityt ovat säilyneet pitkälti avoimena jään ja veden aiheuttaman eroosion seurauksena.

Kosteikot

Kosteikoilla tarkoitetaan luontotyyppisiä, jotka sijoittuvat maa-alueen ja avoveden välille. Suunnittelualueella esiintyy kosteikkoja jokien suistoissa, vanhoissa jokiuomissa ja umpeenkasvaneissa merialueissa. Kosteikot tuovat maisemaan vaihtelua, tasaavat tulvia ja lisäävät luonnon monimuotoisuutta. Lisäksi ne oikein toimiessaan pidättävät pelloilta ja vesiuomasta kulkeutuvan kiintoaineksen määrää ja liukoisia ravinteita. Hoidetut kosteikot elävöittävät maisemaa ja lisäävät luonnon monimuotoisuutta, etenkin kahlaajille ja vesilinnustolle tärkeitä elinympäristöjä. Maisema-alueen kosteikot on esitetty kartassa 3.

Maankohoamisen vuoksi osa kosteikoista kuivuu luonnostaan ja toisaalta rannikolle muodostuu jatkuvasti uusia kosteikkoja. Tulvien ja syysmyrskyjen tuomista ravinteista johtuen kosteikkojen kasvillisuus on rehevää ja lajistoltaan monimuotoista. Tulvan mukanaan tuoma liete peittää maanpinnan keväisin ja ehkäisee sammal- ja varpukasvillisuuden muodostumisen. Kosteikoilla viihtyvät useat harvinaiset ja uhanalaiset lajit, kuten lietetatar, vesihilpi, kilpukka, veripunakämmekä, lettorikko ja ruijanesikko.

Pohjavesialue

Pohjavesi on maaperään varastoitunutta vettä, joka syntyy sade- ja pintaveden imeytyessä maakerrosten läpi. Pohjavedeksi imeytyvän veden määrään vaikuttavat maanpinnan muodot, pintakerroksen kosteus, kasvillisuus ja maalajien raekoostumus. Suunnittelualueella Palokankaan sora- ja hiekkakerrostumat

keräävät pohjavettä ja alue onkin luokiteltu merkittäväksi pohjavesialueeksi (kartta 2). Vedenottamon ja pohjavesialueen lähiympäristön maankäytössä on huomioitava pohjaveden pilaamiskielto.

5.4

Ilmasto

Pohjoiseen sijaintiinsa nähden Simon ilmasto-olot ovat suotuisat. Vuoden keskilämpötila on +1 astetta (tammikuussa -11, heinäkuussa +16). Termisen kasvukauden pituus vaihtelee 135–145 vuorokauden välillä meren tasatessa lämpötilavaihteluja. Vuotuinen sademäärä on 600 millimetriä. Lumipeite laskeutuu Simon rannikolle marraskuun loppupuolella.

Ilmastonmuutoksella on merkittävä vaikutus luontoon ja maisemaan. Muutokset näkyvät talvisissa sademäärissä, tulvissa sekä kasvien ja eläinten levinneisyydessä. Ennusteita tulevasta ilmastosta on useita. Joka tapauksessa ilmastonmuutos lisää maaekosysteemien ravinnehuhtoumia ja vesiekosysteemien ravinnekuormitusta. Kasvukauden on ennustettu kasvavan noin kuukaudella ja kesän hallattoman ajan pidentyvän. Vuosisadan lopulla Simon alueella lämpösunnan oletetaan olevan samaan luokkaa kuin Etelä-Suomessa.

Merenpinnan nousuun vaikuttaa globaalin merenpinnan nousun lisäksi maankohoaminen. Perämeren alueella maankohoamisen vaikutuksen ennustetaan riittävän kumoamaan globaalin merenpinnan nousun lähitulevaisuudessa. Jääpäivien lukumäärän on arvioitu vähenevän noin neljänneksellä.

5.5

Kasvillisuus

Kasvillisuudeltaan suunnittelualue kuuluu keskiboreaaliseen kasvillisuusvyöhykkeeseen. Suunnittelualue on pääosin metsää. Maankohoamisen seurauksena syntyvät primäärisukessiovaiheen metsät ovat alueelle ominaisia. Metsätyypeistä vallitsevin on tuore kangas, jonka puulajisto vaihtelee kuusesta sekapuustoon. Suurin osa lehtipuuvaltaisista metsistä on vanhoja peltoja ja niittyjä, jotka ovat umpeenkasvun myötä muuttumassa metsiksi (kartat 3 ja 4 sivuilla 28–30).

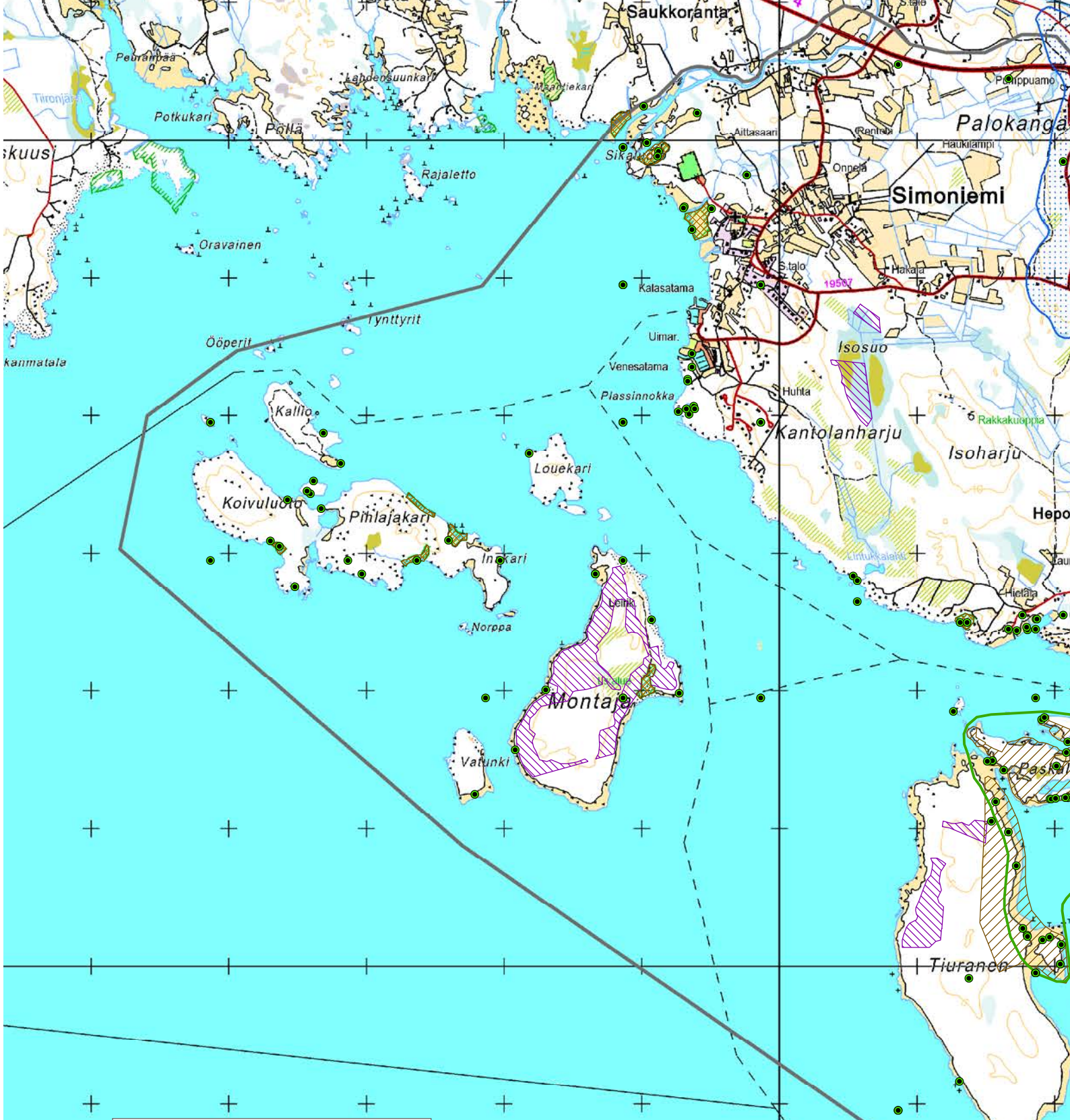
Rannikolla ja saarissa metsät ovat pääosin lehtipuuvaltaisia ja reheviä, paikoin esiintyy jopa lehtoja. Koivuluodossa, Pihlajakarissa, Montajalla, Selkäkarissa ja Harvakarissa esiintyy lisäksi monimuotoisia tuoreita kankaita ja korkeimmilla kohdilla pienialaisia mäntykankaita.

Rehevimmillään metsät ovat rannikolla ja Simojoen varrella, missä tulvat tuovat maaperään vuosittain lisäravinteita. Rantalehtojen lajisto on ruohovaltaista. Metsissä tavataan mm. puna- ja mustaherukkaa, sudenmarjaa, tesmaa, kioloa, mesiangervoa, metsäkurjenpolvea, lehtonurmikkaa, kämmeköitä, kotkansiipeä ja metsäalvejuurta.

Nopea maankohoaminen ja jatkuvasti muuttuva rantavyöhyke muodostavat rannikolle omalaatuiset olosuhteet. Alueella kasvaa useita kymmeniä harvinaisia luontotyyppisiä ja näille sopeutunutta kasvi- ja eläinlajistoa. Eliölajistoon vaikuttavat maankohoamisen lisäksi vedenkorkeuden voimakas vaihtelu, maa- ja merituulet ja ankarat jääolosuhteet. Edellä mainittujen tekijöiden seurauksena rannikon ja saarten kasvillisuus on vyöhykkeistä.

Merenrannoilla erityistä on omaleimainen, maantieteellisesti suppealla alueella esiintyvä lajisto ja maankohoamisrannikon luontotyyppit. Laajat merenrantaniityt ovat olleet maisema-alueella tyypillisiä, mutta avoimet alueet ovat pienentyneet viime vuosikymmeninä laiduntamisen vähennyttyä. Alavat saaret toimivat kesälaitumina ja saaristo oli avointa heinäniittyä tai hakamaista lehtipuuvaltaista perinnebiotooppia aina 1950- ja 1960-luvuille saakka. Kun karjan talvirehua ryhdyttiin kasvattamaan peltonurmilli, alkoi perinnebiotooppien määrä vähentyä.

Kartta 2. Luonnonsuojelualueet ja arvokkaat luontokohteet suunnittelualueella.

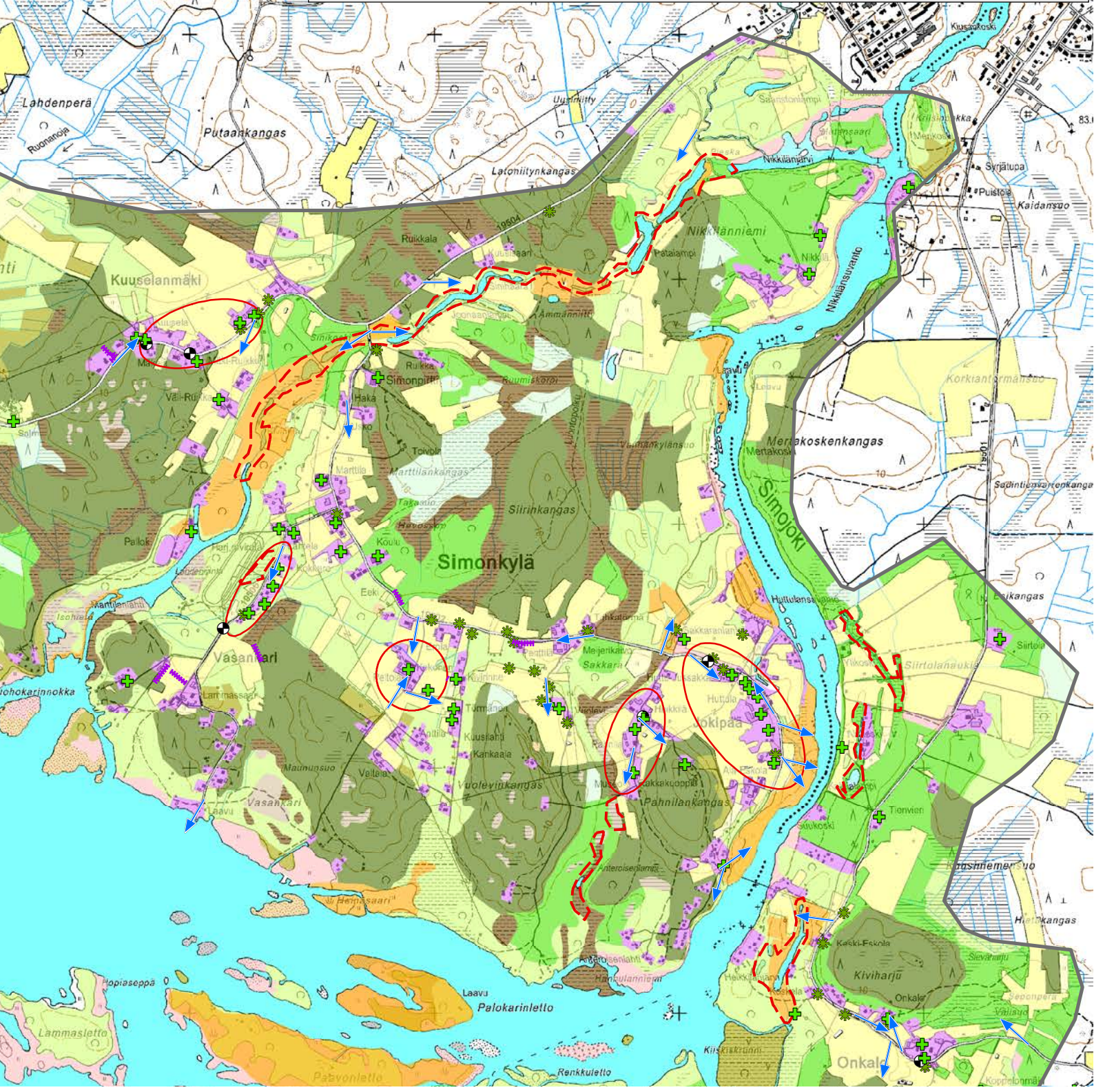
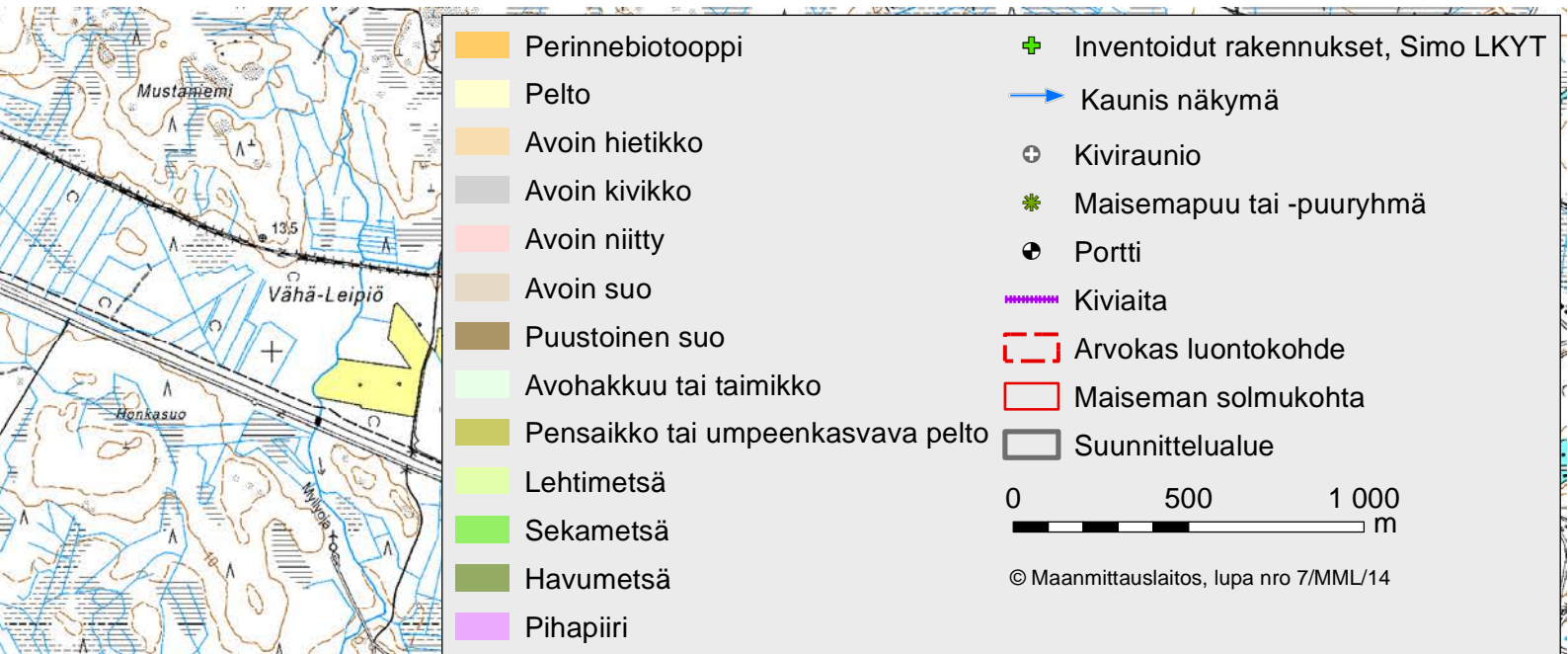
	Natura-alue
	Yksityismaan suojelualue (LSuojL 29 §)
	Yksityismaan suojelualue (Metso)
	Tärkeä lintualue, FINIBA
	Pohjavesialue, 1. luokka
	Uhanalainen laji
	Suunnittelualue

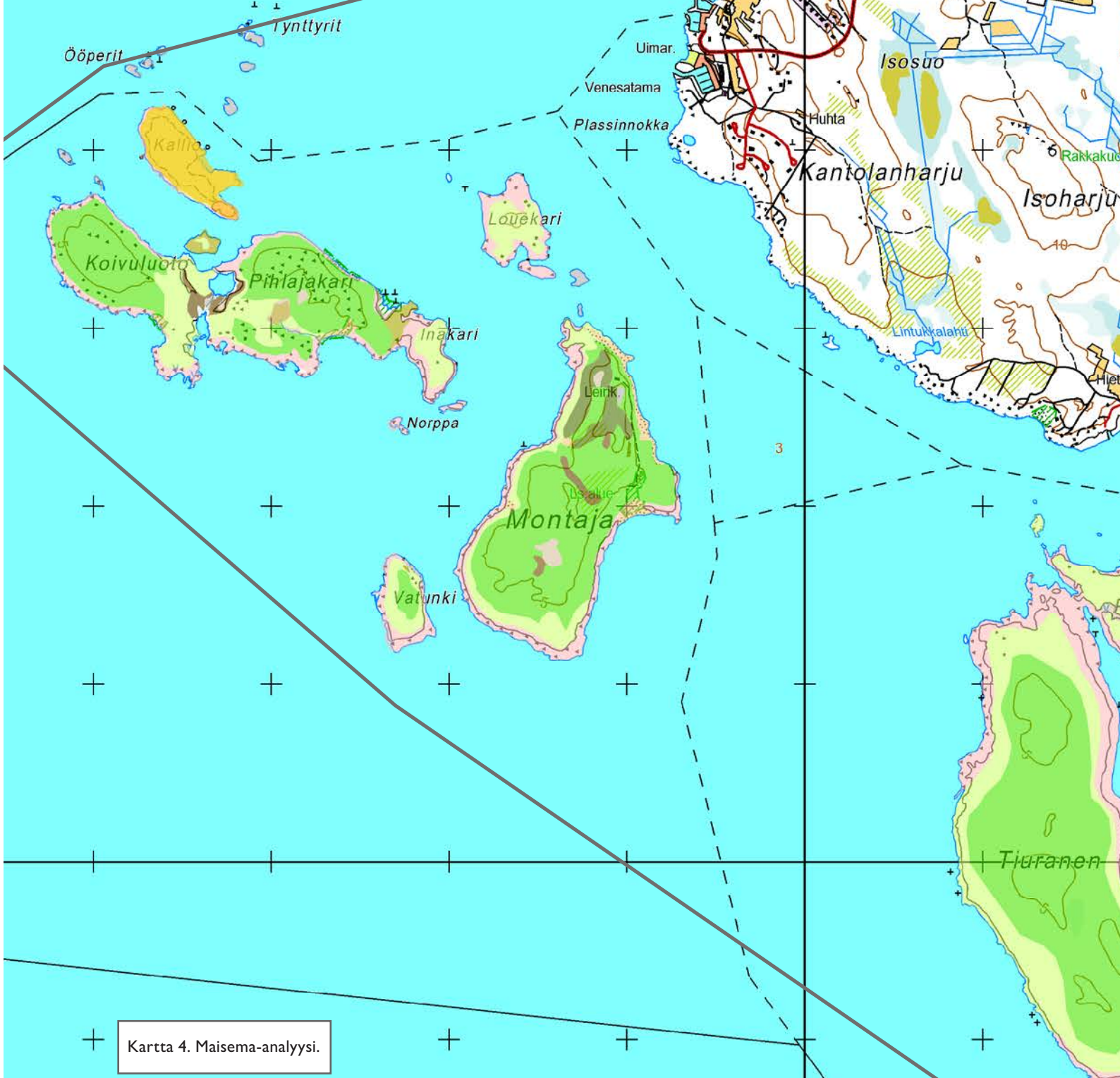
0 1 2 3 4 km

Kartta 3. Maisema-analyysi.

Kartta 4. Maisema-analyysi.

	Perinnebiotooppi
	Avoin hietikko
	Avoin kivikko
	Avoin niitty
	Avoin suo
	Puustoinen suo
	Avohakkuu tai taimikko
	Pensaikko tai umpeenkasvava pelto
	Lehtimetsä
	Sekametsä
	Havumetsä
	Suunnittelualue

0 500 1 000 1 500 m

© Maanmittauslaitos, lupa nro 7/MML/14

Perinnebiotoopit eli kedot, niityt, hakamaat ja metsälaitumet ovat kaikki uhanalaisia luontotyyppejä. Kedoille ja niityille on usein tyypillistä ravinteiden vähyys, mikä saa aikaan runsaslajisen kasviyhteisön. Näyttävän niitylajiston lisäksi maisema-alueen perinnebiotoopeilla kasvaa harvinaista ja uhanalaistakin lajistoa, kuten ruijanesikkoa, veripunakämmekkää, mäkitervakkoa, ketoneilikkaa, ahonoidanlukkoa, käärmeenkieltä ja kalvassaraa. Kosteikoilla esiintyy lisäksi keltakurjenmiekkää, upossarpiota, paunikkoa, lettorikkoa, vesihilpeä ja hentosätkintä. Maisema-alueen arvokkaimmat perinnebiotoopit on esitelty kartassa 4 sivuilla 30–31.

Merenrannikon elinympäristöjen monimuotoisuus korreloi suuren lajimäärän kanssa. Suunnittelualueelta on inventoitu yli kolmesataa uhanalaisen tai harvinaisen eliölajin kasvupaikkaa. Esiintymistä valtaosa sijaitsee perinnebiotoopeilla ja muissa kulttuurivaikutteisissa ympäristöissä. Merkittävintä kasvilajistoa ovat endeemiset ja ns. ruijanesikko-ryhmän lajit. Endeemisiä eli kotoperäisiä lajeja tavataan vain tietyillä suppeilla alueilla. *Primula sibirica* -ryhmän lajeihin luetaan kuuluviksi kasvilajit, joiden levinneisyyden painopiste sijoittuu Jäämeren ja Vienanmeren rannikoille, mutta joilla on oma erillinen esiintymisalue Itämeren piirissä. Maisema-alueella edellä mainituista kasviryhmistä esiintyvät ruijanesikko, pohjanlahdenlauha, perämerensilmäruoho, perämerenmaruuna, merikohokki ja suolasara.

Suunnittelualueen kasvilajistolle on muutoinkin ominaista kulttuurilajiston runsaus, onhan koko alue ollut merestä nousemisestaan lähtien ihmisen toiminnan vaikutuspiirissä. Kulttuurilajeista tavataan kissankäpääludetta, ketoneilikkaa, mä-

kitervakkoa, käärmeenkieltä ja lukuisia noidanlukkoja. Vanhojen rakennusten ja rakenteiden seinillä kasvaa lisäksi uhanalaisia jäkäliä, kuten tupakuoppajäkälää, ruskoneulajäkälää ja keltanokijäkälää. Saariin rakennetut sahat ja koulut ovat jättäneet jälkensä luontoon, jossa tapaa edelleen syreenejä, erilaisia ruusuja risteymineen, puna- ja mustaherukkaa ja rautanokkosta.

Simojen varrella on reheviä tulvaniittyjä, näyttäviä hakamaita ja reheviä saniaslehtoja. Tulvavalleilla ja niiden takaisilla tulvatasangoilla kasvaa omaleimainen lajistonsa, ja kasvillisuus vaihtelee tulvaveden korkeuden mukaan. Rehevät saniaslehdot sijaitsevat joen törmien alapuolella ja ovat kasvupaikkana vaatelialle ja eteläisille kasvilajeille. Tulva-alueet luovat suotuisat olosuhteet laajoille kotkansiipi- ja metsäalvejuurikasvustoille. Jokivarren tulvauomissa sijaitsevat lammet ja kosteikot ovat monien eliölajien turvapaikkoja. Näistä on tavattu kilpukkaa, sahalehteä, lietetatarta, kiehkuraarviää ja pitkäpääsaraa.

Karikukko. Kuva Kimmo Laisalmi.

Tienpientareet ovat puolestaan kuivanpaikan ketokasvien esiintymisaluetta. Ketoneilikka, ketosilmäruoho, ahomansikka ja noidanlukot ovat löytäneet turvapaikan tienpientareilta kun karut pihakentät ja kuivat kedot ovat kylältä pitkälti hävinneet.

5.6

Eläimistö

Suuret nisäkkäät, kuten ilves ja hirvi käyttävät Viantiejokivartta ja Simojokivartta kulkuväylinään. Suunnittelualueella on lukuisia hirvien kulkureittejä ja laidunalueita. Etenkin Simoniemessä valtatie eteläpuolella sijaitsevat vanhat metsittyneet peltoalueet, jotka kasvavat hyvin lehtipuuta, ovat hirvien suosimaa laidunmaastoa. Kesäisin hirvet liikkuvat rannikolla ja uivat saaresta toiseen. Suurimmilla metsäsaarilla hirvillä on pysyvä kanta.

Voimakas lehtipuunkasvu rannikolla tarjoaa ravintoa hirvien lisäksi jäniksille ja metsäkauriille. Jälkimmäiset eivät selviä talvesta kunnolla ilman ruokintaa, ja toisinaan myös porot hakeutuvat automaateille. Alueelle on levinnyt supikoira ja minkki. Supikoiraa on yritetty tuloksetta hävittää. Saarten luonnontilaisissa lehtimetsissä on runsaasti tikkojen kaipaamaa lahoavaa puuta.

Maisema-alueen matala ja rehevä maankohomamisrannikko tarjoaa linnustolle erinomaisia pesimä- ja levähdysalueita. Suunnittelualueen saaristosta lähes 600 hehtaaria kuuluu Suomen tärkeisiin lintualueisiin (FINIBA). Simon edustan saarten lehtomaiset metsät, luodot, lieterannat, ruovikot ja matalikot ovat merkittäviä uhanalaisten, silmällä pidettävien ja kansainvälisen erityisvastuun lintulajien pesimis- tai kerääntymisalueita. Paras lintusaari alueella on Kuralanletto, jota on laidunnettu lampaila yhtäjaksoisesti yli kaksikymmentä vuotta.

Kahlaajat pysähtyvät ruokailemaan matalilla ja ruohikkoisilla rannoilla ja saarilla. Erityisesti saarten liejuiset etelärannat ovat kahlaajille suotuisia,

Mustarastas. Kuva Kimmo Laisalmi.

Isokuovi. Kuva Kimmo Laisalmi.

mistä linnut löytävät muuttomatkoillaan syötävää. Uhanalaisista lajeista mm. etelänsuosirri ja mustapyrstökuiri ovat pesineet maisemanhoitoalueella satunnaisesti.

Monet maisema-alueen yleisimmistä vesilintulajeista ovat samoja kuin sisämaassakin. Harvinaisempia lajeja, kuten uivelo, lapasotkaa ja mustalintua, nähdään vain muuttoaikaan. Kahlaajista tavanomaisimpia ovat rannalla ja sen tuntumassa yleisimmin pesivä liro, rannoilla, soilla ja pelloilla pesivä isokuovi ja soilla pesivä rantasipi. Nämä linnut ovat lisäksi Suomen vastuulajeja. Suokukko pesi aiemmin yleisesti rantaniityillä ja soilla, mutta nykyisen sen tapaa pesivänä alueella enää satunnaisesti. Hauskasti vedessä pyöriälevän vesipääskyn voi nähdä vain muuttoaikoina rantavesissä. Uhanalaisten tyllin ja lapinsirrin paikallisia vähenemisen syitä ovat rantasorakoiden ja matalakasvuisten niittyjen ja laitumien umpeenkasvu. Saarten ja rimpisoiden lammilla on pesinyt uhanalainen mustakurkku-uikku ja luhtahuitti. Kaulushaikara on tavattu lähialueella Viantien Velttauksessa.

Lokeista on erityisesti taantunut selkälokki, joka on Suomen vastuulaji. Laji pesi 1970-luvulla vielä viidellä suunnittelualueen saarella, mutta 2000-luvulla ei pesintöjä ole havaittu. Laji on taantunut kalastustapojen muutosten, harmaalokin aiheuttaman kilpailun ja mahdollisesti muuttomatkoilta saatujen myrkkujen takia. Myös silmälläpidettävä nauru-lokki on taantunut. Saarilla on aiemmin pesinyt 200–300 paria, nyt pesivien naurulokkien määrä on vähentynyt kymmenesosaan aikaisemmasta määrästä. Näkyvimmin on runsastunut meri-hanhi, joita alueella pesii jo useita pareja.

Osa rantaniityistä on pensoittunut, mikä vähentää alueen suosiota avoimuutta vaativien kahlaajien ja sorsalintujen osalta. Rantojen hoidon merkitys korostuu, kun pajukkoa raivaamalla saadaan lisää sopivia pesimisympäristöjä korkeimman tulvaveden yläpuolelle. Linnustollisesti arvokkailla rannoilla laidunnus sovitetaan lajiston pesinnän

kanssa. Sorsalinnuista meren ja jokisuiden niittyjen hoidosta hyötyy etenkin lapasorsa, joka pesii monin paikoin alueella. Harvinaisista sorsista tavataan saaristossa satunnaisesti ristisorsia, mutta laji ei pesi alueella.

Ruskosuohaukka on pesinyt sekä mannerrannalla että suunnittelualueella saarissa. Tuulihaukka on yleistynyt alueella. Pesiviä nuoli- ja tuulihaukkoja tapaa kesäisin sekä saarista että rannikolta. Myös sinisuohaukan voi nähdä alueella. Merenrantaniittyjen, kyläniittyjen ja peltoaukeiden umpeenkasvu on vaikuttanut negatiivisesti avointa kulttuuriympäristöä suosivaan lajistoon, kuten kuoveihin, taivaanvuohiin, suokukkoihin ja lapinsirriin. Pääskysset ovat edelleen varsin yleisiä suunnittelualueella pesien maalaistalojen pihapiireissä. Törmäpääskyjäkin tavataan Simojoella tulvaveden syövyttämistä rantapenkoista. Kaikki pääskyslajit ovat kuitenkin vähentyneet.

Avointen kulttuuriympäristöjen umpeenkasvu on heikentänyt mm. kottaraisen, kivitaskun ja peltosirkun kantoja. Kottarainen oli vielä 1960-1970-luvulla yleinen suunnittelualueella, mutta kanta romahti 1970-luvun puolivälissä. Eräässä Simonien pihassa pesi vielä 1984 kuusi kottaraisparia, mutta nykyisin laji on ilmeisesti hävinnyt alueelta pesivänä. Peltosirkku oli aiemmin molemmilla kylillä yleinen lintu, mutta nykyään se on enää satunnainen pesijä. Pelloilla ja niityillä esiintyy edelleen niittykirvistä, keltavästäräkkiä ja pensastaskua, joiden määrä on kuitenkin vähentynyt. Västäräkki ja uhanalaistunut kivitasku käyttävät kiviainetoja ja -kasoja tähytyspaikkoinaan. Vuosikymmeniä sitten tavattiin myös peltopyytä ja ruisrääkkää. Varpunen oli ennen yleinen lintu kylissä, mutta harvinaistunut viime vuosikymmenen aikana. Tilalle on tullut pikkuvarpunen, joka alkaa jo olla paikoin varpusta yleisempi. Kolopesijöille, kuten tiiaisille ja tikoille, on merenrantametsissä runsaasti lahoja pystypuita. Harvinaisemmista tikoista pikkutikka pesii alueella säännöllisesti.

Simon ja koko Perämeren rannikko on lintujen tärkeä muuttoreitti. Joutsenet, hanhet, sorsalinnut, kurjet ja kahlaajat tankkaavat tulvivilla pelloilla ja rantaniityillä ennen siirtymistään ympäröiville suoaukeille. Lintujen kevätmuutto on Perämeren pohjoisosissa Oulun seudun merialueita vähäisempää

johtuen useiden lajien muuton suuntautumisesta kohti koillista Simon eteläpuolelta. Osa rannikkoa seuraavista linnuista jatkaa matkaansa Simon ohi kohti Kemiä. Suomen rannikon pohjoisimmat arktisten vesilintujen kevätmuutonaikaisista levähdysalueista sijaitsevat nykytiedon mukaan Simon saariston edustalla Koivuluodon ja Tiurasen välisellä merialueella, josta linnut suuntaavat pääosin jo kohti sisämaata viimeistään Ykskuusen niemen kohdalla. Syysmuuton aikaan lintumäärät ovat kevätmuuttoa suurempia. Muutto ruuhkautuu Tornion–Simon välisellä rannikolla. Suuri osa linnuista ei lähde ylittämään aavaa merta, vaan muutto jatkuu rannikkoa seuraten. Sorsia kerääntyy rannikon edustalle suojaisiin lahtiin ja saariston suojaan.

Hyönteislajistoa ei ole alueelta juuri tutkittu. Maisema-alueen monipuolinen heinä- ja ruohokasvillisuus sekä useat lämpimät ja avoimet elinympäristöt luovat kuitenkin hyvät edellytykset monipuoliselle hyönteis- ja päiväperhoskannalle. Laitumien laajuuden ja paikoin katkeamattoman laidunjatkomon takia onkin todennäköistä, että luonnonlaitumista riippuvainen hyönteislajisto on alueella hyvin edustettuna.

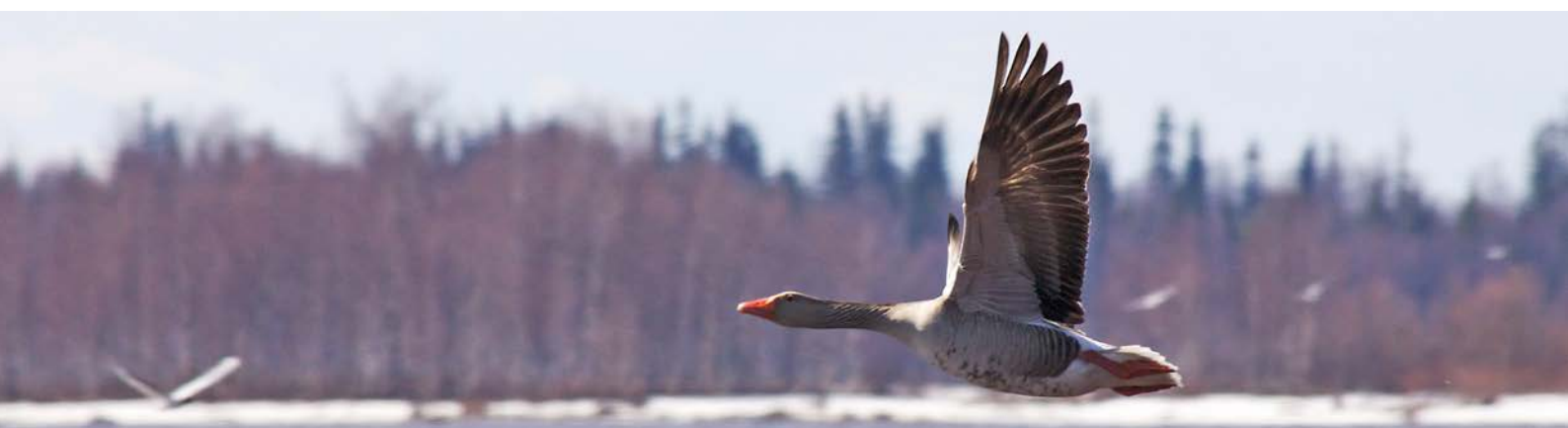
5.7

Arvokkaat elinympäristöt

Arvokkailla elinympäristöillä tarkoitetaan kohteita joiden olemassaolo merkittävästi monipuolistaa alueen luontoarvoja. Osa suunnittelualueen arvokkaista luontotyypeistä on suojeltu lainsäädännön perusteella (kartta 2). Lisäksi kartassa 3 on esitetty muita arvokkaita luontokohteita, jotka tulee ottaa huomioon maankäytön suunnittelussa.

Yleisesti ottaen seuraavassa esitetyt suojelualueet ja arvokkaat luontokohteet hyötyvät hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitetyistä maisemanhoitotoimenpiteistä. Kulutusherkillä merenranta- ja jokivarsiniityillä, samoin kuin tulvauomissa, on laidunpainetta kuitenkin tarkkailtava liiallisen eroosion välttämiseksi. Linnustollisesti arvokkailla kohteilla raivaus- ja hoitotyöt on ajoitettava pesimäkauden ulkopuolelle.

Merihanhi. Kuva Kimmo Laisalmi.

Laulujoutsen. Kuva Kimmo Laisalmi.

Simojoen Natura-alue

Maisema-alueen läpi virtaava Simojoki (FI 130 1613) kuuluu Natura 2000 -verkostoon Fennoskandian luonnontilaisena jokireittinä (SCI). Simojoki on yksi harvoja rakentamattomia keskisuuria jokivesistöjä Suomessa. Lisäksi joki on Tornio- ja Kiiminkijokien ohella ainoita jokivesistöjä, joihin Itämeren lohi nousee vielä kudulle. Simojoen vesistö ja sen suualueen merialue sisältyvät erityissuojelua vaativiin vesistöihin. Simojoen Natura-alueen kokonaispinta-ala on 1 153 hehtaaria, josta 50 hehtaaria ulottuu suunnittelualueelle.

Perämeren saarten Natura-alue

Perämeren saarten 7 136 hehtaarin suuruiseen Natura-alueeseen (FI 130 0302) kuuluu Metsähallituksen hallinnassa olevia saaria, luotoja ja matalikkoja Tornion ja Oulun välisellä merialueella. Perämeren saaret on sisällytetty Natura-verkostoon sekä luontodirektiivin että lintudirektiivin (SCI ja SPA) mukaisena alueena. Suunnittelualan saarista Perämeren saarten Natura-alueelle kuuluu Tiuranen, Paskaletto ja Kuralanletto sekä muutamia pienempiä saaria. Näiden yhteispinta-ala on 150 hehtaaria.

Yksityiset suojelualueet

Maisema-alueella on luonnonsuojelulain 29 §:n perusteella suojeltuja luontotyyppisiä yhteensä 25 hehtaaria. Näistä 22 hehtaaria on uhanalaisia merenrantaniittyjä. Muita luonnonsuojelulain luontotyyppisiä ovat hiekkarannat (2,2 ha) Pihlajakarissa ja Koivuluodossa sekä hehtaarin dyynialue Munkin rannassa.

Suojelualueilla kasvaa kotoperäisiä eli endemejä kasvilajeja, kuten upossarpiota ja perämerensilmäruohoa. Lisäksi alueilla kasvaa ruijan-esikko-ryhmän lajeja, joita tavataan maapallolla vain Itämerellä sekä Jäämeren ja Vienanmeren rannoilla. Ruijanesikon lisäksi yksityisillä suojelualueilla esiintyy veripunakämmekkää, suopunakämmekkää, käärmeenkieltä, ahonoidanlukkoa, katkeratatarta, tyrniä ja rusokantokäppää. Rantaniittyjen

edustalla on lisäksi suojaisia lahdelmia, jotka ovat tärkeitä levähdys- ja ruokailualueita kahlaajille ja sorsalinnuille.

Metso-suojelualueet ja metsälakikohteet

Metsänomistajien vapaaehtoisin suojelutoimin perustettuja Metso-suojelualueita on suunnittelualueella Montajan, Tiurasen, Korkiakarin ja Harvakarin saarissa sekä Simoniemen Isosuolla ja Simonkylällä Anteroisenlammen alueella. Kohteiden yhteispinta-ala on 73 hehtaaria. Kohteet ovat pääosin arvokkaita maankohoamisrannikon metsiä ja hoitotoimenpiteitä vaativia puustoisia perinneympäristöjä.

Metsälaki suojelee luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen arvokkaat, ympäristöstään selvästi erottavat pienialaiset kohteet. Ne tulee säästää niin, että niiden arvo monimuotoisuuden kannalta säilyy. Tyypillisimpiä metsälakikohteita ovat luonnontilaiset puronvarret ja metsälammet rantoineen, pienet luonnontilaiset avosuot, rehevät lehtolaidut ja jyrkänteiden alusmetsät. Metsälain mukaisista monimuotoisuuden kannalta arvokkaista ja tärkeistä elinympäristöistä saa lisätietoja Suomen Metsäkeskuksesta.

Uhanalaiset eliölajit

Suomen ympäristökeskuksen Hertta-rekisterin mukaan alueelta on havaittu 168 uhanalaisen kasvilajin esiintymää ja 28 uhanalaisen jäkälälajin esiintymää. Lisäksi muista eliöryhmistä on muutamia havaintoja. Luontodirektiivin IV erityisesti suojeltavia lajeja esiintyy 22 ja kansainvälisiä vastuulajeja kaksitoista. Rauhoitetuista kasvilajeista alueella esiintyy lettorikko, lietetatarta, neidonkenkää, perämerenmarunaa, ruijanesikkoo, tikankonttia ja upossarpiota. Suuri lajikirjo ilmentää hyvin suunnittelualan luonnon monimuotoisuutta.

Simon sisäsaariston FINIBA-alue

Simon sisäsaaristosta 573 hehtaaria kuuluu Suomen tärkeisiin lintualueisiin (FINIBA). Simon edustan saarten lehtomaiset metsät, luodot, lieterannat, ruovikot ja matalikot ovat merkittäviä uhanalaisten, silmällä pidettävien ja kansainvälisen erityisvastuun lintulajien pesimis- tai kerääntymisalueita.

Kosteikot

Vanhoissa merenlahdissa ja jokien tulvauomissa on useita kosteikkoja, jotka ovat maankohoamisen seurauksena kuroutuneet päävesistä irti. Tulvien ja syysmyrskyjen aikana kosteikot saavat veden mukana lisäravinteita. Tulvan tuomista ravinteista johtuen kosteikkojen kasvillisuus on rehevää ja runsasta.

Perinnebiotoopit

Perinnebiotoopeilla tarkoitetaan perinteisten maatalouden synnyttämiä luontotyyppisiä. Kedit, niityt, hakamaat ja metsälaitumet ovat kaikki uhanalaisia luontotyyppisiä. Perinnebiotoopeilla elää suuri joukko eläin- ja kasvilajeja, jotka ovat sopeutuneet elinympäristöjen erikoislaatuisiin olosuhteisiin. Maisema-alueella on 320 hehtaaria perinnebiotooppeja, joista hoidon piirissä on noin 60 prosenttia.

Perinnebiotoopit ovat sekä uhanalaisten eliöiden kasvupaikkoja että maamerkkejä kylämaise-massa. Yksi komeimmista on Simonkylälle tulta-essa Sinikosken lammaslaidun Simojoen vanhassa tulvauomassa. Museotien loppupäässä Jokipäässä on näyttävä hakamaa ja muita Simojoen rantalaitumia, joita hoidetaan edelleen nautakarjalla. Onkalossa on Heikkilänjärven etelärannalla edustava nuorkarjalla hoidettu metsälaidun ja Vasankaris-sa hakamaa. Sinihaaran suulla on kunnostettu Marttilanlahti ja Isohietä ylämaakarjan laitumiksi, ja ylempänä tulvauomassa Ämmänniitty ja Nikkilänniemi ovat hoidon piirissä. Simoniemessä laajojen merenrantalaitumien kunnostus on aloitettu vuonna 2013 kirkon edustalla Vihtarinojan suulla. Onkalossa suunnittelun alueen etelärajalla on luonnonsuojelullisesti merkittävät Nikinkari-Sahkariniemen merenrantaniityt, joita on hoidettu yhtäjaksoisesti vuosikymmeniä.

Saarista Montaja, Tiuranen ja Harvakari, kuten lähes kaikki muutkin saaret, ovat olleet merestä paljastumisen jälkeen laitumina ja niittoniittyinä. Vaikka laidunnuksesta on jo aikaa, kertoo saarten monipuolinen eliöstö, uhanalaiset lajit mukaan luettuna, pitkästä laidunhistoriasta. Hoidon piirissä ovat edelleen Kalliosaari, Paavonletto, Palokarinletto, Pitkäletto, Kuralanletto, Nikinkari ja Selkäkari.

Kuva Kimmo Laisalmi

Sinihaaran lammaslaitumet muodostavat selkeän maamerkin kylälle saavuttaessa. Kohde on valtakunnallisesti merkittävä perinnebiotooppi ja kosteikko, jonka lajistoa vuosittaiset tulvat monipuolistavat. Kuva Kimmo Laisalmi.

Simoniemen Pappilantie on säilynyt nykypäivään raittimaaisena. Maisemaportin jälkeen kulkijalle avautuu uusi näkymä. Kirkon rakennukset ja ympäristö suojeltu yleiskaavassa. Simoniemen satama ja vanha pappila. Alueelle on keskitetty virkistys- ja matkailupalveluja. Kuvat Piritta Peurasaari ja Kimmo Laisalmi.

6 Maisemanhoidon lähtökohdat

6.1

Maisemakuva

Suunnittelualueen luonnonympäristöä luonnehtii Perämeren rannikolle tyypillinen tasaisuus, alavuus ja jatkuva maankohoaminen. Asutus vaikiintui Simoniemeen ja Simonkylään viimeistään 1400–1500-luvuilla. Jo satoja vuosia jatkunut eränkäynti ja kalastus, sahateollisuus, kaupankäynti, perinteinen rakentaminen sekä edelleen jatkuva maanviljely ja metsänhoito ovat luoneet pienipiirteisen kulttuurimaiseman. Ihmiskäden jälki näkyy ulommaisista saarista sisämaan vanhimpiin mäntykankaisiin. Kyliä ympäröivät maat ovat olleet kokonaisuudessaan hyötykäytössä; peltoina, niityinä, laitumina ja metsätalousmaina. Rakennukset säästyivät toisessa maailmansodassa polttamiselta ja suunnittelualueen kulttuuriympäristö harvinaisen hyvin säilynyt kokonaisuus.

Suunnittelualueen nykyinen maankäyttö ja maisema-analyysissä esille nousseet teemat on esitetty kartoissa 3 ja 4. Maisema-analyysin tulokset on kuvattu seuraavissa kappaleissa kolmena osa-alueena: Simoniemi, Simonkylä ja Onkalo sekä saaristo.

Karttoihin liittyviä käsitteitä:

- Maisemallinen solmukohta on useiden maisematekijöiden kohtauspaikka tai leikkauspiste. Maisema-alueella solmukohtia on kyläteiden risteyksissä, koulun ja kirkon ympäristössä ja tiiviisti rakennetussa vanhassa kylämiljöössä.
- Maisemaportti on rakennusten, suurten puiden tai muun luonnonympäristön muodostama kohta, jossa maisemassa tapahtuu siirtymä tilasta toiseen.
- Maamerkki on kauas näkyvä ja helposti tunnistettava kohde, esimerkiksi rakennus, rakennelma tai luonnonmuodostuma, joka auttaa paikanmäärittämisessä. Maisema-alueella näitä ovat mm. kirkko, koulu ja muut julkiset rakennukset. Luonnon maamerkkejä ovat harjut, joet ja tulvauomat.

Simoniemi

Simoniemen maiseman ytimen muodostaa Pappilantien–Vakkalantien vanha kyläraitti ja sen ympärille muodostunut vanha peräpohjalainen rakennuskanta. Maisema-arvot perustuvat tiiviiseen kylärakenteeseen, kylätieltä avautuviin näkymiin ja rannikon merenrantaniittyihin. Maisemakuvaa elävöittävät kyläraitin varrella olevat lukuisat hevos- ja lammaslaitumet. Edustavin osa vanhasta kylämiljööstä on arvotettu valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi.

Kunnan rivitaloja ja muuta uudempaa rakentamista on keskitetty muutama vuosikymmen sitten kirkon ja kotiseutumuseon tuntumaan, mikä vähentää jossakin määrin vanhan kyläkeskuksen maisemallisia ja kyläkuvallisia arvoja. Kylässä on monipuolista elinkeinotoimintaa, matkailupalveluja ja useita pienyrittäjiä.

Vaikuttavimmat maisemat vanhaan kylämiljööseen avautuvat Pappilantie–Vakkalantien raitilta. Simoniemen rakennuskanta on pääosin 1800–1900-luvuilta, ja rakennukset ovat ryhmittyneet tien varrelle tiiviiksi ryppäiksi. Perinteisesti muodostunutta asutusta on erityisesti Vallo–Vakkalanperä sekä Veijola–Kirkko–Knihtilän alue. Vanha kyläraitti kulkee paikoin aivan asuinrakennusten portaiden edestä. Yksityisen ja julkisen tilan raja on epäselvä. Vanhoja peräpohjalaisia neliöpihoja on edelleen jäljellä Simoniemen Vallossa, Uudessa ja Vanhassa Knihtilässä ja Ollilassa. Uudisrakennusten avulla on säilytetty neliöpihoja Simoniemen Kylmälässä, Kuussaareissa, Mattilassa, Uusitalossa ja Vakkalassa. Arvokkaimmat kyläraitit ja miljööt on suojeltu yleiskaavassa.

Simoniemi on ollut Simon keskuskylänä 1900-luvun alkupuolelle asti. Tämä näkyy julkisten rakennusten määrässä. Selkeän maamerkin kylämaisemassa muodostaa Simoniemen 1846 rakennettu kirkko. Kirkolle vievässä risteyksessä sijaitsee lainajyvämakasiini, joka on muutettu kotiseutumuseoksi. Vankasti kylähistoriaan liittyvä työväentalo rakennettiin Kirkkotien varrelle 1908. Maisemallisena maamerkinä toimiva koulu on rakennettu 1894 ja on Pohjois-Suomen vanhimpia kansakouluja. Simon vanha pappila sijaitsee näytävällä paikalla Perämeren rannalla kalasataman vieressä. Kyläläiset pitävät kalasatamaa yhtenä tärkeimmistä maamerkeistä.

Hyvin säilyneestä kylärakenteesta johtuen kyläraiteilta löytyy lukuisia maisemaportteja joiden läpi kulkiessa maisemassa tapahtuu siirtymä tilasta toiseen. Kiviaidat ja kiviröykkiöt sekä lukuisat maisemapuut tuovat pienipiirteisyyttä kulttuuri-maisemaan.

Kyläteiltä avautuu runsaasti kauniita näkymiä rakennusryhmiin ja pelloille. Yhtälailta näkymät ovat monin paikoin umpeutuneet kylätien varrella kasvavan kasvillisuuden taakse. Luonnonmaise- mista merkittävimpiä ovat laajat merenrantaniityt, jotka ovat viime vuosikymmeninä paikoin pensoituneet.

Tasaisesta maastosta johtuen näköalapaikkoja on niukasti. Uimarannoilta ja satamista avautuu kuitenkin laajat merinäköalat. Lisäksi kirkon edustalta Vihtarinojan suulta avautuu laajat näköalat merelle ja rantaniityille. Isoharju on alavan maisema-alueen korkein kohta ja näköalapaikka.

Matalalla metsäisellä harjukankaalla Simoniemen ja Simonkylän välissä on Hepolanperän asuinalue. Alueelle johtaa yhdystie, jonka varrella on vähemmän asutusta. Hepolanperällä on jonkin verran arvokasta vanhaa rakennuskantaa ja historiallisesti arvokas kyläraitti, mutta maisemallisesti alue ei ole yhtä merkittävä kuin kyläalueet Simoniemessä ja Simonkylässä. Uudisrakentamista on kaavoituksella suunnattu Kantolanharjuun, joka edustaa uutta kulttuuriympäristöä.

Hepolanperän ja Kantolanharjun kulttuuriympäristöt liittyvät kiinteästi maisema-alueen ainoaan merkittävään harjumuodostumaan, joka ulottuu Isoharjusta Palokankaalle. Jälkimmäinen on maisema-alueen merkittävin vedenjakaja ja pohjavesialue. Isoharju kohoaa maastosta kahdeksantoista metriä merenpinnan yläpuolelle ja sen kupeessa on rauhoitettuja muinaismuistoja. Kyläläisten perimätiedon mukaan alueen läpi kulki aiemmin kulkureittejä ja metsässä on edelleen luontaisesti syntyneitä virkistyspolkuja. Rannikolla on suojeltuja luontotyypppejä ja monimuotoinen eliölajisto.

Simonkylä ja Onkalo

Simonkylä on maisemakuvaltaan Simoniemeä maalaismaisempi ja rakennuskanta on yhtenäisempää. Kylän maisema-arvot perustuvat museotien varrella eheän kylärakenteen lisäksi arvokkaisiin rakennuksiin ja kylätieltä avautuviin avariin pelto- ja laidunnäkymiin. Kylämaisema on vaihtelevaa ja pienipiirteistä. Asutus on sijoittunut pääosin nauhamaisesti kyläteiden varrelle (kartta 3).

Simonkylän maiseman ytimen muodostaa noin kolmen kilometrin mittainen museotie, jonka varrelle pääosa kylän vanhasta rakennuskannasta on

keskittynyt. Koko museotien varsi Kuuselanmäeltä Jokipäähän asti sekä Vasankarintie sahatyöläisten mökkeineen on valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuurihistoriallista ympäristöä. Museotien itäpäässä sijaitsevassa Jokipäässä rakennukset ovat säilyneet nauhamaisesti museotien varrella ja tieltä avautuu komeat näkymät Simonjokivarteen.

Jälleenrakennuskauden talot sopivat hyvin yhteen vanhemman rakennuskannan kanssa. Vaikka 1970–1990-luvuilla on uudisrakennettu, on kyläkuva säilynyt yhtenäisenä ja ehyenä. Paikoin uudisrakennuksia on kuitenkin rakennettu arvokkaaseen kulttuuriympäristöön sopimattomalla tyyllillä, materiaaleilla ja sijoittelulla. Kaikkiaan kylän erityisluonne on säilynyt ja vanhan kylän kulttuuriympäristön kerroksellisuus tulee kylänäkymissä hienosti esiin.

Simonkylässä on säilynyt paljon vanhaa, 1800-luvulta peräisin olevaa rakennuskantaa. Maatilat ovat tyyliltään yhtenäisiä, edustavia talonpoikaistaloja. Vasankarintien varrella on lisäksi talonpoikaisrakentamisesta poikkeavia työväen vaatimattomia asumuksia. Simonkylän Pahnilan kotimuseo on hieno esimerkki tyypillisestä vanhasta neliöpihasta. Uudisrakennusten avulla neliöpihoja on säilytetty ainakin Simonkylän Rantaruikassa, Huttulassa, Parpalassa, Ruusulassa ja Nurmelassa.

Maamerkkejä kylämaisemassa ovat 1894 valmistunut näyttävä kansakoulu ja 1932 seurantaloksi rakennettu Simon pirtti, joka on edelleen aktiivisesti kyläläisten käytössä. Maamerkinä toimii lisäksi museotielle näkyvä, poikkeuksellisen pitkä Juneksen kartano. Luonnon maamerkkejä ovat kylälle saavuttaessa Sinihaaran lammaslaidun ja museotien päässä Simojoen suisto.

Simonkylän pihapiirit ovat pääosin hyvin hoidettuja ja kylämaisema on säilynyt avoimena. Pellot ovat suurimmaksi osaksi viljeltynä ja niissä tuotetaan pääasiassa rehua ja perunaa. Alueella on useita karjatiloja. Lampaat ja naudat kylälaitumella kertovat elinvoimaisesta maaseutukylästä. Kylässä on monipuolista elinkeinotoimintaa ja useita pienyrittäjiä.

Jokipään pihapiireistä ja museotieltä avautuu komeat näkymät hoidetun hakamaan läpi Simojolle. Vasankarintien varrella näkyy rakennusten historiallinen kerroksellisuus. Kuuselanmäellä sijaitseva Salmi-Veikkola kaksoiskuisteineen on yksi komeimpia esimerkkejä Simon rakennusperinteestä, jossa kahden eri ruokakunnan talot rakennettiin yhteen. Tilalla on säilynyt lisäksi Simossa harvinainen erillinen karjapiha. Kuvat Marjut Kokko ja Kimmo Laisalmi.

Kuva Kimmo Laisalmi.

Saaristo

Kylällä on runsaasti kauniita näkymiä museotieltä vanhoihin pihapiireihin ja Simojoelle sekä peltojen yli taloryhmiin ja näistä toisiinsa. Muutamain paikoin näkymät ovat umpeutuneet kylätien, vanhojen hakamaiden ja jokivarren pensoitutuessa.

Luonnonmaisemista merkittävimmät ovat Simojokivarressa sijaitsevat Jokipään laitumet ja Sinihaaran lammaslaitumet sekä laajat merenrantaniityt. Viimeksi mainitut ovat paikoin pusikoituneet kuten vanhat metsälaitumetkin rannikolla. Luontotyyppien arvo on vielä palautettavissa kunnostamalla ja säännöllisellä hoidolla. Lisäksi Simonkylällä on harvinaisen runsaasti kosteikkoja, jotka ovat merkittäviä luonnon monimuotoisuuden keskittymiä.

Maisema-alueen rajausta päättyy Onkalon kylän länsiosaan, jonka maa-alueet ovat olleet aikojen saatossa pitkälti simonkyläläisten käytössä. Onkalon Heikkilänjärvi on edustavaa perinnumaisemaa, jota hoidetaan nuorkarjan avulla. Pohjanmaan rantatien varrella on arvokasta rakennuskantaa, monimuotoisia reunametsiä ja maisemallisesti merkittäviä puuryhmiä.

Saaret ovat tärkeä osa Simon varhaista kalastus- ja sahatteollisuutta. Ulkosaaristossa Tiurasenkrunnin, Möylyn ja Leipäreen saarilla on vanhoja kalakämppejä, -kellareita ja kalasaunoja, jotka ovat edelleen kalastus- ja virkistyskäytössä.

Sisäsaaristossa Kalliosaaren saha oli tärkeä työlistäjä. Sahan suuruuden ajoista kertoo saarella oleva junarata, jota pitkin sahatavara vietiin lastattavaksi. Sahasta, kartanosta ja työläisten asuinalueesta ovat perustukset edelleen nähtävissä. Vieriseen Koivuluotoon rakennettiin sahatyöläisten lapsille kaksikerroksinen koulu. Koivuluodossa poltettiin lisäksi Kallion sahaa varten miiluja, joiden pohjat ovat edelleen esillä.

Kulttuurihistorian lisäksi saaristo muodostaa luontoarvoiltaan merkittävän kokonaisuuden. Saaristo on ollut aktiivisessa niitto- ja laidunkäytössä 1960-luvulle. Suuri osa lähisaarista otettiin uudelleen laidunkäyttöön 1990-luvulla paikallisten lampureiden toimesta. Arvokkaimpia perinnebiotooppeja ovat Kalliosaari, Selkäkari, Pitkäletto, Paavonletto ja Kuralanletto. Onkalon edustalla on lisäksi maisemallisesti merkittävä Nikinkarin-Harvakarin alue, jota on hoidettu yhtäjaksoisesti jo kymmeniä vuosia nautakarjalla.

Saaret muodostavat luonnonsuojelullisesti merkittävimmän kokonaisuuden suunnittelualueella. 150 hehtaaria saarista kuuluu Perämeren saarten Natura-alueelle ja useissa saarissa on suojeltu lajistoltaan merkittäviä merenrantaniittyjä ja hiekkarantoja. Saarissa on lisäksi useita Metso-sopimuksilla suojeltuja arvokkaita luontotyyppisiä. Suojaiset lahdelmat ovat linnustolle tärkeitä levähdys- ja ruokailualueita. Näistä merkittävin on Kuralanletto.

6.2

Väestö ja elinkeinorakenne

Simon asukasmäärä on ollut laskeva 1990-luvulta lähtien. Vuonna 2000 asukasmäärä oli 3 891 henkeä ja vuoden 2013 lopussa Simossa asui 3 355 asukasta. Muuhun Lappiin verrattuna asukasmäärän lasku on ollut maltillista. Työssäkävijöiden osuus kunnan väestöstä on noin 35 prosenttia ja suurten ikäluokkien eläköityminen tuo haasteita jatkossakin. Simonkylä ja Simoniemi kuuluvat nykyään Simon runsasväkisimpiin kyliin. Asukkaita vireällä suunnittelualueella on 659.

Simossa on tapahtunut 1950-luvun jälkeen elinkeinorakenteen muutos, minkä seurauksena maa- ja metsätalouden ammatit ovat vähentyneet merkittävästi. Teollisuus, etenkin Kemin ja Tornion tehtaat, ovat tarjonneet töitä simolaisille kohta vuosisadan ajan. Nykyään Simo on elinkeinorakenteeltaan kunta, jossa palveluiden ohella pienteollisuus on suurin työllistäjä. Kunta on Simon merkittävin työllistäjä, yksityinen sektori toiseksi suurin.

Simonkylän maanomistajat ja viljelijät ovat perustaneet viime vuosina kymmeniä hehtaareja uusia laidunalueita kylätien varrelle. Avautuvat maisemat ilahduttavat sekä kylän asukkaita että matkailijoita.

Simonkylässä ja Simoniemessä toimii harvinaisen paljon yksityisyrittäjiä, mikä tukee alueen elinvoimaisuutta ja luo mahdollisuuden uusien palvelujen luomiselle. Yritykset tuottavat pääasiassa metsänhoitoon, matkailuun ja rakentamiseen liittyviä palveluja. Alkutuotannolla on kylissä edelleen merkittävä asema.

6.3

Maanomistus

Valtaosa suunnittelualueen asuin- ja loma-asuntojen rakennuspaikoista on yksityisessä omistuksessa. Samoin suurin osa pelto- ja metsäalueista on yksityisomistuksessa. Merenrantaniittyjä ja laitumet ovat pääosin jakokuntien omistamia. Simonkylän jakokunta omistaa noin kaksisataa hehtaaria rantamaita ja metsiä. Niin ikään Simoniemen jakokunta omistaa kaksisataa hehtaaria rantamaita. Metsähallituksen kiinteistöt sijaitsevat saarilla ja rannikolla muodostaen yhteensä 23 hehtaaria.

Simon kunta omistaa Simoniemen satama-alueen ja pienen venesataman Onkalossa. Simoniemen vanha pappila ja koulu sekä Pahnilan kotiseutumuseo ovat kunnan omistuksessa. Lisäksi kunta omistaa maa-alueita Kantolanharjun uudisasuntoalueelta ja Kylmäleton saaren. Simon kirkon ympäristöineen on seurakunnan omistuksessa.

Kaavat, suojelualueet ja periaatepäätökset

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (VAT)

Valtioneuvoston vuonna 2011 hyväksymät, maankäyttö- ja rakennuslain mukaiset valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (VAT) ovat periaatteita, jotka on otettava huomioon maankäytössä ja maankäytön suunnittelussa. VAT:n ohjausvaikutus tapahtuu pääasiassa maakuntakaavoituksen kautta, jossa sovitetaan valtakunnalliset tavoitteet yhteen maakunnallisten ja paikallisten tavoitteiden kanssa.

Maakuntakaava

Lapin liitto on laatinut vuonna 2012 maankäyttö- ja rakennuslain mukaisen Länsi-Lapin maakuntakaavan. Ympäristöministeriö on vahvistanut kaavan 19.2.2014. Lukuunottamatta varevuoman turvetuotantoaluetta ja tuulivoimaloiden alueita. Uudella maakuntakaavalla kumotaan Länsi-Lapin seutukaava vuodelta 2003. Maakuntakaavalla on merkittävät oikeusvaikutukset. Viranomaisten on otettava maakuntakaava huomioon suunnitellessaan alueiden käyttöä koskevia toimenpiteitä ja päättäessään niiden toteuttamisesta.

Maakuntakaavassa suunnittelualue kuuluu Perämeren rannikolle sijoittuvalle Perämerenkaaren kehittämisvyöhykkeelle. Yhteistyömahdollisuudet useilla eri toimialoilla luovat mahdollisuuden aluerakenteen kehittämiseen yli maakunnan ja valtakunnan rajan. Kehittämistä alueella toteutetaan liikenteen, logistiikan, teollisuuden, kaupan ja energiatuotannon toimialoilla. Perämerenkaari on maankohoamisrannikkoa, jonka maiseman, luonnon ja kulttuuriperinnön erityispiirteet korostuvat rannikon matkailua ja virkistyskäyttöä kehitettäessä.

Koko maisema-alue saaristoa lukuun ottamatta sisältyy maaseudun kehittämisen kohdealueelle (mk), jossa tulee säilyttää ja kehittää monipuolisesti maaseudun elinkeinoja, palveluja, asutusta ja kulttuuriympäristöä. Kyliä tulee kehittää tukemalla pienyritystoimintaa, matkailua ja loma-asutusta. Parhaat peltoalueet säilytetään viljeltyinä. Rakentamisen tulee olla perinteiseen kyläympäristöön sopivaa. Sopeuttaminen koskee myös matkailua ja loma-asumista.

Suunnittelualue kokonaisuudessaan on merkitty lisäksi kulttuuriympäristön ja maiseman vaalimisen kannalta tärkeäksi alueeksi, jonka suunnittelussa on turvattava merkittävien kulttuurihis-

toriallisten ja maisemallisten arvojen säilyminen. Kaavassa on lisäksi osoitettu valtioneuvoston päätöksen mukainen valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (ma 8139) ja valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (ma 8144). Pohjanmaan rantatie on osoitettu kulttuurihistoriallisesti merkittävänä tienä, jonka ominaispiirteet on säilytettävä. Simoniemen kirkko on suojeltu rakennussuojelukohde-merkinnällä (SR 3093). Alueen kiinteät muinaisjännökset (SM) ovat muinaismuistolain nojalla suojeltuja.

Maisemanhoito- ja käyttösuunnitelma on linjassa maakuntakaavan kanssa ja tukee kulttuuriympäristön ja maiseman vaalimista. Kaavamääräykset, jotka koskevat maisema-aluetta on esitetty kartassa 5.

Yleiskaavat

Maisema-alueella on voimassa kolme oikeusvaikutteista yleiskaavaa. Simoniemi-Simonkylän yleiskaava on vahvistettu vuonna 2003, Simojoen yleiskaava vuonna 2000 ja Merenrannikon yleiskaava vuonna 1998. Kaavat muutoksineen löytyvät Simon kunnan internet-sivuilta.

Simoniemi-Simonkylän kaava kattaa koko maisema-alueen lukuun ottamatta kapeaa kaistaa rannikolla ja Simojoen välitöntä ympäristöä. Kaava on tyypiltään suojelukaava kylien kuullessa Lapin arvokkaimpiin kulttuurimaisemiin. Merkittävimmät kyläraitit ja kylämiljööt, Simoniemen kirkko, kellotapuli ja talvihautarakennus on suojeltu yleiskaavassa.

Arvokas miljöö on alueen tärkein vetovoimatekijä sekä asutuksen että elinkeinojen kehittämisessä. Suuri osa kaavamääräyksistä koskeekin rakennusten, kylämiljöön, peltojen tai luonnonympäristön säilyttämistä. Maatilojen toimintaa on pyritty turvaamaan suojavyöhykkeillä ja säilyttämällä pelto vapaana rakentamisesta. Lisäksi kaavassa osoitetaan uusia alueita matkailupalvelujen kehittämiseksi.

Kunnan väkiluvun ollessa hiljalleen laskeva ei alueelle kohdistu merkittävää uudisrakentamisen painetta. Rakentamista ohjataan kaavassa siten, että arvokas kylämiljöö säilyy tyyliltään yhtenäisenä ja perinteisenä. Kylien rakenne säilytetään perinteisenä rypäsasutuksena ja tiestö nykyisessä muodossaan. Uusia rakennuspaikkoja on osoitettu Simonkylään 86 kpl ja Simoniemeen 31 kpl. Yleiskaavassa alueelle suositellaan minimikokoa huomattavasti suurempia tontteja maaseutumaisen rakentamisen, omavaraisen elämän ja pienyritystoiminnan mahdollistamiseksi. Simoniemen ja Simonkylän kulttuurihistoriallisesti arvokkaimmille alueille ei osoiteta lainkaan uudisrakentamista. Uudet asuntoalueet on osoitettu Vuolevinkankaalle, Palokankaalle ja Kantolanharjulle.

- mk** Maaseudun kehittämisen kohdealue
Merkinnällä osoitetaan maaseutuvyöhykkeitä, joihin kohdistuu alueidenkäyttöllisiä kehittämistarpeita ja niiden yhteensovittamista.
Alueella tulee säilyttää ja kehittää monipuolisesti maaseudun elinkeinoja, palveluja, asutusta ja kulttuuriympäristöä. Pysyvän asutuksen sijoittumista tulee edistää olemassa olevaa rakennetta täydentäen.
- Viheryhteystarve**
Merkinnällä osoitetaan virkistysalue- tai ekologiseen verkostoon liittyviä olemassa olevia tai tavoitteellisia yhteyksiä.
Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on merkinnän osoittamalla vyöhykkeellä turvattava virkistys- ja luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeät yhteydet.
- AA** Asuntovaltainen alue
Merkinnällä osoitetaan alueita, joiden kerrosalasta pääosa on tarkoitettu asumiseen.
- rm** Virkistys-/matkailukohde
Merkinnällä osoitetaan sellaiset virkistys- ja matkailun kannalta merkittävät kohteet, joilla sijaitsee seudullisesti merkittäviä matkailupalveluja ja -tukikohtia.
- Ympäristöministeriön vahvistamatta jättämä tuulivoimaloiden alue**
- SL** Luonnonsuojelualue / -kohde
Merkinnällä osoitetaan luonnonsuojelulain nojalla suojeltuja tai suojeltavaksi tarkoitettuja alueita tai kohteita
- SR** Rakennussuojelukohde
Merkinnällä osoitetaan kirkkoloilla, rakennusperinnön suojelemisesta annetulla lailla tai maankäyttö- ja rakennuslain nojalla suojeltuja tai suojeltavaksi tarkoitettuja alueita tai kohteita.
Suunnittelussa on turvattava kohteen / alueen kulttuurihistorialliset arvot. Uudis- ja lisärakentaminen tulee sopeuttaa sijainniltaan, mittakaavaltaan ja rakennustavaltaan arvokkaaseen rakennuskantaan ja rakennettuun kulttuuriympäristöön.
- ma** Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeä alue / kohde
Alueen suunnittelussa on turvattava merkittävien kulttuurihistoriallisten ja maisemallisten arvojen säilyminen.
- SM** Muinaismuistoalue / -kohde
Merkinnällä osoitetaan muinaismuistolain nojalla suojeltuja maakuntakaavaan valittuja alueita tai kohteita. Kiinteät muinaisjännökset ovat muinaismuistolain (295/63) nojalla rauhoitettuja.
- Kulttuurihistoriallisesti tai maisemallisesti merkittävä tie tai reitti**
Suunnittelussa on turvattava Pohjanmaan rantatien säilyneiden osien kulttuurihistoriallisesti merkittävät ominaispiirteet.
- Tärkeä tai vedenhankintaan soveltuva pohjavesialue**
Aluetta koskevat toimenpiteet on suunniteltava siten, että pohjaveden laatu ja määrä eivät niiden vaikutuksesta heikkene.
- Merkittävästi parannettava tie**

Kartta 5. Ote Länsi-Lapin maakuntakaavasta.

Simoniemen Kantolanharjulle on rakennettu viihtyisiä uudisrakennusalue. Merenrannan läheisyydessä oleva rauhallinen asuinalue on suosittu lapsiperheiden keskuudessa.

Yleiskaavan toteuttamista ohjaamaan on laadittu kattava rakentamishoje, jossa annetaan ohjeita uudisrakentamisen ohjauksesta, perusparantamisesta ja korjaamisesta, vanhojen pihapiirien täydennysrakentamisesta, maatalo- ja matkailurakentamisen periaatteista, tierakentamisesta sekä ympäristöjen kunnostamisesta ja hoidosta. Lisäksi kunnanvaltuuston vuonna 2002 hyväksymällä rakennusjärjestyksellä ohjataan uudis- ja korjausrakentamista.

Merenrannikko ja Simojokivarsi ovat pääosin maa- ja metsätalousvaltaista aluetta, johon on osoitettu uutta lomarakennusoikeutta. Jokivarteen on osoitettu lisäksi virkistyskäyttöalueita.

Maisema-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma tukee Simoniemen-Simonkylän yleiskaavan mukaisia tavoitteita. Kunnostus- ja hoitotoimenpiteet toteutuessaan lisäävät alueen vetovoimaa ja tukevat arvokkaan kulttuurimaiseman säilymistä.

Suojelualueet ja uhanalaiset lajit

Suunnittelualueella on useita luonnonsuojeluohjelmiin kuuluvia alueita. Simojoen Natura-alueesta noin kolmen kilometrin matka alajuoksulta ulottuu suunnittelualueelle. Lisäksi 150 hehtaaria saarista kuuluu Perämeren saarten Natura-alueelle. Suunnittelualueella on luonnonsuojelulain 29 §:n perusteella suojeltuja luontotyyppisiä yhteensä 25 hehtaaria, joista valtaosa on merenrantaniittyjä. Suunnittelualueen saaristosta 573 hehtaaria kuuluu Suomen tärkeisiin lintualueisiin (FINIBA).

Metsänomistajien vapaaehtoisin suojelutoimin perustettuja Metso-suojelualueita on suunnittelualueella 73 hehtaaria. Kohteet ovat pääosin arvokkaita maankohoamisrannikon metsiä ja hoitotoimenpiteitä vaativia puustoisia perinneympäristöjä.

Suunnittelualueelta on havaittu 168 uhanalaisen kasvilajin esiintymää ja 28 uhanalaisen jäkälälajin esiintymää. Lisäksi alueella esiintyy muutama uhanalainen sammal-, hyönteis- ja lintulaji. Luontodirektiivin IV erityisesti suojeltavia lajeja esiintyy 22 ja kansainvälisiä vastuulajeja kaksitoista. Rauhoitetuista kasvilajeista alueella esiintyy lettorikko, lietetatarta, neidonkenkää, perämerenmarunaa, ruijanesikkoa, tikankonttia ja upossarpiota.

Luonnonsuojelualueet ja uhanalaisten lajien esiintymät on esitetty kartassa 2.

Periaatepäätökset ja inventoinnit

Simoniemi ja Simonkylä ovat osa valtakunnallisesti arvokasta maisema-alueita "Simojoen suun kulttuurimaisemat", jonka valtioneuvosto on vahvistanut vuonna 1995. Maisema-alueen rajausta on tarkennettu vuonna 2012 päivitysinventoinnin yhteydessä. Samalla maisema-alueen nimeksi muutettiin "Simon rannikko ja saaristo". Ehdotus uudesta rajauksesta on otettu tämän hoito- ja käyttösuunnitelman aluerajaukseksi. Tarkennettu rajausta on hyväksytty valtakunnallisessa MAPIO-työryhmässä ja toimitettu ympäristöministeriöön kesällä 2013.

Rakennusperintö ja muinaismuistot

Simon rakennuskantaa on inventoitu Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi -hankkeen yhteydessä vuosina 2006–2007. Vuonna 2013 valmistuneeseen Simon kulttuuriympäristöohjelmaan on valittu maisema-alueelta yhteensä 35 kohdetta. Kylissä säilynyt rakennuskanta on mittava ja inventoinnin ulkopuolelle jäi useita arvokkaita rakennusryhmiä.

Alueelta tunnetaan 4 kiinteää muinaisjäännettä, jotka ovat rauhoitettuja muinaismuistolain (295/1963) perusteella. Kiinteän muinaisjäänneksen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen on kielletty ilman lain nojalla annettua lupaa.

Karttaan 6 on merkitty Simon kulttuuriympäristöohjelmassa arvotetut rakennukset, suojellut muinaisjäännekset ja muut kulttuuriarvot.

6.5

Yhteenveto erityispiirteistä

Suunnittelualan erityispiirteitä ja arvoja on kartoitettu lukuisten inventointien avulla, kartta-analyysien ja molemmilla kylillä kylätyöryhmissä. Lisäksi arvoja määritettäessä on huomioitu maanomistajakyselyn tulokset ja kunnan kanssa käydyt neuvottelut. Seuraava kuvaus esittelee oleellisim-

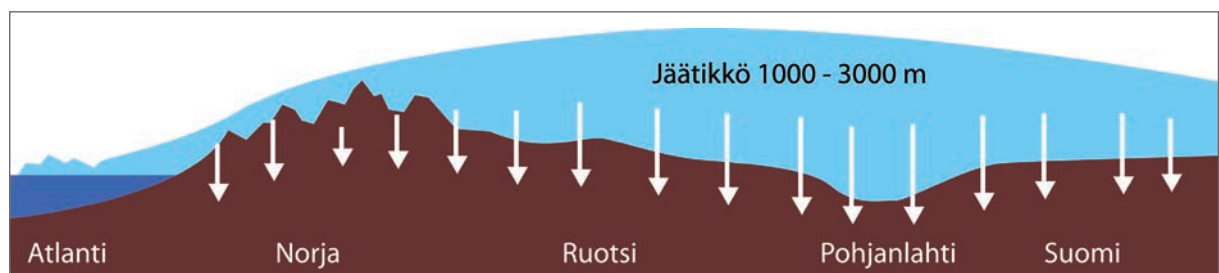
mat piirteet Simonkylässä ja Simoniemessä, eli sen mikä tekee alueesta erityisen ja siten hoidon arvoisen.

Alueen erityispiirteitä ovat maankohoaminen, avoin maaseudun kulttuurimaisema ja sodalta säästynyt peräpohjalainen rakennuskanta ominaispiirteineen. Kylien elinvoimaisuus ja yhteisöllisyys luovat edellytykset maisemanhoidon jatkumiselle. Lisäarvoa alueelle tuovat lukuisat perinnebiotoopit ja huomionarvoinen kasvi- ja lintulajisto koto-peräisine lajeineen.

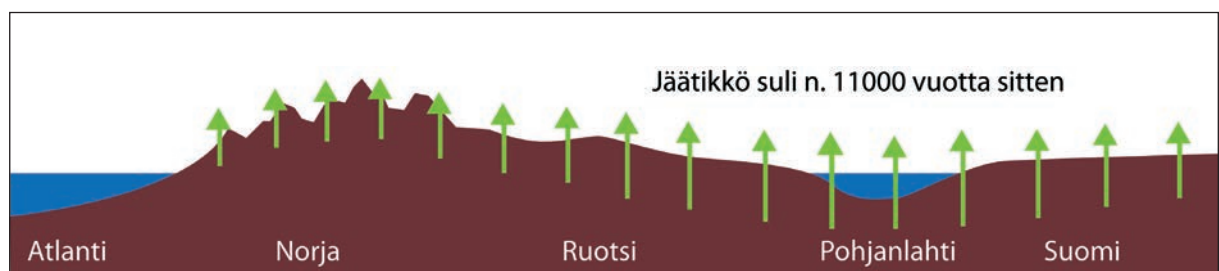
Maankohoaminen

Suunnittelualan luonnonympäristöä leimaa jatkuva maankohoaminen, joka on viimeisen "Veiksel"-jääkauden seurausta. Noin 15 000 vuotta sitten Skandinaviaa peitti 1 000–3 700 metriä paksu jäätikkö, joka painoi mannerlaattaa lommolle. Suunnittelualueella jään aiheuttama paine maankamaraa vasten oli noin 3 000 tonnia neliometriä kohti. Kun jäätikkö on sulanut, lommo pyrkii hitaasti oikeenomaan. Simon alueella maankuoren painauma oli noin 900–1 000 metriä. Maankohoaminen on Perämeren rannikolla voimakkainta ja maa nousee keskimääräin 9 mm vuodessa merenpinnan tasoon nähden. Ilmiö näkyy parhaiten rannoilla, joissa paljastuu jatkuvasti uutta vesijättömaata ja saaret kasvavat hiljalleen kiinni mantereeseen.

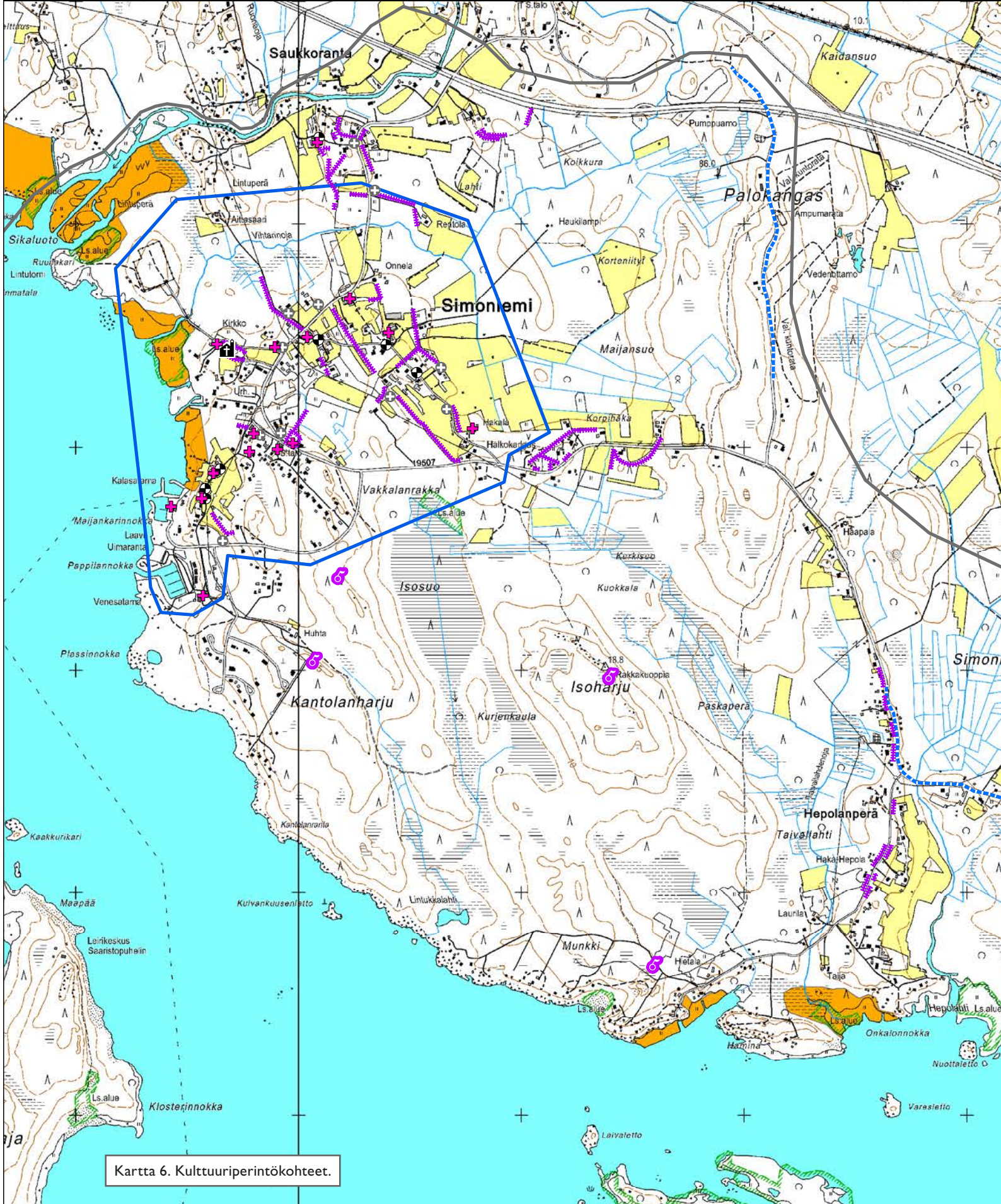
Simon kunta on toteuttanut vuosina 2012–2013 Maankohoumapuisto-hankkeen, jonka myötä suunnittelualueella on havainnollistettu maankohoamista ja sen vaikutuksia opastetauluin.

Jäätikkö on ollut viimeisen jääkauden aikana noin 15 000 vuotta sitten Pohjanlahden perukassa jopa kolmen kilometrin paksuinen. Kuva Kimmo Laisalmi

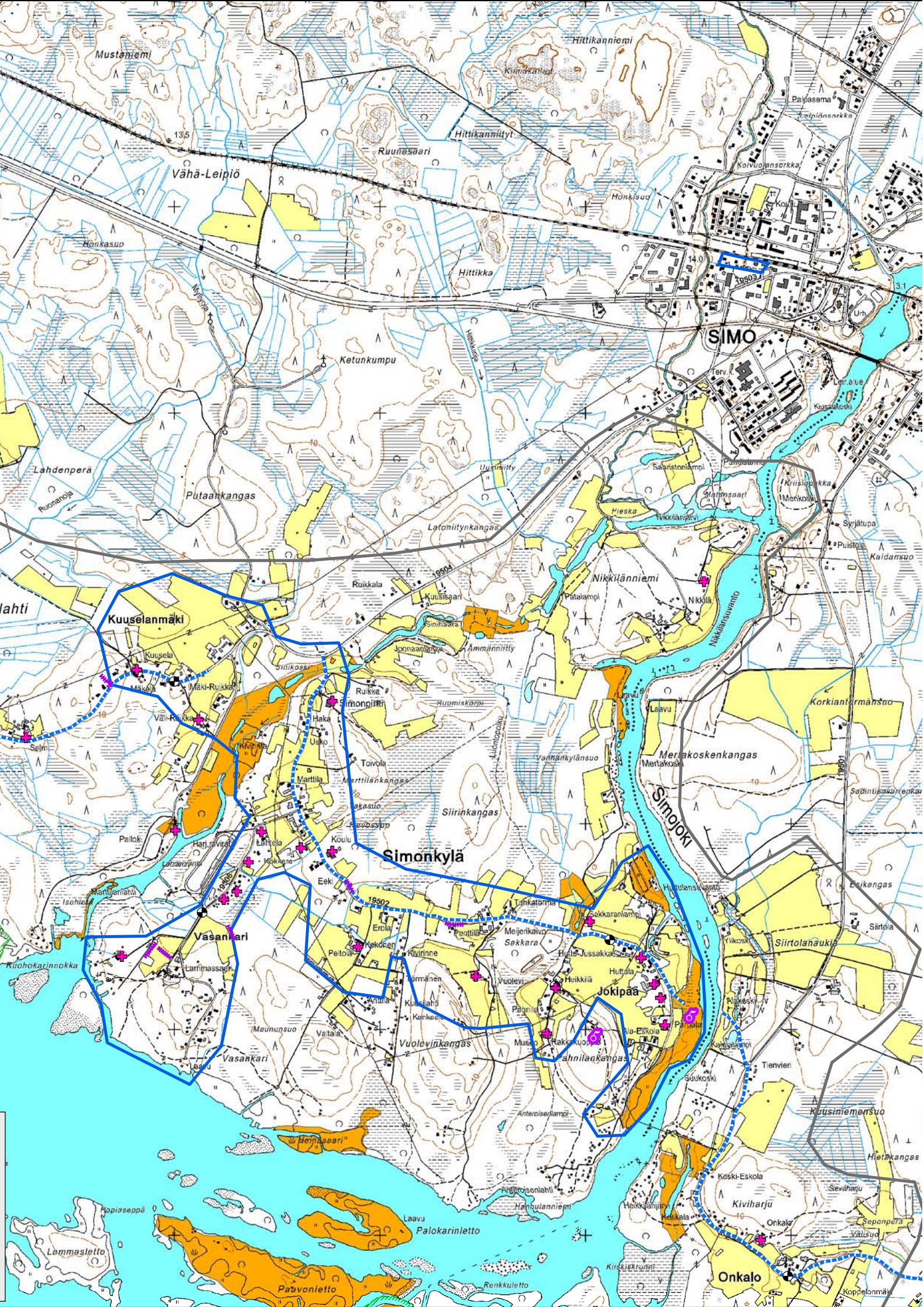

Jääkauden jälkeinen eli postglasiaalinen maankohoaminen on Euroopan mittakaavassa voimakkainta Perämeren alueella. Kuva Kimmo Laisalmi.

Kartta 6. Kulttuuriperintökohteet.

----- Pohjanmaan rantatie (RKY)	+	Simon kulttuuriympäristöohjelman kohde
□ Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY)	✙	Suojeltu kirkko ja tapuli
■ Perinnebiotooppi	⊕	Kiviraunio
□ Suunnittelualue	⦿	Portti
0 500 1 000 1 500 m	⦿	Kiinteä muinaisjäännös
	⦿	Kiviaita

Kulttuuriympäristö

Suunnittelualueen kulttuuriympäristö muodostuu rakennusperinnöstä, muinaisjäännöksistä ja kulttuurimaisemasta. Kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan ihmisen käyttämää, hoitamaa ja muuttamaa tai rakentamaa ympäristöä, jonka maisemakuvassa näkyy ihmisen toiminnan jäljet. Kulttuurimaisemassa näkyy selkeästi ihmisen ja luonnon pitkäaikainen vuorovaikutus.

Simoniemi ja Simonkylä edustavat vanhaa peräpohjalaista kulttuuriympäristöä. Molemmat kylät on arvotettu valtakunnallisesti merkittäviksi rakennetuiksi kulttuuriympäristöiksi ja valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi. Rakennuskannassa on lisäksi piirteitä pohjois-pohjanmaalaisesta ja ruotsalaisesta rakennuskulttuurista suunnittelualueen sijoituessa näiden rajavyöhykkeille. Kyliä ei toisen maailmansodan loppuvaiheessa poltettu ja siksi suunnittelualue on kokonaisuudessaan harvinaisen hyvin säilynyt kokonaisuus.

Maisemarakenteen ja kulttuuriympäristön kehityksen näkökulmasta kylät ovat samankaltaisia. Simonkylä laajempaa alueena on selkeämmin maatalousvoittoinen ja harvemmin asuttu, kun taas Simoniemi on tiiviimpi ja enemmän rypäskylämäinen. Talousrakennukset sijoittuvat asuinrakennusten ympärille. Rakentaminen on vanhimmassa kyläkeskuksessa tiivistä ja kylätie kulkee paikoin aivan asuinrakennusten portaiden edestä

muodostaen katsojan silmissä viehättäviä portteja uuteen maisematilaan. Nykypäiviin säilynyt sotia edeltävä rakennuskanta on pääosin 1800-luvulta ja 1900-luvun alusta.

Kylien kulttuurimaisemaan kiinteästi liittyvät edellä mainittujen lisäksi lukuisat komeat maisemapuut avoimessa maisemassa sekä hoidetut perinnebiotoopit. Kyläläisiltä saatujen tietojen mukaan kulttuurimaisemaan ovat aikaisemmin kuuluneet näyttävät kivi- ja riukuaidat, joista viimeksi mainittuja asukkaat ovat talkoilemalla rakentaneet uudelleen.

Luonnon monimuotoisuus

Simossa leimaa-antavia luontoelementtejä maankohoamisen lisäksi on tasaiset ja alavat maastonmuodot. Vapaana virtaava Simojoki tulvineen ja pienempi Viantiejoki laskevat suunnittelualueen halki Perämereen. Joet näkyvät maisemassa avoimena vesialueena vain muutamain paikoin, mutta ne koetaan arvokkaaksi osaksi kylien identiteettiä sekä virkistys- ja matkailukäyttöä. Jokivarsille sijoittuvat lisäksi monimuotoiset kosteikot, jotka ovat kehittyneet hienojakoinen maaperän ja joen jatkuvan dynamiikan seurauksena.

Suunnittelualueen kasvillisuutta leimaa maankohoamisen seurauksena syntynyt ja edelleen jatkuva selkeä vyöhykkeisyys. Tämä näkyy selkeimmin avoimilla merenrantaniityillä. Erityisen tärkeän maisemaelementin luovat vuosisatoja lai-

dunnuksen piirissä olleet perinnebiotoopit, joita on alueella jäljellä yli 300 hehtaaria.

Avoimilla merenrannoilla esiintyy uhanalaisia luontotyyppisiä ja harvinaista Pohjanlahden koto-peräistä kasvilajistoa, joista osa on pysynyt kasvusijoillaan jääkauden jälkeisistä ajoista lähtien. Monimuotoinen saaristo on tärkeä linnuston pesimä- ja kerääntymisalue. Uhanalaisimpia luontotyyppisiä on suojeltu Natura 2000 -verkoston ja yksityisten suojelualueiden avulla.

Maatalous ylläpitää maaseutumaisuutta

Maatalous on nykyisen kulttuurimaiseman säilymisen näkökulmasta alueen keskeisin elinkeino. Karjatiltoja on alueella viisi, lypsytiloja kolme ja lammastiloja saman verran. Kaupalliseen perunanviljelyyn on erikoistunut muutama tila. Marjanviljely on lisäelinkeino mansikan ja viinimarjan osalta. Osa pelto- ja niittyalueiden omistajista ei viljele maita itse, vaan vuokraa maitaan viljeltäväksi ja laidunnettavaksi. Koska laiduneläinten määrä on kylissä rajallinen, on järkevää kohdistaa maiseman kunnostus maisemakuvan kannalta keskeisimmille alueille.

Ympäristöarvojen hoito on nykyaikaa maataloudessa ja tulee todennäköisesti vahvistumaan kuluvan

vuosikymmenen aikana EU:n maatalouspolitiikan myötä. Suunnittelualue sopii maisema-, kulttuuri- ja luontoarvojen puolesta erinomaisesti ympäristöarvojen erityishoitokohteeksi myös tulevaisuuden maatalouspolitiikan suuntauksia ajatellen.

Aktiiviset kyläyhdistykset ja yritykset

Kyläläisillä on halua säilyttää kylät vireinä ja elinvoimaisina. Alueella on useita aktiivisia yhdistyksiä, kuten maa- ja kotitalousnaisten piirijärjestö, osakaskunnat, nuorisoseurat ja metsästysseurat. Erityispiirteeksi ja voimavaraksi on lisäksi luettava kyläläisten vireä yhteistoiminta ja aktiivisuus. Ympäri vuoden järjestettävät lukuisat tapahtumat, talkoot ja hanketoiminta vahvistavat yhteisöllisyyttä.

Molemmassa kylässä toimii harvinaisen paljon yksityisyrittäjiä, jotka tuottavat pääasiassa metsänhoitoon, matkailuun ja rakentamiseen liittyviä palveluja. Vireä yritystoiminta tukee alueen elinvoimaisuutta ja luo mahdollisuuden tuottaa uusia, kulttuurimaisemaa hyödyntäviä matkailupalveluja.

Kuva Kimmo Laisalmi.

7 Maisema-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma

7.1

Hoidon päämäärät

Simoniemen, Simonkylän ja näihin liittyvän lähi-saariston maisemanhoidossa tärkein tavoite on kylän elinvoimaisuuden, perinteisen kulttuurimaiseman rakenteen, vanhojen rakennusten, maiseman avoimuuden ja luontoarvojen säilyttäminen.

- Elinvoimaisuus tarkoittaa toimivaa maataloutta ja monipuolista pienyrittäjyyttä sekä vahvaa kyläläisten yhteisöllisyyttä ja omakohtaisen suhteen säilyttämistä maisemaan.
- Perinteisen kulttuurimaiseman rakenteen säilyttäminen edellyttää laajojen peltokokonaisuuksien säilyttämistä maatalouskäytössä, rakentamisen ohjausta kaavamääräysten ja rakentamisohjeen mukaisesti, kylä- ja tiemiljöön luonteen vaalimista sekä maiseman erityisten yksityiskohtien, kuten peräpohjalaispiirteiden, latojen, kiviaitojen ja maisemoiden vaalimista.
- Vanhojen rakennusten säilyttäminen tarkoittaa näiden huoltoa ja tarvittaessa restaurointia perinteisiä rakennustapoja ja -materiaaleja käyttäen.
- Avoimuuteen kuuluvat peltojen avoimena pitämisen lisäksi selkeät näkymät pelto-, joki- ja merimaisemiin tärkeimmiltä kulkuväyliltä, pihapiirien hoito avoimena ja asumisessa säilytettävä väljyys kaavamääräysten mukaisesti.

- Luontoarvojen hoito tarkoittaa perinnebiotooppien, luonnon monimuotoisuuskohteiden, kosteikkojen ja ranta-alueiden hoitoa siten että näille ominaiset luontotyypit ja lajisto säilyvät vahvana.

7.2

Kunnostettavat ja hoidettavat kohteet

Hoitosuositukset on laadittu maisema-analyysin, maanomistajakyselyn tulosten ja kylätyöryhmistä saatujen näkemysten pohjalta. Tärkeimmät kunnostettavat ja hoidettavat kohteet on esitetty kartassa 7 (1:20 000).

Toimenpiteissä annetaan ohjeita arvokkaan kulttuuriympäristön säilyttämisestä sekä rakennusten hoidosta ja restauroinnista. Kulttuurimaiseman hoidossa on painotettu keskeisimpien kylänäkymien ja viljelysalueiden avoimena säilyttämistä ja vuosisatoja hoidettujen perinnebiotooppien hoidon jatkamista. Metsänhoidon osalta teemakartassa on esitetty vain arvokkaat reunametsät, jotka ovat maisemassa merkittäviä. Muutoin metsänhoidossa kiinnitetään huomiota niihin metsäkuvioihin, jotka näkyvät asutulle alueelle, tielle ja muille kulkureiteille.

Kuva Kimmo Laisalmi.

Suunnittelualueen alavuuden vuoksi Putaankankaan tuulimyllyt näkyvät maisema-alueelle. Tuulipuistojen lisärakentamisessa tulee huomioida maisemalliset ja kulttuuriympäristöarvot. Kuva Esko Tavia.

7.3

Hoitosuosituks

Tämän hoito- ja käyttösuunnitelman sisältämien suositusten on tarkoitus ohjata maisema-arvoihin vaikuttavia toimintoja. Suositukset esitetään teemoittain: ensin tulevat maankäyttöön ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaaseen kylämiljööseen liittyvät teemat ja vanhojen rakennusten säilyttäminen. Sen jälkeen esitetään maisemakuvaan liittyvät teemat kuten maiseman avoimuuden hoito, perinnebiotooppien ja reunametsien hoito. Teeman yhteydessä mainitaan suunnitelmankartan merkinnät, joihin kyseiset suositukset liittyvät.

Suosituks

Maankäytön suunnittelu

Hoito- ja käyttösuunnitelma sisältää maankäytön kehitystä linjaavia, suosituksina toimivia merkintöjä. Rakentamisessa ja maankäytössä oleellista on maisemakokonaisisuuden, rakentamisen ja peltoaukeasuhteen vaaliminen. Suositukset tähtäävät alueen maisemakuvan säilyttämiseen ja ovat yleiskaavojen mukaisia.

Karttamerkin

- Maankäyttösuositukset koskevat koko aluetta

Suosituks

- Sovitetaan alueen maankäyttö muutostilanteissa nykyiseen maisemakuvaan niin, että ilmiasu säilyy alueelle ominaisena. Kylämaisema ja kylämiljöön luonne säilytetään maaseutumaisena, pienipiirteisenä ja harmonisena.

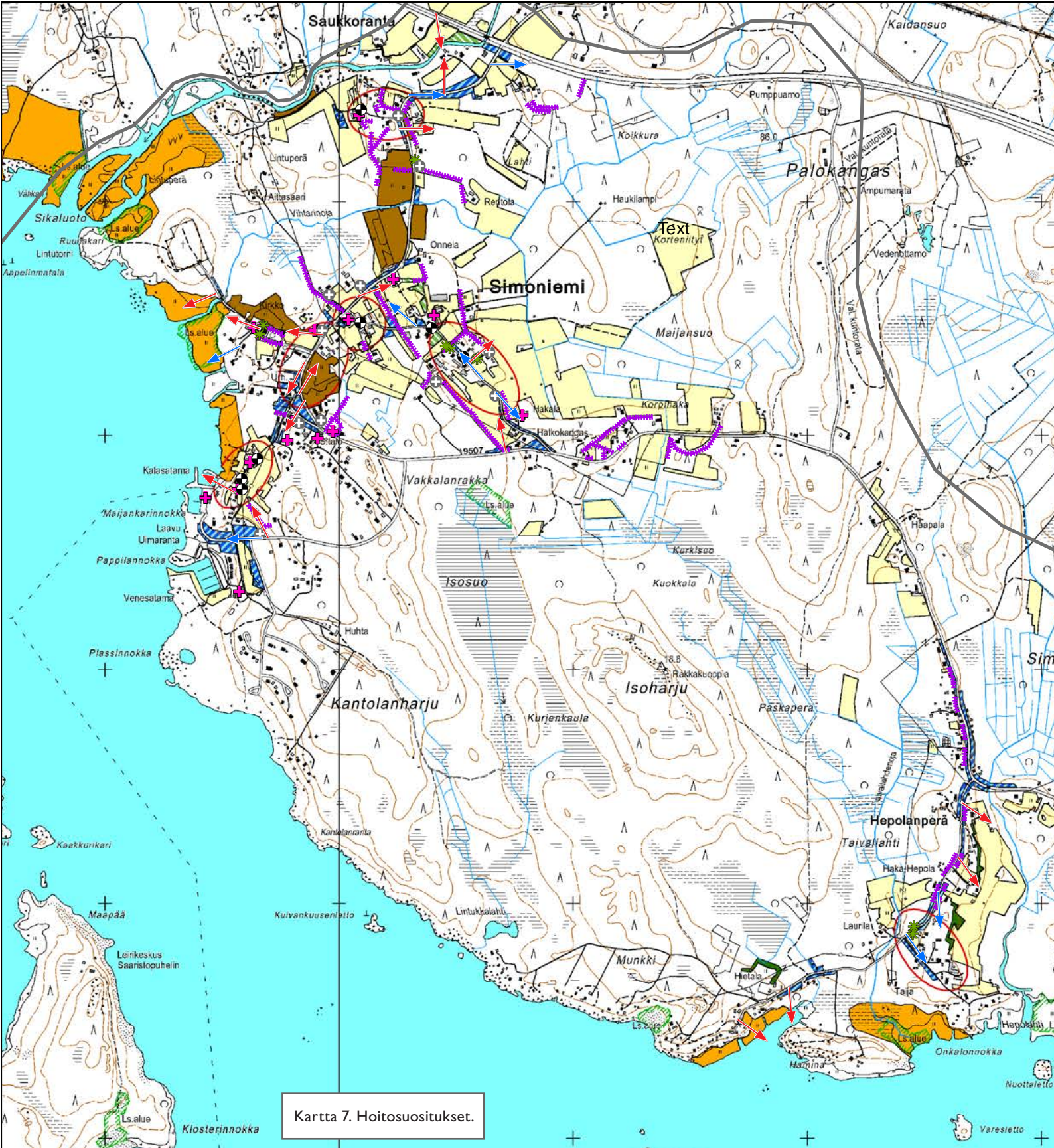
- Muutokset eivät saa pilata maisemaa, peittää tärkeimpiä näkymiä tai huonontaa asumisviihtyvyyttä merkittävästi.
- Tärkeimmät peltoalueet pyritään pitämään viljelyksessä ja rakentamisen ulkopuolella.
- Tuetaan kylien elinkeinoja siten, että kylät säilyvät elinvoimaisina, tuetaan uusia yrittäjiä ja kehitetään palveluja.
- Ohjataan rakentamista yleiskaavan, rakentamisohjeen ja kunnan rakennusjärjestyksen mukaisesti sovittaen uudet rakennukset ja asuinalueet kyläkuvaan ja säilyttäen vanhan rakennuskannan ja kulttuuriympäristön arvot.
- Jätetään tärkeimmät luontoarvokohteet rakentamisen ja muun luonnonarvoja pilaavan käytön ulkopuolelle.
- Kehitetään virkistysmahdollisuuksia siten, että ne mahdollistavat alueen maisema-arvojen hyödyntämisen ja lisäävät asumisviihtyvyyttä.
- Suunniteltaessa suuria infrastruktuurin muutoksia, kuten voimajohtoja, mastoja tai tuulivoimaloita huomioidaan alueen maisema-arvot.

Maisemakuvan avoimuus ja maaseutumainen luonne

Maatalouden jatkaminen maisema-alueella on nykyisen kulttuurimaiseman säilymisen ehdoton edellytys. Monipuolinen peltoviljely ja hoidetut laitumet pitävät maiseman avoimena ja maaseutumaisena tehokkaimmin. Nykykehityksen mukaista lypsykarjan vähenemistä korvaa nyt lammastalous ja ylämaankarjan kasvat

Karttamerkin

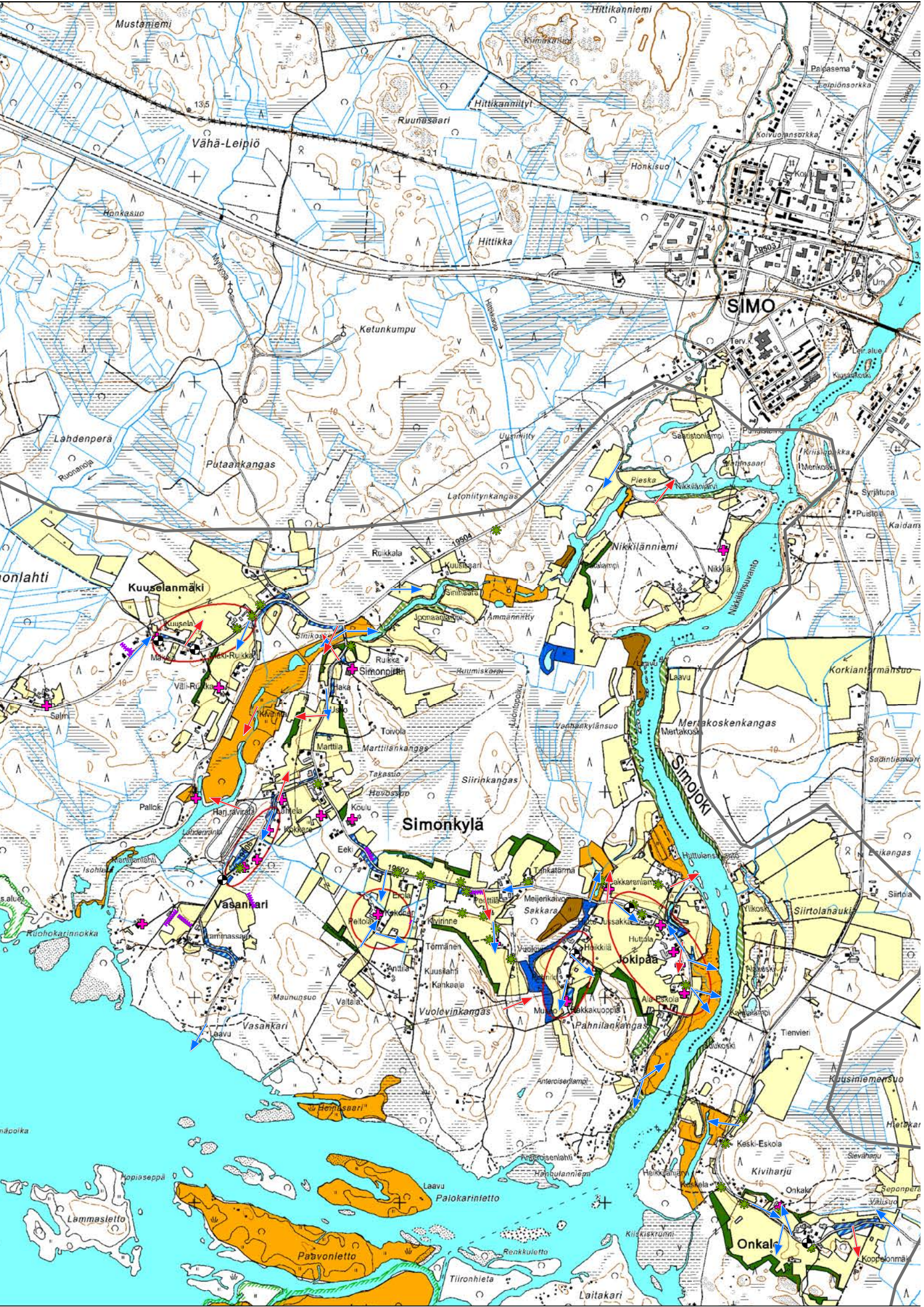
- Peltoalueet
- Pensaikko ja umpeen kasvava pelto
- Kaunis näkymä
- Avattava näkymä
- Maiseman solmukohta

Kartta 7. Hoitosuosituksen.

Arvokas reunametsä	Kiviraunio
Avoimena/puoliavoimena kehitettävä alue	Maisemapuu/-puuryhmä
Hoidettava tienvarsimaisema	Portti
Kosteikko	Simon kulttuuriympäristöohjelman kohde
Lumo-alue	Avattava näkymä
Metsäisenä säilytettävä ranta	Kaunis näkymä
Maiseman solmukohta	Kiviaita
Perinnebiotooppi	
Pelto	
Suunnittelualue	

Kuva Esko Tavia.

Suosituksukset:

- Maisemakuvaa ylläpidetään maaseutumaisena ja pienipiirteisenä.
- Avoimet pelto- ja laidunalueet pidetään maatalouskäytössä avoimen maisemakuvan ja näkymälinjojen säilyttämiseksi.
- Aktiivisen maataloustuotannon ulkopuolella olevat avoimet alueet, kuten vanhat niityt, kosteikot ja kesannot pidetään avoimena hoidon avulla.
- Ylläpidetään kauniita näkymiä ja avataan umpeutuneita näkymiä avoimille pelloille, joelle ja merelle.
- Hoidetaan sarkaojia säännöllisesti raivamalla tai niittämällä, jotta suorat linjat eivät korostu maisemassa.

Kylätieympäristön monipuolistaminen

Vanhon tielinjausten ylläpito on säilyttänyt maisema-alueella ainutlaatuisen tiemiljöön. Suunnittelualueen läpi kulkeva Pohjanmaan rantatie on yksi Suomen tärkeistä historiallisista tielinjoista ja luokiteltu valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (RKY). Maisema-alueella ja tämän eteläpuolella Onkalossa rantatien linjaus on harvinaisen hyvin säilynyt. Museotien lisäksi muutkin kylätiet ovat vanhoja ja maisemaan sulautuneita. Kylien ydinalueella teiden pientareet ovat pääosin hoidettuja ja siistejä. Tienvarsinäkyvät ovat kuitenkin paikoin putkimaisia ja niittokoneen ulottumattomissa olevat reuna-alueet puskoituneet.

Karttamerkinnot:

- Kylätiet ja raitit, Pohjanmaan rantatie
- Kauniit ja avattavat näkymät
- Portit
- Kiviaidat ja -röykkiöt
- Maisemapuut ja -puuryhmät
- Hoidettava tienvarsimaisema

Suosituksukset:

- Kyläteiden miljööravot säilytetään. Erityistä huomiota kiinnitetään Pohjanmaan rantatien linjauksen säilyttämiseen, jota kehitetään maisematienä.
- Säilytetään tiemiljöö vaihtelevana siten, että teiden varrella on avoimia peltojaksoja, metsäisiä alueita ja rakennettuja jaksoja.
- Säilytetään kylätiellä sijaitsevat maisemaportit, kiviaidat ja -röykkiöt.
- Ylläpidetään kauniita näkymiä ja avataan umpeutuneita näkymiä avoimille pelloille, joelle ja merelle. Näkymien avauksien voimakkuutta voi vaihdella täysin avoimesta puoliavoimiin puu- ja pensasryhmiin tai vain tienvarsipuustoon tehtäviin 5–10 metrin aukkoihin, josta näköala avautuu kauemmaksi.
- Siistitään maisemapuiden ja -puuryhmien ympäristöt poistamalla ympäriltä nuoret taimet ja vesakko säännöllisesti.
- Niitetään pientareita säännöllisesti.
- Hoidetaan arvokkaita reunametsiä säännöllisesti. Säästetään marjovia puita ja pensaita hoidon yhteydessä.
- Hoidetaan muita tienvarsimetsiä avaamalla maisemaa metsän uudistus- ja harvennushakkuilla sekä vesakon ja pensaiden raivauksilla.
- Tienvarsipuuston harvennuksessa vältetään kaavamaisuutta ja tasaisia puurivejä. Korostetaan maisemapuita ja pieniä pensas- ja puuryhmiä. Säilytetään kookkaita puita.

Rakennusperinnön hoito

Simon maisema-alueen arvo perustuu pitkälti perinteiseen kylärakenteeseen ja vanhaan rakennuskantaan. Suunnittelualueella on Lapin mittakavassa poikkeuksellista ja hyvin säilynyttä rakennusperintöä 1700-luvulta jälleenrakennuskaudelle.

Kartassa 7 esitettyjen arvotettujen rakennusten lisäksi maisema-alueella on useita muita arvokkaita rakennuksia. Eri aikakausia ja tyyliuuntia edustavat rakennukset ovat merkittävä osa suun-

nittelualueen kulttuurimaisemaa ja vaativat säilykseen jatkuvaa huoltoa. Vanhan rakennuskannan kunnossapito lisää rakennusten markkina-arvoa ja on kylien merkittävin vetovoimatekijä. Rakennusten kunnostushankkeiden suunnittelussa on merkittävässä rakennusperintökohteissa syytä kääntyä ensin vanhojen puurakennusten kunnostukseen erikoistuneen arkkitehdin tai rakennuskonservاتورin puoleen. Vanhan rakenteen ja materiaalin tarpeetonta uusimista tulee välttää. Restaurointimestarit ja -kisällit toteuttavat tuhoutuneiden rakennusosien tilalle tarvittaessa uusia perinteisillä työtavoilla ja -materiaaleilla.

Lukuisat kiviaidat ja eri syistä muodostuneet kivirauniot ovat suunnittelualueen kulttuuriympäristölle ominaisia. Näiden ympäristön raivaus ja kunnostaminen tuovat pienipiirteisyyttä kulttuurimaisemaan.

Karttamerkinnot:

- Simon kulttuuriympäristöohjelman kohde
- Muinaisjäännös (kartta 6)
- Kiviaita ja kivirauniot
- Portti

Suositukses:

- Huolehditään rakennusten kunnossapitoon liittyvistä vuosittaisista töistä. Näitä ovat mm. rakennusten ympäristön pitäminen ilmapana

poistamalla ylimääräiset tavarat, puut, pensaas ja seinänvieruskasvillisuus, rännien puhdistaminen syksyllä, lumityöt talvella sekä alustan kissanluukkujen avaaminen keväällä.

- Ylläpidetään ja kunnostetaan vanhoja rakennuksia Simon kulttuuriympäristöohjelmassa annettujen suositusten mukaan. Julkaisua "Mutterikuistien kylät" saa Simon kunnasta ja kirjastoista. Julkaisuun voi tutustua ympäristöhallinnon internet-sivuilla ja se löytyy Helda-julkaisuarkistosta.
- Raivataan kiviaitojen ja röykkiöiden päällä ja ympärillä kasvavat puut ja pensaas. Selvitetään kiviaitojen kunnostusmahdollisuudet.
- Kunnostetaan Simoniemen kirkon ja kotiseutumuseon ympäristö huomioiden yleiskaaavan suojelumerkinnot. Saatetaan alueen niityt ja vanhat pellot pysyvän hoidon piiriin.
- Selvitetään Pahnilankankaan ja Isoharjun muinaisjäännösten ympäristön hoitotarve ja kohteiden hyödyntämismahdollisuus virkistysreittien suunnittelussa ja matkailussa. Muinaisjäännösten hoito on luvanvaraista ja hoidon suunnittelu on tehtävä yhteistyössä Museoviraston kanssa.

Lisätietoja vanhojen rakennusten kunnostamisesta, alueen ammattilaisista ja rakennusperinnön hoitoon saatavasta tuesta saa Lapin ELY-keskuksesta Ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueen alueidenkäyttökysiköstä. Suomessa toimivat restaurointimestarit ja -kisällit ovat järjestäytyneet Restaurointikiltaan.

Kunnostajan kymmenen käskyä

- ✓ Älä korjaa kunnossa olevaa, älä uusi korjattavissa olevaa. Paikkaa ja kunnosta.
- ✓ Selvitä vaurion syy ja poista se. Korjaa vasta sitten ja korjaa entiselleen.
- ✓ Käytä samoja materiaaleja ja työmenetelmiä kuin korjattavassa kohteessa. Älä kokeile uutuuksia.
- ✓ Säilytä vanha rakenne. Ellei se olisi kelvollinen, ei talosta olisi koskaan tullut vanhaa.
- ✓ Jos voit, asu talossasi vuosi ennen kuin ryhdyt korjaamaan sitä. Ellei talosi riitä sinulle, vaihda mieluummin taloa.
- ✓ Älä käytä materiaaleja, joita et voi myöhemmin vaihtaa tai korjata. Älä laiminlyö huoltotöitä. Useimmat vauriot johtuvat huonosta hoidosta ja väärästä korjauksesta.
- ✓ Vanhojen talojen kauneus on niiden herkästi tuhoutuvissa mittasuhteissa. Lämpöaloudelliset korjaukset eivät saa määrätä rakennuksen ulkonäköä. Useimmiten riittää seinärakenteiden tiivistäminen ja yläpohjan lisäeristys.
- ✓ Hyväksy epäsäännöllisyyksiä, mutkia ja vinoutta, pientä epäkäytännöllisyyttä. Hyväksy tyylikerrostumia ja vanhanaikaisia ratkaisuja.
- ✓ Hylkää tyyli- ja materiaaliälyjätelmät.
- ✓ Hylkää haaveet alkuperäistämisestä. Muutokset ovat osa rakennuksen historiaa. Palauttaminen onnistuu vain harvoin.

Nämä kunnostajan 10 käskyä ovat museoviraston vuonna 1989 järjestämästä kiertonäyttelystä Ihmisten talot, josta vastasi Ulla Rahola. Asia ei ole vanhentunut, vaan säännöt pitävät edelleen hyvin paikkansa kun on kyse vanhan rakennuksen korjaamisesta. Vaikka viime vuosien aikana on keskitytty korostamaan rakennusten energiatehokkuutta, vanhan rakennuksen korjaamisen peruseriaatteet eivät ole muuttuneet.

Simonkyläläiset talkoilivat Pahnilan museolle päreet ja kunta harvensi puustoa rakennusten ympäriltä. Kuva Marko Korkeasalo.

Restaurointimestari Marko Korkeasalo miehineen kunnosti Pahnilan museolla liiterin katon. Maanpinta muotoillaan pinta-vesien johtamiseksi pois rakennuksen seinustalta.

Perinnebiotooppien hoito

Perinnebiotoopeilla tarkoitetaan perinteisen maatalouden synnyttämiä luontotyypppejä, joiden määrä on suunnittelualueella viime vuosikymmeninä vähentynyt. Perinnebiotooppeja ovat niityt, kedot, hakamaat ja metsälaitumet.

Perinnebiotopit tuovat pienipiirteistä vaihtelua kylämaisemaan ja säilyttävät luonnon monimuotoisuutta. Useilla kohteilla esiintyy harvinaista ja uhanalaista lajistoa, jotka ovat riippuvaisia säännöllisestä hoidosta. Hyönteisistä monet vaativat paahteista ympäristöä, johon suojaa luovat metsänreuna tai kiviryhmät. Paahteisen elinympäristön lisäksi useat kovakuoriaiset ovat riippuvaisia lahoavasta puuaineksesta.

Karttamerkinnt:

- Perinnebiotooppi

Suosituks:

- Perinnebiotooppeja hoidetaan säännöllisesti siten, että kohteen arvot säilyvät. Tyypillisiä arvoja ovat laidunnuksen tai niiton aikaansaama avoin tai puoliavoin maisemakuva ja ominainen kulttuurikasvillisuus.
- Kohteita hoidetaan raivaamalla, niittämällä ja laiduntamalla.
- Raivauksessa säästetään monipuolisesti vanhoja puita, lehtipuita ja etenkin marjovia puita ja pensaita. Hakamailta ja metsälaitumilta poistetaan tarvittaessa vesakkoa ja kuusialuskasvustoa.
- Niitettäessä kerätään niitos pois maaperän rehevöitymisen estämiseksi. Paras niittoajan kohta on yleensä heinä-elokuussa kasvien kukinnan jälkeen. Rehevöityneellä alueella suositellaan alkuvuosina useita niittoa kasvukauden aikana.
- Laidunnettaessa sovitetaan laiduneläinten määrä alueelle siten että ravinnon määrä on sopiva karjalle. Kun ravinto loppuu, siirretään eläimet toiselle laitumelle ja vältetään lisäravinnon tuomista. Vältetään maapohjan eroosioitumista etenkin tulvavyöhykkeillä. Maapohja saa kuitenkin tallautua paikoin rikki, jotta matalakasvuinen kulttuurilajisto saa elinsijaa.
- Hoidossa huomioidaan hoitosuosituks, jotka on esitetty kohteittain julkaisussa "Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuus ja kosteikkojen yleissuunnitelma, Simo".

Rehevöitymisen lisäksi perinnebiotooppeja ja niiden kasvilajeja uhkaavat myös luontoon leviävät vieraslajit. Vieraslajiksi sanotaan lajia, joka on ihmisen mukana levittäytynyt oman luontaisen levinneisyysalueensa ulkopuolelle. Tällaisia lajeja ovat esimerkiksi monet puutarhakarkulaiset. Simossa tavattavia vieraslajeja ovat mm. lupiini, jättibalsami ja ruttojuuri. Lajit pystyvät leviämään luonnossa ja valtaamaan laajojakin elinympäristöjä heikentäen samalla kissankellojen, päivänkakkaran ja monien muiden vaatimattomampien lajien selviytymismahdollisuuksia. Lisätietoa vieraslajien haitoista ja torjunnasta löytyy ympäristöhallinnon verkkosivuilta <http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Lajit/Vieraslajit>.

Luonnon monimuotoisuus -kohteet

LUMO-kohteilla tarkoitetaan luonnon monimuotoisuuden ja maiseman kannalta merkittäviä alueita, joiden hoitoon voi hakea tukea. Pääosa kohteista on osin pensoittuneita vanhoja peltoja, joiden lajisto on muuttunut takaisin niittymäiseksi. LUMO-kohteita ovat myös pellon ympärillä olevat reunavyöhykkeet. Reunavyöhykkeet ovat tarpeellisia sekä maanviljelyyn että metsänhoidon kannalta. Pensaikossa viihtyvät pölyttävät hyönteiset ja kasvituholaisten luontaiset viholliset. Reunavyöhyke suojaa tuulelta, auringon paahteelta ja hallalta. Hoidettu reunavyöhyke tuo lisäksi maisemaan pienipiirteisyyttä.

Karttamerkinnt:

- LUMO-kohde

Suosituks:

- Hoidossa huomioidaan hoitosuosituks, jotka on esitetty kohteittain julkaisussa "Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuus ja kosteikkojen yleissuunnitelma, Simo".
- Kohteita voidaan hoitaa harventamalla puustoa, raivaamalla, niittämällä ja laiduntamalla.
- Harvenuksessa ja raivauksessa säästetään monipuolisesti vanhoja puita, lehtipuita ja etenkin marjovia puita ja pensaita.
- Hoidon tavoitteena voi olla joko avoin niitty, hakamainen laidun tai monipuolinen reunametsä.
- Hoidon avulla tuodaan esille mahdollisia vanhoja rakenteita, kaunismuotoisia puita, marjovia pensaita sekä kiviaitoja ja -röykkiöitä.
- Hoidossa huomioidaan hoitosuosituks, jotka on esitetty kohteittain julkaisussa "Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuus ja kosteikkojen yleissuunnitelma, Simo".

Kuva Kimmo Laisalmi.

Kosteikkojen kunnostus

Kosteikoilla tarkoitetaan luontotyyppisiä, jotka sijoittuvat maa-alueen ja avoveden välille. Suunnittelualueella on useita kosteikkoja vanhoissa jokiuomissa ja umpeenkasvaneissa merenlahdissa. Kosteikossa on tyypillisesti rehevää vesi- ja kosteikkokasvillisuutta ja harvinaista eliölajistoa. Pääosa kosteikoista on kasvamassa maankohoamisen ja luonnollisen sukcession myötä umpeen. Hoidetut kosteikot tuovat maisemaan vaihtelua ja ovat luontoarvoiltaan merkittäviä.

Maatalouskosteikolla tarkoitetaan vesistökuorimitusta vähentävää ojan, puron, joen tai muun vesistön osaa ja sen ranta-aluetta, joka suuren osan vuodesta on veden peitossa ja muunkin ajan pysyy kosteana. Kunnostukseen ja hoitoon, tarvittaessa rakentamiseenkin voi hakea tukea.

Karttamerkinnot:

- Kosteikko

Suositukses:

- Kunnostus- ja hoitotoimenpiteet vaihtelevat kosteikon sijainnin ja luonteen mukaan. Hoidon tavoitteena voi olla arvokkaan lintukosteikon säilyttäminen avoimena, ravinteiden parempi pidättäminen tai vesiaiheen korostaminen kylämaisemassa.
- Avovesialueen reunamien raivaus ja niitto ehkäisevät kosteikon umpeenkasvua. Niittäminen voidaan tehdä osa-alueittain, jolloin kasvillisuus säilyy monimuotoisena. Niittojätteet tulee pääsääntöisesti kerätä pois alueelta.
- Hoitotoimenpiteet voidaan tehdä myös laiduntamalla, ellei siihen ole vesiensuojelullista estettä.
- Hoidossa huomioidaan hoitosuositukses, jotka on esitetty kohteittain julkaisussa "Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuus ja kosteikkojen yleissuunnitelma, Simo".

Luontoarvo kohteet

Luontoarvokohteet ovat lakisääteisesti suojeltuja, rauhoitettuja tai kaavamääräyksiin suojeltuja kohteita (kartta 2, s. 26). Suojelualueiden lisäksi karttaan 3 sivulle 28 on merkitty muita arvokkaita luontokohteita. Lisätietoja luontoarvoista saa Lapin ELY-keskuksesta.

Karttamerkinnot:

- Natura-alue, yksityinen suojelualue ja Metso-kohde
- Arvokas luontokohde
- Uhanalainen laji

Suositukses:

- Kohteen käyttö ei saa vaarantaa määriteltyjä luontoarvoja.
- Jos kohdetta hoidetaan, lähtökohdanna on alueella esiintyvien arvokkaiden eliölajien ja luontotyyppien asettamat vaatimukset ja rajoitteet. Käsittelyssä on otettava huomioon kohdetta koskevat lakisäädökset ja suojelusopimukset.
- Metsäalueilla huomioidaan metsälain lisäksi metsänhoitosuositukses ja Metso-kohteissa suojelusopimuksen sisältö.

Metsien aktiivinen hoito

Metsien hyötykäyttö ja metsätalous elinkeinona ovat kuuluneet jo vuosisatojen ajan kiinteästi Simoniemen ja Simonskylän elämään. Puusta saatavat myyntitulot ovat edelleen merkittävä tulonlähde monelle maanomistajalle. Kylätyöryhmissä nähtiin metsien olevan tärkeitä lisäksi kotitarvekäytössä, pääasiassa polttopuun hankinnassa. Metsiin liitettiin taloudellisen hyötykäytön lisäksi muita tärkeitä arvoja, kuten metsästys, kalastus, sienestys ja retkeily.

Metsät on maisema-analysissä jaettu karkeasti havumetsiin, sekametsiin ja lehtimetsiin (kartta 7 sivulla 56). Hoitosuosituksia silmälläpitäen metsät on luokiteltu lisäksi maisemakuvallisen sijainnin mukaan. Hoitosuositukset on esitetty yleisellä tasolla ja ovat metsänomistajalle vapaaehtoisia.

Maisemallisesti merkittävät metsät

Kylämaiseman kehittämisen kannalta metsien aktiivinen hoito on ensiarvoisen tärkeää. Maastonmuodoiltaan tasaisella maisema-alueella reunametsien ja tienvarsimetsien hoidolla on merkittävä vaikutus maisemakuvaan. Arvokkaat reunametsät sijoittuvat peltojen ja laidunten ympärille sekä Simojoen varteen. Maisema-alueella on lukuisia kapeita reunametsiä, joita harventamalla saadaan helposti näkymiä avoimelta alueelta toiselle.

Kyläteiden varressa säilytetyt lukuisat maisemapuut ja puuryhmät ovat maisema-alueen erityispiirre, joita korostamalla saadaan tienvarsimaisemasta vaihteleva. Lisäksi jokivarren, rannikon ja harjujen metsät sekä soita ja kosteikkoja ympäröivät metsät ovat maisemallisesti merkittäviä.

Karttamerkinnot:

- Merkittävä puu tai puuryhmä
- Kauniit ja avattavat näkymät
- Arvokas reunametsä
- Avoimena/puoliavoimena kehitettävä alue
- Metsäisenä säilytettävä ranta

Suositukses:

- Komeita yksittäispuita ja puuryhmiä tuodaan esille raivaamalla säännöllisesti näiden ympäristön kasvustoja.
- Kauniilla ja avattavilla näkymäpaikoilla huolehditaan pensaskerroksen läpinäkyvyydestä poistamalla puiden, erityisesti kuusten taimia ja lehtipuiden vesoja.

Pyy. Kuva Kimmo Laisalmi.

Käpytikka. Kuva Kimmo Laisalmi.

- Reuna- ja tienvarsimetsien hoidossa tavoitteena on puoliavoin näkymä, monilajisuus, komeat puut ja puuryhmät ja pohjakerroksen valoisuus. Osa pensaista ja puista poistetaan, jotta saadaan avattua näkymiä metsän läpi ja metsän sisään. Harvennuksen voimakkuutta vaihdellaan.
- Luonnon monimuotoisuutta voidaan lisätä säästämällä ja istuttamalla luontaisia puu- ja pensaslajeja, säästämällä yksittäisiä vanhoja maisemapuita, maa- ja lahopuita, keloja, kivikoita ja jyrkäniteitä. Suuret haavat jätetään säästöpuiksi kolopesijöille ja marjovat puut linnustolle ravinnon lähteeksi.
- Vesistöjen ja pienialaisten suopainanteiden reunoilla huomioidaan metsänkäsittelyssä riittävät reunavyöhykkeet.
- Jokivarren metsäisenä säilytettäviä rantoja suositellaan hoidettavan edelleen peitteellisinä, suojaavina ja eheinä.
- Maisemallista rantametsien hoitoa suositellaan etenkin asutuksen läheisille alueille ja tärkeiden kulkureittien ympärille. Parhailta näköalapaikoilta ja virkistysreittien varrelta avataan näkymiä merelle ja ympäröiviin metsiin.
- Kantolanharju, Isoharju ja Palokangas kohoavat 15–20 metriä merenpinnan yläpuolelle. Harjumetsissä säilytetään maiseman ääriviina eli metsän siluetti ehyenä. Säästöpuuryhmiä kannattaa jättää taivaslinjalle jäljelle jäävän metsän reunaan. Toimenpidekuviot suositellaan rajattavan maaston luonnollisten muotojen mukaan. Pyöreät, kaarevat ja vinot sekä korkeuskäyrien suuntaiset rajaukset häivyttävät hakkuurajat maastoon. Yhteistyöllä naapuripalstojen omistajien kanssa voidaan käsitellä laajempi metsäalue samanaikaisesti ja välttää tilarajojen mukaisia hakkuurajoja.

Kuva Kimmo Laisalmi.

- Jokivarressa ja rannikolla metsät toimivat suojana tuulta ja eroosiota vastaan ja estävät ravinnevalumia. Mikäli avohakkuuta vesistöjen lähellä tehdään, jätetään rannalle 10–30 metriä leveä suojavyöhyke. Hakkuut kannattaa keskittää pehmeäpohjaisilla alueilla talviaikaan. Tulvivalla rantavyöhykkeellä suositaan lehtipuita, jotka ovat sopeutuneet vedenkorkeuden vaihteluihin parhaiten. Pihlajan ja tuomen on todettu juuristollaan sitovan eroosioherkkää rantatörmää tehokkaasti.

Talousmetsät

Talousmetsiä suositellaan hoidettavan aktiivisesti ja säännöllisesti kestävänsä metsätalouden menetelmien mukaisesti. Metsänhoitoon kuuluu koko sukkessiokierto taimikon perustamisesta metsän uudistushakkuuseen. Suunnittelun alueen maastonmuotojen tasaisuuden vuoksi jäävät alueen talousmetsät pääosin katseilta piiloon. Vaikka metsät eivät erotu kylämaisemassa, on niillä merkitystä lähimaisemassa ja virkistyskäytössä. Alueen metsissä liikkuvat lenkkeilijät, marjastajat, sienestäjät ja metsästäjät. Kylätyöryhmässä todettiin etenkin nuorten merenrantametsien olevan paikoin läpipääsemättömiä.

Karttamerkinnt:

- Havumetsä, sekametsä ja lehtimetsä
- Metsänhoitosuosituksset koskevat koko alueen metsiä

Suosituksset:

- Tasaisilla alueilla maisemanhoidossa korostuu lähimaiseman rikastuttaminen. Harvenuksessa voidaan korostaa yksittäisiä maisemaelementtejä, kuten aukkoja, tiheyden vaihteluja, erikoisia puita, suuria kiviä ja kallioita.
- Monilajisuutta, kerroksellisuutta ja metsänreunan monimuotoisuutta suositaan metsien reuna-alueilla.
- Avohakkuut saadaan maiseman muotoihin sopivaksi huolellisella suunnittelulla ja rajoituksella. Pitkät ja kapeat hakkuukuviot suositellaan katkaistavan säästöpuuryhmillä.
- Metsänuudistuksessa jätetään kylätielle ja asutukseen näkyville kuvioille säästöpuita, joilla voidaan pehmentää suoraviivaisen hakkuun rajoja.
- Kyläkeskuksessa ja laajoilla peltoaukeilla ei suositella peltojen metsitystä. Mikäli peltoja metsitetään, parhaiten siihen sopivat metsään rajoittuvat pienialaiset pellot. Tällöinkin puita voidaan istuttaa vaihteleviksi metsäsaarekkeiksi ja välttää suoria rivejä. Puulajien valinnassa kannattaa suosia monipuolisuutta.

8 Jatkokehittämisen tarpeita

Kylätyöryhmät ja maanomistajat näkivät kaikessa toiminnassa tärkeänä kunnan ja kylien elinvoimaisuuden säilyttämisen. Elinkeinoista viljelijöiden ja pienyrittäjien tukeminen sekä matkailun kehittäminen koettiin erityisen tärkeäksi.

Maisemanhoito- ja käyttösuunnitelmaa laadittaessa nousi esille useita maisemanhoidon kehittämiseen liittyviä tarpeita. Nämä liittyvät arvokkaan rakennuskannan hoitoon ja neuvonnan parantamiseen, käyttämättömien rakennusten kartoitukseen, maisematien hoitoon ja kiviaitojen kunnostukseen, etälaidunnukseen sekä matkailun ja virkistyskäytön kehittämiseen.

8.1

Arvokkaan rakennuskannan kunnostus- ja hoitosuunnitelma

Lähes jokaisessa kylätapaamisessa nousi esille tarve kartoittaa kylien arvokas rakennuskanta ja laatia tilakohtaiset kunnostus- ja hoitosuun-

nitelmat. Asia on noussut esille jo Simoniemen ja Simonkylän yleiskaavan (2002) laadinnan yhteydessä ja on kirjattu kaavaselostukseen tarkempaa suunnittelua edellyttäen. Suurena ongelmana koettiin neuvonnan ja perinteisten rakennustapojen osaajien puute. Kun rakennuksia on korjattu uudisrakentamisen ehdoilla, on rakennuksissa esiintynyt mm. kosteus- ja ilmanvaihto-ongelmia.

Koska Simonkylän ja Simoniemen rakennusperintö on Lapissa parhaiten säilynyt kokonaisuus, on kunnostussuunnitelman laatiminen molemmilla kylillä erittäin perusteltu. Hanke sopii tulevalle EU-rahoituskaudella Euroopan maaseuturahaston rahoitettavaksi. Maisema-alueen harvinaisen mitavan rakennuskannan vuoksi inventointi onkin järkevää jakaa kahteen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa selvitetään korjaus- ja hoitotarve koko maisema-alueen rakennuskanta läpikäyden 1700-luvulta jälleenrakennuskaudelle asti. Simon kulttuuriympäristöohjelma antaa kartoitukselle hyvän pohjan. Toisessa vaiheessa voidaan tehdä ammattilaisten toimesta rakennuskohtainen

vauriokartoitus ja edelleen korjaussuunnitelma kiinteistön omistajan kiinnostuksen mukaan. Rakennuskannan lisäksi em. selvityksissä tulee huomioida myös pihapiirin ja ympäröivän perinmaiseman hoito.

8.2

Huonokuntoisten ja tyhjien rakennusten kartoitus

Maankäyttö- ja rakennuslain mukaan rakennettu ympäristö on pidettävä rakennusluvan mukaisessa käytössä ja siistissä kunnossa (MRL 166§). Ky- lätyöryhmissä ja maanomistajakyselyn yhteydessä esille nousivat käyttämättömien kiinteistöjen, epäsiistien pihaympäristöjen ja purkukunnossa olevien rakennusten maisemavaikutukset. Etenkin perikuntien omistuksessa olevat rakennukset muodostavat akuutin ongelman.

Maastokatselmuksen yhteydessä todettiin lisäksi että arvokkaita rakennusperintökohteita puretaan ja myydään eteenpäin ilman lupa- tai

ilmoitusmenettelyä. Rakennuksen purkamiseen tarvitaan lupa tai vähäisemmissä toimenpiteissä ilmoitus. Purkamislupa voidaan kuitenkin jättää myöntämättä, jos kyseessä on rakennus, jolla on kulttuurihistoriallisesti merkittäviä arvoja. Erityisen tärkeää tilannetta on arvioida Simoniemen ja Simonkylän valtakunnallisesti merkittävässä rakennetussa kulttuuriympäristössä (RKY 2009).

Jotta arvokkaat rakennukset eivät päätyisi purkukuntoisiksi, toivottiin alueella järjestettävän neuvontaa rakennusten kunnostamisesta ja rahoitusmuodoista. Lisäksi nähtiin tärkeänä että alueen ulkopuolella asuville kiinteistöjen omistajille tiedotetaan em. asioista.

Maisemakuvaa on monessa kunnassa saatu parannettua inventoimalla tyhjät kiinteistöt, neuvottelemalla omistajien kanssa ja suunnittelemalla yhdessä jatkotoimenpiteitä. Kunnan rakennusjärjestyksen mukaan rakennusvalvontaviranomainen voi lisäksi pitää tarvittaessa katselmuksia ja antaa suosituksia tai korjauskehotuksia.

8.3

Maisematien kehittäminen ja kiviaitojen kunnostus

Maisemanhoitopäivillä ja maastokatselmuksessa esille nousivat Simonkylän museotien ja Pohjanmaan rantatien kehittäminen maisematienä. Lisäksi lukuisten kiviaitojen kunnostus koettiin tärkeäksi. Kehittämiseen on hyvät lähtökohdat Pohjanmaan rantatien kuuluessa valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristökohteisiin. Kiviaidat ovat merkittävä osa Simon kulttuurimaisemaa ja näiden ylläpitoon voi todennäköisesti tulevallakin EU-rahoituskaudella hakea sekä EU:n maaseuturahaston hanketukea että maa- ja metsätalousministeriön myöntämää perinteisten rakennelmien kunnostukseen tarkoitettua tukea. Tieympäristön hoito vaikuttaa asumisviihtyvyyteen ja luo myönteistä kuvaa alueen elinvoimaisuudesta.

Maisematien kehittämisessä tarpeellisia toimenpiteitä ovat kauniiden näkymälinjojen ylläpitäminen ja avaaminen, maisemapuiden ja -puuryhmien ympäristöjen siistiminen, pientareiden säännöllinen niitto, tienvarsipensaiden niitto, tienvarsimetsien hoito, opasteiden ja levähdyspenkkien asennus.

Simon kulttuuriympäristön historiaan liittyy suhteellisen lyhyt, mutta intensiivinen sahateollisuuden ajanjakso. Näiden teollisuusperinnekohteiden hoito ja kehittäminen osana luonnonympäristöä on varsin haasteellista, ja tällaisten ympäristöjen hoidosta saadut kokemukset voivat toimia mallina vastaavissa kohteissa muualla Suomessa.

8.4

Laiduneläinten hankinta

Etenkin Simonien kulttuurimaisema on pensoitunut vanhojen niittyjen ja peltojen osalta. Ennen kunnostustöiden aloittamista on järkevää keskustella lähialueen karjanomistajien kanssa lisälaidunten tarpeesta. Aluetta voidaan etälaiduntaa, mikäli kunnostettava pelto tai laidunalue on pinta-alaltaan riittävän laaja, juomavesi on helposti saatavissa ja maanomistajat ovat yksituumaisia hoidon tavoitteista. Yhteistyötä edistää, jos maanomistajat ja yhdistykset ovat valmiita osallistumaan alueen kunnostukseen, aitaamiseen ja eläinten valvontaan. Vaihtoehtoisesti kyläyhdistys voi vuokrata tai ostaa laiduneläimiä maisemanhoitotarkoituksiin.

8.5

Matkailun ja virkistyskäytön kehittäminen

Matkailun merkitys on Simossa kasvanut ja toimijat ovat mukana Meri-Lapin matkailun kehittämisessä. Matkailu painottuu kesäaikaan perustuen pitkälti kalastukseen, metsästykseen, retkeilyyn ja muihin luontoaktiviteetteihin. Simon sijainti suurten asutuskeskusten läheisyydessä ja lähellä valtakunnan rajaa luo edellytykset kehittää maaseutumatkailua ja ainutlaatuinen kulttuurimaisema tekee alueesta jäljittelemättömän.

Tänä päivänä maisema, kulttuuriperintö ja luontomielikuva ovat tärkeitä vetovoimatekijöitä matkailussa ja maaseutualueiden markkinoinnissa. Alueen kylämiljööt, paikallishistoria ja hoidettu kulttuuriperintö ovat tekijöitä, joita tuotteistamalla matkailua voidaan kehittää. Näiden lisäksi perinnemaisemat, laiduneläimet ja maaseudun rauha ovat vetovoima-

tekijöitä. Maisema-alueille on perustettu esimerkiksi maisemalaitumia, vihreän hoivan laitumia ja kulttuuripysäkkejä, jonne matkailijat saapuvat matkailuyrityksen järjestämän ohjelmapalvelun myötä.

Perämeren laaja saaristo on ainutlaatuinen. Harva matkailija kuitenkaan pääsee saariin ilman kuljetuspalveluja. Myös paikalliset asukkaat kaipaavat virkistysrakenteita ja kuljetuspalveluja lähisaariin. Suunnitteluun ja toteutukseen on saatavissa EU-rahoitusta.

Osana matkailun kehittämistä Simon kunnassa selvitetään maankohoamisrannikon soveltumista osaksi maailmanlaajuista Geopark-verkostoa, joka on UNESCO:n suojeluksessa oleva ainutlaatuisten geologisten kohteiden verkosto. Maankohoamisrannikon geologisia ilmiöitä ja kulttuuriperinteitä tuotteistamalla ja markkinoimalla on mahdollista saada aikaan vähän käytetty matkailuvaltti alueelle. Vaikka Geoparkin perusidea tukeutuu geologisesti kiinnostaviin kohteisiin, jäsenyyden saamista tukevat maisema-alueen luonnon monimuotoisuus ja arvokas kulttuuriympäristö ml. muinaisjäännökset ja rakennusperintö. Jäsenyydskriteerit ovat yksityiskohtaiset ja näiden täyttäminen vaatii kattavan raportoinnin. Selvitykseen kannattaa hakea EU-hankerahoitusta.

Matkailun aiheuttamia haittoja kulttuuri- ja luonnonmaisemassa tulee pyrkiä minimoimaan toimintojen hallitulla sijoittamisella, maisemanäkökulmat huomioiden sekä ohjaamalla liikkuminen suunnitellusti reiteille. Paikalliset ominaispiirteet on hyvä huomioida matkailukohteiden suunnittelussa ja suosia ympäristörakentamisessa alueelle sopivia materiaaleja.

Kuva Kimmo Laisalmi.

8.6

Yhdistysten pienet hankkeet

Alueen aktiiviset kyläseurat, osakaskunnat, metsästys- ja nuorisoseurat voivat pienillä hankkeilla toteuttaa maisemanhoitotoimenpiteitä laajalla rintamalla. Kylämaisemien hoito, kulttuuriympäristöjen ja rakennusperinnön kunnostus sekä perinteisen kulttuurin edistäminen ovat tulevilla EU-rahoituskaudella Euroopan maatalousrahoituksesta rahoitettavia hankkeita. Pieniin hankkeisiin liittyvän omarahoitusosuuden voi hoitaa usein talkoilemalla. Tähän sisältyy myös yhteiset suunnittelutilaisuudet.

Suunnittelutyön yhteydessä esille nousivat:

- Simonkylän luontopolun jatkaminen rengasreitiksi, uusien virkistys- ja kulttuuripolkujen suunnittelu ja näkötorjien rakentaminen
- Perinnemaiseman ja rakennusten kunnostus pätevän työnjohdon alaisuudessa
- Kansallisten ja kansainvälisten työleirien kutsuminen em. töihin mukaan
- Yhteistyö oppilaitosten, harrastusseurojen ja maaseutua kehittävien tahojen kanssa

Luomalla uusia matkailupalveluja kylät
voivat hyötyä maisemasta taloudellisesti.

9 Taloudellista tukea ja yhteistyötahoja

Yhteiskunta tarjoaa monia vaihtoehtoja ympäristön ja maiseman hoidon sekä rakennusten restauroinnin ja hoidon kustannusten jakamiseksi. Usein yhteiskunnan tarjoama tuki kattaa osan kuluista tai muusta hoidon vaatimasta vaivannäöstä, ja hoitotoimia tekevä taho panostaa omalta osaltaan joko työpanoksella tai hoitamalla osan kustannuksista.

Maanomistajien, viljelijöiden, kiinteistönomistajien ja yhteisöjen aktiivisuutta tarvitaan aina, sillä yhteiskunnan tukikaan ei tule hakematta. Seuraavassa esitellään erilaisia tukimuotoja ja yhteistyömahdollisuuksia. Aktiivisen yhteistyön avulla on suunnittelualueella saatu viime vuosina kymmeniä hehtaareja uusia kohteita hoidon piiriin. Molemmissa kylissä kunnostetaan jatkuvasti rakennuksia ja työhön myönnetään rakennusperinnön hoidon tukea. Tukimuodot vaihtelevat aika-ajoin, ja siksi jo maisemanhoitoa tai restaurointia suunniteltaessa kannattaa olla yhteydessä viranomaisiin, joiden yhteystiedot on esitetty raportin lopussa.

9.1

EU:n maataloustuet viljelijöille ja yhdistyksille

EU:n maatalouden ympäristötukijärjestelmän erityistukia on mahdollista hakea maisemanhoidon toteutukseen. Euroopan unionin rahoituskauden ollessa juuri vaihtumassa ei tulevan kauden tukimuotoja voida yksityiskohtaisesti tässä esitellä. Valmistelun perusteella kuitenkin näyttää siltä että tukea tullaan edelleen myöntämään perinnebiotoopeille, luonnon monimuotoisuuskohteille, suojavyöhykkeille ja kosteikoille. Lisäksi viimeksi mainittujen alkukunnostukseen ja perustamiseen myönnetään jatkossakin korkeampaa tukea. Edellä mainittuja tukimuotoja voivat hakea ympäristötukeen sitoutuneiden maanviljelijöiden lisäksi kaikki rekisteröityneet yhdistykset. Sopimusalueista tulee olla kirjallinen vuokrasopimus koko sopimuskaudelta. Vuokrasopimuksessa sovitaan usein tarkemmin hoitokäytännöistä ja hoidon tavoitteista.

Erityistukea sopimusalueelta maksetaan pinta-alaperusteisesti ja sopimukset ovat yleensä viisivuotisia. Pääsääntöisesti tuki määräytyy alueen vuosittaisesta hoidosta aiheutuneiden kustannusten perusteella. Tuki on hehtaarikohtainen ja se maksetaan vuosittain. Hakuprosessiin kuuluu hoito-

suunnitelman laatiminen. Tukea haetaan Lapin ELY-keskuksesta, joka antaa jo hakemusvaiheessa tarvittaessa neuvoja. Neuvontaa saa lisäksi kunnan maataloussihteeriltä ja ProAgria Lapista. Useilla paikallisilla viljelijöillä on erinomainen osaaminen hoidon suunnittelusta, hakuprosessista ja hoitosuunnitelmien laatimisesta. Maaseutuviraston ja ympäristöhallinnon internet-sivuilta löytyy aiheesta lisätietoa ja hoito-oppaita.

9.2

Rakennetun ympäristön hoidon tuet

Arvokkaiden vanhojen rakennusten hoitoon on tarjolla tukea sekä yksityisille että yhteisöille. Tuet kattavat osan korjaus- tai hoitokustannuksista, ja yleensä niiden ehtona on sitoutuminen perinteisiin materiaaleihin ja työtapoihin. Avustusta voidaan myöntää myös kunnalle sen suorittamiin rakennussuojelukorvauksiin, kohteen hankkimiseksi kunnalle sekä kohteiden ja niiden ympäristön kunnostamiseen.

Tukimuoto ja tuen tarjoaja riippuu rakennuksesta. Avustuksia on tarjolla seurantaloista ja suojelukohteista aina latoihin, aitauksiin ja muihin maaseudun rakennelmiin asti. Tuen myöntäjänä on avustuksesta riippuen Lapin ELY-keskus, Museovirasto ja Kotiseutuliitto. Rakennusten remonteissa kannattaa hyödyntää kotitalousvähennys. Museovirasto myöntää lisäksi tukea muinaisjäännostöiden hoitoon. Lisätietoja saa julkaisun lopussa mainituilta yhteyshenkilöiltä.

- Museoviraston avustukset kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten korjauksiin
- Lapin ELY-keskuksen myöntämät harkinnanvaraiset valtionavustukset mm. arvokkaan rakennusperinnön hoitoon
- Kotiseutuliiton korjausavustukset seurantaloiden korjaukseen
- ELY-keskuksen tuet maatalouden rakennusten kunnostukseen, mm. ladot, aidat, aitat, riidet, aitaaminen
- ELY-keskuksen tuki maatalouden investointiin ja maatalouden toimintaedellytysten ja kilpailukyvyyn kehittämiseen
- Museoviraston tuki muinaisjäännostöiden hoitoon ja merkitsemiseen maastoon

Kuva Kimmo Laisalmi.

9.3

Rahoitusta kylien kehittämiseen

Kylämaisemien hoito, kulttuuriympäristöjen ja rakennusperinnön kunnostus sekä perinteisen kulttuurin edistäminen ovat tulevilla EU-rahoituskaukulla Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahastosta rahoitettavia hankkeita. Hankehakemukset toimitetaan Peräpohjolan kehitys ry:lle tai Lapin ELY-keskukseen hanketyypistä ja sen koosta riippuen. Tuen hakijana voi olla esimerkiksi kunta tai yleishyödyllinen yhdistys. Myönnettävän tuen määrä vaihtelee hanketyypeittäin. Eniten tukea voi saada yleishyödyllinen kehittämishanke. Pieniin hankkeisiin liittyvän omarahoitusosuuden voi hoitaa usein talkoilemalla, johon sisältyy suunnittelutilaisuudet.

Maaseuturahaston hanketuella on laadittu rakennusperinnön vauriokartoituksia, suunniteltu ja parannettu reitistöjä, rakennettu kosteikkoja, kunnostettu kylämaisemaa, korjattu seurantalaja, kouluja ja muita yhteisiä tiloja.

Kylien toimintaan on tarjolla myös kansainvälisiä rahoituskanavia, jotka soveltuvat hyvin kylätoimintaan. Tällaisia ovat esimerkiksi kansainvälisen nuoren hankkiminen vapaaehtoistyöläiseksi tai kansainvälisen työleirin järjestäminen. Työleirin aiheeksi sopii suunnittelualueella maiseman kunnostuksen lisäksi vaikkapa rakennusperinnön maalaus ja muukin kunnostus asiantuntevassa ohjauksessa. Erilaiset säätiöt ja organisaatiot rahoittavat kyliä ja maaseutua koskevia hankkeita ja opinnäytetöitä.

9.4

Tukea maaseudun yrityksille

Maaseudulla toimivat pienet tai aloittavat yritykset voivat hakea rahoitusta investointi- ja kehittämishankkeisiin. Tukea myönnetään kone- ja laitehankintoihin sekä yrityksen kehittämiseen,

kuten esimerkiksi markkinointimateriaalin tai liiketoimintakonseptin suunnitteluun. Tulevilla ohjelmakaudella matkailun kehittäminen on yksi tärkeimmistä painopisteistä. Yritysten verkostoitumiselle luodaan edellytyksiä yli maakunnan rajojen ja myös kansainvälisesti eri teemojen, kuten lähiruuan, ympärille rakentuvien hankkeiden avulla. Tuki myönnetään Euroopan unionin maaseuturahastosta. Lisätietoja yritystuesta saa Peräpohjolan Kehitys ry:ltä.

9.5

Metsänomistajille METSO-ohjelma

METSO-ohjelman keskeisenä tavoitteena on turvata suomalaisen metsäluonnon monimuotoisuus. Suojelemalla tai hoitamalla arvokkaita metsiä suojelemaan myös niissä eläviä harvinaisia tai taantuvia lajeja. Samalla voidaan edistää luonnon virkistyskäyttöä ja yritystoimintaa sekä huolehtia maisemasta. Ohjelmalla pyritään turvaamaan erityisesti luonnontilaisia metsiä. Luonnontilaisuudesta kertovia ominaisuuksia ovat esimerkiksi lahonneen ja kuolleen puuston määrä ja laatu, kookkaat ja vanhat lehtipuut tai palanut puusto. Luonnonarvoiltaan myös tavanomaisempi kohde saattaa olla arvokas, jos se täydentää lähistöllä olevaa suojelualuetta.

Metsänomistaja voi halutessaan tarjota metsänsä METSO-kohteeksi. Kohde arvioidaan sen perusteella, millaista elinympäristöä se edustaa sekä millaisia luonnon monimuotoisuudelle tärkeitä rakennepiirteitä siinä on. Arvio pohjaa luonnontieteellisiin valintaperusteisiin, ja sen tekee asiantuntija paikan päällä. METSO-ohjelman tarjoamat vaihtoehdot metsänomistajalle ovat

pysyvä suojelu, määräaikainen suojelu ja metsäluonnonhoito. Sopiva vaihtoehto valitaan yhdessä metsänomistajan kanssa alueen luonnonarvojen ja metsänomistajan tavoitteiden pohjalta. Pysyvässä suojelussa metsänomistajalle maksettava korvaus kattaa rauhoituksesta aiheutuvat taloudelliset menetykset. Korvaus on verovapaa. Lisätietoja METSO-ohjelmasta antavat Lapin ELY-keskus, Suomen metsäkeskus ja paikalliset metsänhoito-yhdistykset.

Metsätalouden ympäristötukea on mahdollista saada metsäluonnonhoitohankkeisiin. Ympäristötuesta saa lisätietoja Suomen metsäkeskuksen Lapin alueyksiköstä ja Länsi-Pohjan metsänhoito-yhdistyksestä.

9.6

Vuokralle kesälampaita

Useat kesäasukkaat ovat kiinnostuneita ympäristön kunnossapidosta lampaiden avulla. Kun maanomistaja suunnittelee kesälampaiden hankkimista, on ensiksi otettava yhteyttä kotikunnan maaseutu-toimistoon. Siellä tila rekisteröidään lammastilaksi. Rekisteröinnistä ei aiheudu kuluja eikä muita velvoitteita, ja rekisteröinnin purkaminen on helppoa: jos lampaista aiotaan luopua kokonaan niin, ettei seuraavana kesänä hankita enää uusia, riittää, että ilmoitetaan asia maaseutu-toimistoon. Jos lampaat puolestaan halutaan vuokrata, rekisteröintiasioista vastaa lampaat toimittava lampola. Ennen hankintaa on syytä perehtyä lampaiden päivittäiseen hoitoon lampurin opastuksella.

9.7

Yhteistyötahoja

Maisemanhoidon töiden toteuttamiseen tarvittavan työvoiman hankkimisessa on tarjolla valmiita malleja, ja tällä saralla on käyttämättömiäkin mahdollisuuksia. Osa kunnista kunnostaa maisemaa työllistämiseen tähtäävän toiminnan avulla. Mahdollisuuksia tarjoaa myös yhteistyö oppilaitosten kanssa. Maiseman- ja metsäluonnonhoitoon ja virkistyspalveluihin tähtäävät koulutusohjelmat tekevät usein käytännön harjoitustöitä opetukseen sopivissa kohteissa. Työstä aiheutuvat materiaalikustannukset maksaa tyypillisesti kohteen omistaja.

Elämys- ja harrastusmahdollisuudet voivat olla riittävä syy talkootyövoiman saantiin. Kansainväliset työleirit ovat jo hyväksi kokeiltu tapa yhdistää elämykset ja työnteko. Myös perinnetapahtumat ovat keränneet innokasta talkooväkeä heinäa seivästäämään, aitoja rakentamaan ja viljaa korjaamaan. Lintuharrastajat ja metsästäjät ovat rakentaneet tarkkailutorneja ja kosteikkoja tai hoitaneet riistapeltoja. Tapahtumien ja leirien järjestämiseen on tarjolla koordinoitua Peräpohjolan Leader ry:n sekä harrastusyhdistysten ja niiden kattojärjestöjen kautta. Elämystarjonnan järjestämisessä hyviä yhteistyökumppaneita ovat matkailun toimijatahot. Metsähallitus ja metsäyhtiöt lähtevät mukaan metsäympäristöön liittyviin hankkeisiin. Maisemanhoitoon perehtyneet ammattilais- ja harrastajaorganisaatiot kuten Lapin maa- ja kotitalousnaiset, Kemi-Tornion lintuharrastajat ja Lapin luonnon-suojelupiiri voivat sisältöjen luojana ja suunnittelutehtävissä olla monissa hankkeissa asiantuntevia kumppaneita.

Kuva Kimmo Laisalmi.

10 Maisemanhoitoalueen perustaminen

10.1

Perustamisprosessi

Maisemanhoitoalueiksi soveltuvat alueet, joiden maisemalliset arvot ovat tulleet pitävästi todennetuiksi. Status voidaan myöntää arvokkaiden maisemakokonaisuuksien säilyttämiseksi ja hoitamiseksi. Valtakunnallisesti arvokkailla alueilla maisemanhoitoalueen perustamisesta päättää ympäristöministeriö. Edellytyksenä perustamiselle on, että valmistelu on tehty yhteistyössä alueella asuvien ihmisten ja muiden tärkeiden intressiryhmien, kuten paikallisten ja alueellisten ympäristöviranomaisten kanssa. On tärkeää, että hankkeella on asukkaiden kannatus.

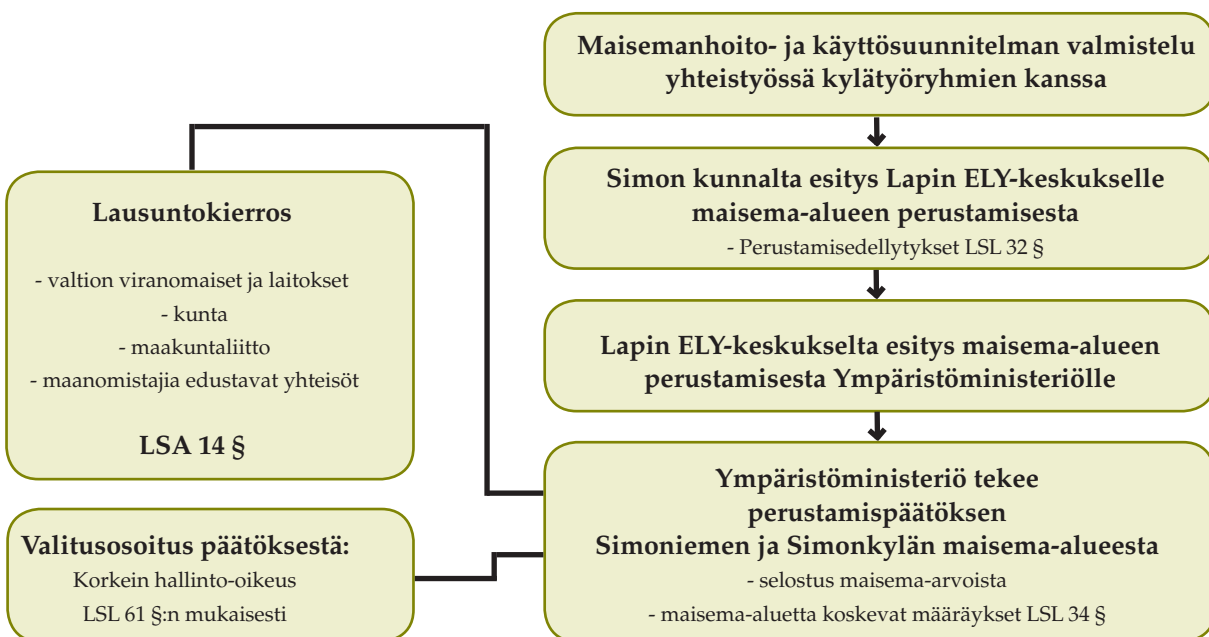
Maisemanhoitoalueen hakijana voi olla kyläseurat tai kunta. Hakemus toimitetaan Lapin ELY-keskukselle. Tämän jälkeen ELY-keskus järjestää perustamisesta maanomistajille sekä paikallisille ja maakunnallisille toimijoille kuulemiskierroksen, jossa kaikki joita asia koskee, voivat antaa lausuntonsa ehdotuksesta. Myönteisen päätöksen saamisessa keskeistä on, että perustamistyö etenee suotuisasti paikallisella tasolla. Mikäli maisemanhoitoalueen perustaminen saa riittävää kannatusta, ELY-keskus esittää uuden valtakunnallisen

maisemanhoitoalueen perustamista ympäristöministeriölle, joka vasta statuksen myöntämisestä. Ennen perustamista ympäristöministeriö pyytää vielä perustamispäätöksestä ja hoito- ja käyttösuunnitelmasta lausunnot eri viranomaistahoilta ja kunnalta.

10.2

Lakien ja säädösten asettamat tavoitteet

Maisemansuojelusta säädetään luonnonsuojelulain (1096/96 ja 144/99) 5. luvun 32–36 §:ssä ja luonnonsuojeluasetuksen 4. luvun (160/97) 13–16 §:ssä. Luonnonsuojelulain 32 §:n mukaan maisema-alue voidaan perustaa luonnon- tai kulttuurimaisemankauneuden, historiallisten ominaispiirteiden tai siihen liittyvien muiden erityisten arvojen säilyttämiseksi ja hoitamiseksi. Vaikka laissa puhutaan maisema-alueesta, on käytännön kieleen vakiintunut termi maisemanhoitoalue erotuksena valtioneuvoston vuonna 1995 määrittelemiin valtakunnallisesti arvokkaisiin maisema-alueisiin.

Simonkylän ja Simoniemen kylissä asutus- ja luonnonhistoria ja ominaispiirteet tukevat hyvin hallituksen esityksen perusteluita "... ettei niissä suojella alkuperäistä luontoa, vaan sellaista, jota ihmiskäsi on vuosikymmeniä, ehkä vuosisatoja, muokannut muun muassa viljelemällä, puutarhanhoidolla sekä rakennuksia ja teitä rakentamalla" (HE 79/1996). Edelleen hallituksen esityksessä mainitaan esimerkkeinä maatalousmaisemat, jokilaaksot, vanhat kyläraitit ja ranta-alueet. Maisemanhoitoalueen perustamisen tavoitteena ei näin ole pelkästään luonnonkauneuden suojelu, vaan ensisijaisesti luonnon- ja kulttuurimaiseman muodostaman kokonaisuuden hoitaminen. Maisemanhoitoaluetta koskevassa päätöksessä on oltava selostus alueen maisema-arvoista ja sen suojelun ja hoidon tavoitteista (LsA 15 §). Nyt laadittu maisemanhoito- ja käyttösuunnitelma täyttää vaatimukset ja toimii samalla maisemanhoidon käsikirjana sekä historiallisten että luonnon erityispiirteiden vaalimiseksi. Se on myös väline, jonka avulla paikallisesti tärkeinä tai ongelmallisina pidetyt asiat voidaan välittää viranomaisille.

Päätös ei velvoita yksityisiä maanomistajia hoitotoimenpiteisiin. Viranomaispäätöksissä sen sijaan otetaan huomioon päätöksen sisältö. Maisemanhoitoalue tulee ottaa huomioon lupatarkastelussa ja kaavoja uudistettaessa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää niiden elinkeinojen tukemiseen, jotka toimillaan ylläpitävät alueen ominaislaatua ja maisemaa. Perustetun maisemanhoitoalueen suojelupäätös voidaan myös lakkauttaa tai sen suojelumääräyksiä muuttaa, mikäli alueen maisema-arvo on olennaisesti vähentynyt tai jos suojelu estää yleisen edun kannalta tärkeän hankkeen tai suunnitelman toteuttamisen (LsL 35 §).

10.3

Suosituksilla maisema huomioon

Maisemanhoitoalueen päätöksessä annetaan suosituksia keskeisten maisema-arvojen säilyttämiseksi. Päätös ei aiheuta muutoksia maanomistajien oikeuksissa. Esimerkiksi rakentaminen tapahtuu edelleen yleiskaavan, kunnan rakennusjärjestyksen ja maankäyttö- ja rakennuslain mukaisesti. Metsiä hoidetaan edelleen talousmetsinä metsälain mukaisesti, eikä metsänkayttöilmoituksen lisäksi tarvita muuta lupa- tai ilmoitusmenettelyä. Metsälain 6 §:ssä kuitenkin todetaan hakkuista erityis-

kohteissa, että jos hakkuun kohteella on metsän monimuotoisuuden säilyttämisen, maiseman tai metsän monikäytön kannalta erityistä merkitystä, hakkuu voidaan tehdä kohteen erityisluonteen edellyttämällä tavalla. Tämä antaa mahdollisuuden maisemapainotteiseen metsänhoidon suunnitteluun ja toteutukseen.

10.4

Tarvittaessa määräyksiä

Jos kyläläiset näkevät tarpeelliseksi, voidaan perustamispäätökseen sisällyttää suositusten lisäksi maiseman olennaisten piirteiden säilyttämiseksi tarpeellisia määräyksiä. Nämä voivat koskea näiden piirteiden muuttamista koskevia toimenpiteitä, kuten 110 kW tai suurempien maanpäällisten voimajohtojen sijoittamista alueelle, yli 30 metriä korkeiden mastojen rakentamista, kaatopaikan sijoittamista, rautateiden rakentamista tai kaivoksen perustamista. Määräykset eivät kuitenkaan saa aiheuttaa kiinteistön omistajalle merkityksellistä haittaa (LsL 34 §).

10.5

Maisemanhoidon järjestäytyminen

Maisemanhoitoalueen status on tunnustus pitkäjänteisestä tavasta hoitaa kylien rakennettua ympäristöä ja maaseutumaisemaa. Valtakunnallisesti arvokkaita maisemanhoitoalueita on perustettu Suomessa vasta Raaseporin Skärlandetiin, Kauha-joen Hyypään ja Pelkosenniemen Kairalan–Luiron alueelle.

Ympäristöministeriö on myöntänyt tukea maisemanhoitoalueille sekä perustamisen yhteydessä että myöhemmin vuosina ministeriön resurssien sallimissa raameissa. Jotta tukea voidaan käyttää molemmilla kylillä yhdessä sovittuihin kohteisiin, on järkevää järjestäytyä. Hankinnoista ja kohteista voi päättää joko kyläyhdistykset tai erikseen perustettu maisemanhoitotoimikunta. Kunta on luonteva taho kutsumaan hoitotoimikunnan koolle. Järjestäytyminen on hyvä tehdä jo ennen maisemanhoitoalueen perustamista.

11 Perustamisen ja hoidon vaikutusarviointi

11.1

Maisemanhoitoalueen perustamisen ja hoidon vaikutukset

Maisemanhoitoalueen perustaminen tuo lakisäänteisen hyväksynnän kylien maisema-arvojen huomioimiselle kaikessa kylien kehittämisessä. Tämä mahdollistaa kylien tekemistä tunnetuksi ja helpottaa taloudellisten tukien saamista maisemanhoitotöihin. Maisemanhoito- ja käyttösuunnitelmalla voi toteutuessaan olla positiivinen vaikutus alueen kehitykseen ja sosiaalisiin suhteisiin.

Taloudelliset vaikutukset

Maisema-alueen perustaminen ei velvoita alueen maanomistajia hoito- ja ylläpitotoimenpiteisiin. Tavoitteena on kannustaa jatkamaan maisemanhoitoon liittyviä toimenpiteitä, joita alueella muutoinkin tehdään maatalouden, metsänhoidon, rakennusten kunnossapidon ja muiden arkipäivään kuuluvien ympäristötöiden yhteydessä.

Maatalouden maiseman kehittämisen ja hoidon kustannuksiin, luonnonlaitumien laidunnuskustannuksiin, monimuotoisuuden lisäämiseen peltoympäristössä sekä esimerkiksi alkuperäisrotujen kasvatukseen viljelijä voi saada maatalouden ympäristötuen erityistukea. Viljelijöiden lisäksi yhdistykset voivat saada tukea lisäksi kosteikkojen ja perinnebiotooppien perustamiseen. Talousmetsien hoidon kannalta tärkeitä kunnostustöitä voidaan rahoittaa kestävän metsätalouden rahoituslain mukaisilla metsäluonnonhoitohankkeilla.

Rakennusten kunnostamiseen ja rakennusperinnön hoitoon sekä korjaussuunnitelmiin voi saada Museoviraston, Lapin ELY-keskuksen ja Suomen kotiseutuliiton avustuksia.

Maisemanhoito- ja käyttösuunnitelma on hyvä pohja tila- ja peltolohkokohtaisten suunnitelmien laatimiselle tukihakemusta varten. Alueen perustamisella voi vaikuttaa myönteisesti suoraan maanviljelijöiden, yhdistysten ja maanomistajien talouteen.

Ekologiset vaikutukset

Maisema-alueen perustamisen tavoitteena on luonnon- ja kulttuurimaiseman ominaispiirteiden ja muiden erityisten arvojen säilyttäminen ja hoi-

taminen. Hoitotoimenpiteillä pyritään mm. edistämään satoja vuosia jatkunutta viljely- ja laidunnuskäytäntöä. Viljelyn, karjatalouden ja laidunnuksen jatkuminen on tärkeää alueen biologiselle monimuotoisuudelle. Laiduntaminen auttaa niittyjen, hakamaiden, metsälaitumien ja kosteikkojen eliölaajiston säilymistä. Lisäksi reunavyöhykkeiden hoito ja metsänhoito lisää alueen biologista monimuotoisuutta. Maisemanhoitosuunnitelman toteutuminen vaikuttaa myönteisesti alueen ekologiaan.

Kulttuuriset vaikutukset

Maisemanhoitoalueen perustaminen tukee Simon rannikon ja saariston maiseman (ent. Simojokisuon kulttuurimaiseman) säilymistä ja kehittymistä. Maisemanhoitoalue sisältää Simoniemen ja Simonkylän valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 2009) ja osan Pohjanmaan rantatiestä (RKY 2009). Suunnitelman hoito-ohjeissa kiinnitetään huomiota maatalouden, viljelymaiseman ja rakennetun ympäristön moninaisiin ominaispiirteisiin. Suunnitelmassa annetaan kehitysehdotuksia lisäksi käytöstä poistuneiden rakennusten osalta ja painotetaan muinaismuistojen suojelun merkitystä. Alueen historiallisen kerroksellisuuden korostaminen voi vaikuttaa myönteisesti toimintaan alueella myös jatkossa.

Sosiaaliset vaikutukset

Tiedon lisääntyminen vaikuttaa suhtautumisessa ympäristön hoitoon. Maisema-alueen perustaminen voi pidemmällä aikavälillä nostaa alueen imagoa ja tunnettavuutta paikallisesti, seudullisesti ja myös valtakunnallisesti. Välillisesti alueen perustaminen voi lisätä matkailua alueesta uutisoitaessa. Mahdollisuudet erilaisten rahoitusmuotojen saamiseen parantuvat. Maatilamatkailua ja muita matkailupalveluja voidaan kehittää matkailun lisääntyessä alueella.

Maisemakuvalliset vaikutukset

Maisemanhoitoalueen perustamispäätökseen sisältyy hoitosuosituksia maiseman olennaisten piirteiden säilyttämiseksi. Maisemanhoito- ja käyttösuunnitelmalla pyritään edistämään alueen maisema-arvoja ja alueelle ominaisen maisemakuvan säilymistä ja kehittymistä. Maatalous- ja viljelymaiseman hoitoa ohjaavat toimenpiteet antavat tilaa maatalouselinkeinon harjoittamiselle maiseman

Kuva Esko Tavia.

olennaisten arvojen ja piirteiden kehittämisen rinnalla. Perinteisen laiduntamisen jatkuminen nykyisessä laajuudessaakin vaikuttaa myönteisesti alueen maisemakuvaan. Puuston ja kasvillisuuden hoito, näkymien avaaminen ja erityisesti teiden ympäristönhoito voi kohentaa maisemakuvaa suuresti.

Maisemanhoitoalueen perustaminen ei vaikuta suoranaisesti rakentamiseen, koska sitä ohjataan jo kattavalla yleiskaavalla, rakennusjärjestyksellä ja rakennustapaohjeella.

11.2

Suunnitelman vaikutukset Natura-alueisiin

Maisema-alueella sijaitsee Simojoen Natura-alue ja Perämeren saarten Natura-alue. Maisemanhoitoalueen perustaminen ei vaaranna näiden Natura-alueiden luonnonarvoja eikä edellytä varsinaista luonnonsuojelulain 65 §:n mukaista Natura-arviointia.

Simojoen Natura-alue (FI 130 1613) on pinta-alaltaan 1153 ha ja suojeluperusteena on kokonaisuudessaan Fennoskandian luonnontilainen reitti. Natura-alue sijaitsee alajuoksultaan noin kolmen kilometrin matkalla maisemanhoitoalueella. Hoitosuosituksissa on esitetty jokivarren LUMO-kohteiden ja perinnebiotooppien hoidon jatkamista. Lisäksi on suositeltu ranta-alueen hoitoa avoimena tai puoliavoimena noin kahden kilometrin matkalla asutus- ja viljelykäytössä olevien rantojen osalta. Natura-alueen vedenlaatuun, luontotyyppeihin tai lajistoon hoitosuunnitelman toimenpiteillä ei ole vaikutusta.

Perämeren saarten Natura-alue (FI 130 0302) on pinta-alaltaan 7136 ha. Saaret on sisällytetty Natura-verkostoon sekä luontodirektiivin että lintudirektiivin (SCI ja SPA) mukaisena alueena. Suojeluperusteena on luontodirektiivin mukaiset maankohoamisrannikon luontotyyppit ja luontodirektiivin II mukaiset lajit. Lisäksi alue on suojeltu lintudirektiivin liitteen 1 lajiston perusteella. Natura-alue muodostuu Kemin, Tornion, Simon, Kuivaniemen, Iin, Haukiputaan, Oulun, Oulunsalon ja Hailuodon edustalla olevista saarista, luodoista ja matalikoista. Suunnittelualueen saarista Perämeren saarten Natura-alueelle kuuluu Tiuranen, Paskaletto ja Kuralanletto sekä muutamia pienempiä saaria. Näiden yhteispinta-ala on 150 hehtaaria. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa suositellaan saarten hoidon jatkamista perinnebiotooppeina.

Maisemanhoito- ja käyttösuunnitelman mukainen maisemanhoito ja maankäyttö eivät ole ristiriidassa Natura 2000 -alueen suojeluarvojen eikä luontotyyppien ja lajien suotuisan suojelun tason säilyttämisen kanssa. Maisemanhoitoalueen perustamisen kokonaisvaikutukset Natura-alueiden ja olemassa olevien luonnonsuojelualueiden luonnonarvoihin sekä luontotyyppien ja lajien suotuisaan suojelun tasoon ovat myönteisiä. Hoitosuunnitelman mukaiset tavoitteet ja toimenpiteet toteutuessaan vastaavat maankohoamisrannikon luontotyyppien ja lajien ekologisia vaatimuksia. Pehmeäpohjaisilla merenrantaniityillä ja linnustollisesti merkittävillä alueilla Lapin ELY-keskus ohjeistaa kunnostustoimien ajoitusta ja antaa suosituksia laidunpaineesta.

Kiitokset

Kylätyöryhmillä oli ensiarvoisen tärkeä osuus kyläläisten näkemysten välittäjänä, tärkeimpien hoitokoh- teiden valinnassa ja vanhojen valokuvien etsimisessä. Lukuisat kyläläiset auttoivat vesillä liikkumisessa ja maastotöiden toteuttamisessa. Vastaanotto oli sydämellinen ja paikallinen tietous alueen historiasta ja alueen maankäyttömuodoista syvensi alueesta muodostunutta kokonaiskuva.

Lämpimät kiitokset Simonkylän ja Simoniemen kyläyhdistyksille, osakaskunnille, maa- ja kotitalous- seuralle sekä nuorisoseuroille ja metsästysseuroille erinomaisesta yhteistyöstä hankkeen aikana. Erityinen ilo oli nähdä runsas osanotto talkoissa ja seurata paikallisten perinnetaitojen osaajien työtä.

Simon kunnalle kiitokset keskeisten sidosryhmien kokoamisesta, aitamateriaalien kustantamisesta, maisemakatselmuksen järjestelyistä ja sujuvasta tiedonkulusta koko suunnitteluprosessin ajan.

Rakennusperinnön hoidon neuvontapäivät eivät olisi toteutuneet ilman restaurointimestari Marko Korkeasalon, Lapin ELY-keskuksen tarkastaja Tapio Pukeman ja Tornionlaakson maakuntamuseon vt. johtaja Minna Heljalan asiantuntemusta. Lämmin kiitos alan ammattilaisille.

Vanhojen valokuvien maailmaan johdattivat kylätyöryhmissä useat kyläläiset, erityiskiitokset Kyllikki Johanssonille ja Kari Hiltuselle. Lisäksi suuret kiitokset laadukkaista valokuvista Audia Production Oy:n Kimmo Laisalmelle ja kunnanjohtaja Esko Tavialle.

Suunnittelualueen Metso-kohteista saimme tietoa Lapin ELY-keskuksen Antti Toloselta, Kari Kemppai- selta ja Jouni Rauhalalta. Alueen linnustoon ja merkittäviin elinympäristöihin meidät perehdytti tutkija Pentti Rauhala Kemi-Tornion lintuharrastajat ry:stä.

Erityiskiitos kuuluu ELY-keskuksen Merja Lipposelle ja Riku Elolle, jotka vastasivat lukuisten tee- makarttojen toteutuksesta. Ritva-Liisa Hakala taittoi raportin erityistoiveemme huomioiden ja Hannu Lehtomaa käsitteli kuvat julkaisukuntoon.

Lopuksi haluamme kiittää ympäristöministeriön ylitarkastajia Tapio Heikkilää ja Hannu Linkolaa tuesta maisemanhoitoalueen perustamiseksi ja asioiden jouhevasta etenemisestä ministeriössä. Ympä- ristöministeriö on kustantanut julkaisun painon ja mahdollistanut sen laajan jakelun asukkaille.

Yhteystietoja

Simon kunta

Ratatie 6, 95200 Simo
Puh. +358 16 269 111
Sähköposti: simon.kunta@simo.fi

Rakentaminen, purkuilmoitukset, maatalouden ympäristötuet
Rakennustarkastaja-ympäristösihteeri Mika Tiiro, puh. +358 400 344 075
Maataloussihteeri Heikki Pennanen, puh. +358 45 353 7837

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

(Hallituskatu 3 B), PL 8060, 96101 Rovaniemi
Puhelinvaihte +358 295 037 000
Sähköposti: etunimi.sukunimi@ELY-keskus.fi

Rakennusperintöavustukset, restauroijat
Tarkastaja Tapio Pukema puh. +358 295 037 492

Luontoarvot ja maisemanhoito, maatalouden ympäristötuet
Ylitarkastaja Pekka Herva puh. +358 295 037 321
Ylitarkastaja Taina Kojola puh. +358 295 037 379
Ylitarkastaja Marjut Kokko puh. +358 295 037 380

Suomen Kotiseutuliitto

Seuratalojen korjausavustukset, korjausneuvonta
Rakennustutkija Leni Pakkala puh. +358 9 612 632 21
Sähköposti: leni.pakkala@kotiseutuliitto.fi

Museovirasto

Rakennusten entistämisasiavustukset
Erikoisasiantuntija Risto Holopainen puh. +358 40 128 6313
Sähköposti: risto.holopainen@nba.fi

Peräpohjolan kehitys ry

Pappilantie 9, 97700 Ranua
Sähköposti: etunimi.sukunimi@perapohjola.fi

Kylien hankkeet

Toiminnanjohtaja Laura Vilander puh. +358 40 544 1164
Hankesihteeri Tuula Piippo puh. +358 40 569 7029
Projektipäällikkö Niilo Markkanen puh. +358 40 124 2469

Lähteet

- Airaksinen, O. & Karttunen, K. 2001: Natura 2000 -luontotyyppiopas. Ympäristöopas 46, 2. korj. painos, Suomen ympäristökeskus, Helsinki.
- BirdLife Suomen Internet-sivut: www.birdlife.fi
- Elo, T. ja Seppälä, S-L. 2013: Mutterikuistien kylät. Simon kulttuuriympäristöohjelma. Suomen ympäristö 9/2013. Ympäristöministeriö ja Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Edita Priima Oy, Helsinki.
- Heikkilä, T. 1999: Simonkylän vanhojen talojen historiaa. Moniste.
- Heikkola, L. & Hiilivirta, K. 1983: Lapin jälleenrakentaminen. Lapin lääninhallitus, Lapin maakuntaliitto, Rovaniemi.
- Heinänen, H. & Hiltunen, M. (toim.) 1986: Simon kirja. Simon kunta. JYY:n kotiseutusarja; nro 24.
- Hentilä, H-L. & Suikkari, R. (toim.) 2011: Simon kunnan maankäytön kehityskuva. Kuntasuunnittelun kurssi ja jatkokurssi Simossa 2010. Oulun yliopiston Arkkitehtuurin osasto, Oulu. Oulun yliopiston Arkkitehtuurin osaston julkaisuja. Julkaisu C 136.
- Hoppa, T. 2009: Perämeren kansallispuiston, Perämeren saarten ja Röytän Natura 2000 -alueiden hoito- ja käyttösuunnitelma. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 57. Metsähallitus. Kopijyvä, Jyväskylä.
- Ilmonen, J., Ryttylä, T. ja Alanen A. 2001: Luontodirektiivin kasvit ja selkärangattomat eläimet. Suomen Natura 2000 -ehdotuksen luonnontieteellinen arviointi. Suomen ympäristö 510. Suomen ympäristökeskus.
- Johansson, K. 2009: Simoniemen kylätarina. Omakustannus.
- Johansson, P. ja Kujansuu, R. (toim.) 2005: Pohjois-Suomen maaperä. Maaperäkartojen 1:400 000 selitys. Geologian tutkimuskeskus, Espoo.
- Juntunen, P. 2008: Lapin perinnebiotooppien hoito-ohjelma. Lapin ympäristökeskuksen raportteja 2/2008. Yliopistopaino. Helsinki.
- Kalpio, S. & Bergman, T. 1999: Lapin perinnemaisemat. Lapin ympäristökeskus, alueelliset ympäristöjulkaisut 116. Lapin ympäristökeskus & Metsähallitus. Rovaniemi.
- Karhunen, A. 2007: Maatalousalueiden monivaikutteisten kosteikkojen yleissuunnitteluopas. Ohjeita suunnittelijalle. Lounais-Suomen ympäristökeskuksen raportteja 1/2007. Lounais-Suomen ympäristökeskus. Vesiensuojeluosasto. Karhukopio, Turku.
- Kokko, M., Kurkela, A., Pihkala, A. ja Tallavaara, K. 2009: Komiat kylät pohjoisen maisemassa. Kairalan ja Luiron maisemanhoitoalueen hoito- ja käyttösuunnitelma. Suomen ympäristö 9/2009. Lapin ympäristökeskus. Helsingin yliopistopaino. Helsinki.
- Komulainen, M. (toim.) 2013: Maiseman tarina. –Opas maisemapalvelujen luomiseen. Sitra ja maa- ja kotitalousnaisten keskus. Fram, Vaasa.
- Korkala, T. 2013: Kuninkaan tie ja Keisarin kaivo. Historiikki Onkalonperän kylästä ja kyläläisistä Simon kunnassa. 2. painos. Erweko Oy, Oulu.
- Korkeasalo, M. 2013: Suullinen tiedonanto restauroinnin periaatteista rakennusperintökohteissa.
- Lapin liitto 2014: Länsi-Lapin maakuntakaava. <http://www.lappi.fi/lapinliitto/maakuntakaavoitus/vireilla>
- Lapin rakennusperintö 1984. Lapin läänin rakennusperintö ry, Rovaniemi.
- Lokio, J. 1997: Lapin kulttuuriympäristöohjelma. Lapin ympäristökeskus. Rovaniemi.
- Maisema-alueityöryhmän mietintö I (66/1992). Maisemanhoito. 1993. Ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto, Helsinki.
- Maisema-alueityöryhmän mietintö II (66/1992). Arvokkaat maisema-alueet. 1993. Ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto, Helsinki.
- Mattila, J. 2010: Suullinen tiedonanto perinnebiotooppien hyönteisistä. 20.8.2010.
- Museoviraston Internet-sivut: www.nba.fi
- Museoviraston ja ympäristöministeriön palvelu: www.rakennusperinto.fi
- Nenonen, S. & Liljaniemi, P. (toim.) 2007: Simojoen tila ja kunnostus – Simojoki-Life. Suomen ympäristö 13/2007. Vammalan kirjapaino. Vammala.
- Nenonen, S. 2007: Simojoki luonnontilaiseksi jokireitiksi. Simojoki Luonto-Life. Lapin ympäristökeskus. Kopijyvä, Kuopio.
- Niskala, K. & Niskala, E. 2002: Simonkylän kulttuuriympäristö. Air-Ix suunnittelu. Ympäristötaito Oy. Simon kunta.
- OIVA - ympäristö- ja paikkatietopalvelu: www.ymparisto.fi/oiva
- Okkonen, J. 2003. Jättiläisen hautoja ja hirveitä kiviröykkiöitä – Pohjanmaan muinaisten kivirakennelmien arkeologiaa. Acta Universitatis Ouluensis. Series B. Humaniora, 52. Oulun yliopisto, Oulu.
- Peurasaari, P. 2012: Maatalousalueiden ja luonnon monimuotoisuuden ja kosteikkojen yleissuunnitelma Simo. Raportteja 23/2012. Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.
- Pukema, T. 2013, 2014: Suulliset tiedonannot suunnittelun alueella restauroiduista arvokkaista rakennuksista.
- Puustinen, M. ym. 2007: Maatalouden monivaikutteisten kosteikkojen suunnittelu ja mitoitus. Suomen ympäristö 21/2007. Suomen ympäristökeskus. Vammalan kirjapaino, Vammala.
- Pykälä, J., Alanen, A., Vainio, M. & Leivo, A. 1994: Perinnemaisemien inventointiohjeet. Vesi- ja ympäristöhallituksen monistesarja 559. Vesi- ja ympäristöhallitus, Helsinki.
- Pääkkö, H. 2012: Simonkylän kyläkävelyraportti. Lapin maa- ja kotitalousnaiset ja Maisemat Ruotuun -hanke.
- Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.) 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki.
- Rauhala, P. 2013, 2014: Suullinen tiedonanto alueen lintulajistosta ja elinympäristöistä.
- Raunio, A., Schulman, A. & Kontula, T. (toim.) 2008: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus. Osa 1. Tulokset ja arvioinnin perusteet. Suomen ympäristö 8/2008. Vammalan kirjapaino Oy, Vammala.
- Salo, P. & Nummela-Salo, U. 1994. Perämeren kansallispuiston kasvillisuus ja kasvisto. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A nro 32.
- Siira, J. 1999. Kasvillisuuden kehitys Perämeren rannikolla. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 723.
- Simoniemen ja Simonkylän yleiskaava ja kaavaselostus liitteineen. Ympäristötaito Oy 2002.
- Simon maankohoumapuiston internet -sivut 2013: <http://maankohoumapuisto.fi/index.html>
- Simon kunnan Internet-sivut: www.simo.fi
- Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt: www.rky.fi
- Ympäristöhallinnon Internet-sivut: www.ymparisto.fi

Liite I. Kyselylomake maanomistajille.

KYSELYLOMAKE SIMONIEMEN JA SIMONKYLÄN MAANOMISTAJILLE

Yhteystiedot:

Nimi: _____ Tila/R:no: _____

Osoite: _____

Puhelin: _____

VASTAUKSENI KOSKEE ___SIMONIEMEN ___SIMONKYLÄN KYLÄÄ.

1. Miten kylämaisema on muuttunut viime vuosikymmenen aikana?

Mitkä muutokset ovat olleet hyviä ja mitkä huonoja?

-----

2. Mikä alueella on kaunista / arvokasta? Mitkä ovat alueen ominaispiirteet?

-----

3. Mitkä kohdat ovat kylän maiseman kannalta ongelmallisia?

-----

4. Millaisia tarpeita oman tilanne/lähiympäristönne maisemanhoidossa on? Millaista tukea
käipaatte lähimaisemanne hoidossa?

-----

5. Muuta

Liite 2. Yhteenvedo lausunnoista.

Lausunnon antaja	Lausunnon keskeinen sisältö	Lausunnon vaikutus suunnitelmaan
Simon kunta	Kunnanhallitus on lausunnossaan todennut, ettei sillä ole huomauttamista laaditun hoito- ja käyttösuunnitelman luonnokseen. Hanke käynnistyi Simonkylän maa- ja kotitalousseuran aloitteesta keväällä 2012. Kunta suhtautui aloitteeseen myönteisesti ja kutsui koolle keskeiset toimijat kylissä.	Ei toimenpiteitä.
Simonkylän metsästysseura ry	Simonkylän Metsästysseura ry toteaa lausunnossaan, että suunnitelmaluonnos on hyvin ja seikkaperäisesti tehty. Metsästysseura esittää, että metsästystä ei rajoitettaisi tulevaisuudessa alueella. Tällä hetkellä metsästysseuran toiminta-alueella on Natura 2000 -alueita, luonnonsuojelu-alueita ja suojeltuja luontotyyppisiä.	Mahdollisella maisemanhoitoalueella ei ole vaikutusta metsästyksen. Ei toimenpiteitä.
Lapin liitto	Lapin liiton virastolla ei ole erityistä korjattavaa hoito- ja käyttösuunnitelmaan. Lausunnossa sanotaan, että Simoniemen ja Simonkylän maisemanhoitoalueen hoito- ja käyttösuunnitelma edistää Länsi-Lapin maakuntakaavan toteutumista. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitellään lakisääteisen maisemanhoitoalueen perustamisen sisältöä, tarkoitusta ja menettelyitä. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa on perehdytty kyliin ja niiden erityispiirteisiin ja löydetty keskeisiä keinoja maisema- ja kulttuuriarvojen säilyttämiselle. Kylien rakentaminen tapahtuu edelleen maankäyttö- ja rakennuslain, maakuntakaavan ja kunnan rakennusjärjestyksen mukaisesti. Jatkossa Simoniemen ja Simonkylän maisema- ja kulttuuriarvojen säilymistä voidaan edistää sovittamalla uudisrakentaminen kyläkuvaan säilyttäen vanhan rakennuskannan ja kulttuuriympäristön arvot. Lausunnossa on todettu, että hoito- ja käyttösuunnitelma on myös hyvä lähtökohta lakisääteisen maisemanhoitoalueen perustamiseksi. Maisemanhoitoalueen perustamispäätökseen voidaan sisällyttää myös tarpeellisia määräyksiä maiseman oleellisten piirteiden säilyttämiseksi. Määräykset eivät saa aiheuttaa kiinteistön omistajalle merkittävää haittaa. Koska hyvin laaditussa hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitetään vain ohjeita ja suosituksia, tulee myös määräysten olla samansisältöisiä ja suositusluonteisia, tai että niitä ei edes katsoa tarpeelliseksi esittää. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa on esitetty joitain maiseman piirteitä muuttavia toimenpiteitä, joita määräykset saattaisivat koskea. Lisäksi suunnitelmassa on arvioitu päätöksen vaikutuksia kylien kehittämisessä. Lapin liiton virasto korostaa, että tärkeintä on kuitenkin saada paikkaan sovitut ja konkreettiset hoito-ohjeet ja -suositukset kyläläisille itselleen perinteisten kyliensä vaalimisen työkaluksi.	Ei toimenpiteitä.
Lapin ELY-keskus, L-vastuualue	Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen Liikenne- ja infrastruktuurivastuualue kannattaa lausunnossaan Simoniemen ja Simonkylän maisemanhoitoalueen perustamista. Liikenne- ja infrastruktuuri -vastuualue kannattaa myös hoito- ja käyttösuunnitelman esityksiä tienvarsimetsien hoidosta ja pitää niitä tienvarsimaisemaa kehittävinä. Levähdyspenkkien asettamisen osalta Liikenne- ja infrastruktuurivastuualue toteaa, että sillä ei ole edellytyksiä penkkien asettamiseen tai ylläpitoon. Levähdyspenkkien asettamiseen muun toimijan toimesta ei kuitenkaan ole estettä sikäli kun ne eivät haittaa normaaleja hoitotoimenpiteitä. Luonteva sijoituspaikka levähdyspenkeille olisi esimerkiksi opastuspisteiden yhteydessä. Simonkylän alueella sijaitsee Lapin ELY-keskuksen Liikenne- ja Infrastruktuuri -vastuualueen hoitama- ja ylläpitämä museotie. Hoito- ja käyttösuunnitelmaan olisi ollut hyvä merkitä museotien sijainti. Suunnitellulla maisemanhoitoalueella sijaitsee useita Liikenne- ja infrastruktuuri -vastuualueen hoitoon kuuluvia maanteitä. Hoidettava tiealue ulottuu noin muutaman metrin päähän tien ulkoluiskan yläreunasta. Hoitotoimenpiteenä on tienvarsien nurmen niittäminen 1–2 kertaa kesässä. Tiealueen vesakot raivataan joka kolmas vuosi tapahtuvan kierron mukaisesti. Niittoajankohtaa määriteltessään Liikenne- ja infrastruktuuri -vastuualue ottaa huomioon ympäristönäkökohtien lisäksi liikenneturvallisuuden vaatimukset.	Museotie on esitetty kartoissa osana laajempaa Pohjanmaan rantatietä, joka on kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokas reitti. Ei toimenpiteitä.

Simonkylän maa -ja kotitalousseura	Lausunnossaan Simoniemen hoito- ja käyttösuunnitelmasta Simonkylän maa- ja kotitalousseura esittää, että suunnitelmaan lisättäisiin tietoa myös vieraslajeista, joita esiintyy Simossa. Simon alueella esiintyviä vieraslajeja ovat ainakin jättibalsami, ruttojuuri ja lupiini.	Lisätään tietoa alueella esiintyvistä vieraslajeista.
Kemi-Tornion lintu-harrastajat Xenus ry	Kemi-Tornion lintuharrastajat ry on esittänyt suunnitelmaluonnokseen useita tarkennuksia liittyen eläimistö -osioon.	Lisätään ja korjataan tarkennukset suunnitelmaan.
Museovirasto	<p>Museoviraston lausunnossa on esitetty tarpeellisia täydennyksiä suunnitelman hoitosuosituksiin. Hoidon tulee museoviraston mukaan tukea muinaisjäännösten suojelua ja se on luvanvaraista. Hoito suunnitelmassa on syytä käyttää suunnittelijaa, jolla on tuntemus arkeologisen kulttuuriperinnön erityispiirteisiin. Hoitosuosituksissa muinaisjäännösten hoito on esitetty osana rakennusperinnön hoitoa. Esitetyt hoitosuositukset ovat oikeasuuntaisia ja hyväksyttävissä toimenpiteitä. On kuitenkin huomattavaa, että muinaisjäännöksiä on myös luonnonympäristöissä ja niiden suojelun ja hoidon erityispiirteet on huomioitava erityisesti suojelualueilla. Museovirastolta voi hakea tukea yksityismailla sijaitsevien muinaisjäännösten hoitoon. Muinaisjäännösten käytön ja suojelun tueksi ne olisi hyvä merkitä maastoon. Merkinnästä on neuvoteltava Museoviraston kanssa. Muinaisjäännösten hoitotukea voi hakea myös kohteiden opastamateriaalien tuottamiseen.</p> <p>Simon kulttuuriympäristön historiaan liittyy myös lyhyt, mutta intensiivinen saateollisuuden ajanjakso. Kallion saarella laituriin ja lautatarhojen muodot näkyvät sekä saaren muodossa että maastossa. Sahan ja sahayhdyskunnan muistumia on vielä runsaasti jäljellä. Esimerkiksi sahan savupiippu oli pystyssä ja toimi väylämerkkinä vielä ainakin 1950-luvulla. Lausunnossaan Museovirasto esittää yhdeksi jatkokehittämisen tarpeeksi Simon teollisuusperinneohteiden hoidon, joka osana luonnonympäristön hoitoa on varsin haasteellista mm. sahasaarilla. Saadut hoitokokemukset voisivat toimia mallina ja hyvänä esimerkkinä vastaavissa muissa kohteissa ympäri Suomea. Museovirasto toteaa, että rakennusten kunnostushankkeissa on hyvä kääntyä ensin vanhojen puurakennusten kunnostukseen erikoistuneen arkkitehdin tai rakennuskonservaattorin puoleen. vanhan rakenteen ja materiaalin tarpeetonta uusimista tulee välttää. Restaurointimestarit ja -käsällit toteuttavat tuhoutuneiden rakennusosien tilalle tarvittaessa uusia perinteisillä työtapoilla ja -materiaaleilla.</p> <p>Museovirasto mainitsee lausunnossaan, että maisemanhoitoalueelta ei ole käytettävissä ajantasaista arkeologista inventointia eikä Museoviraston ylläpitämässä muinaisjäännösrekisterissä siten ole kattavaa tietoa alueen arkeologisesta kulttuuriperinnöstä. Museovirasto toteaa lausunnossaan, että hoito- ja käyttösuunnitelmassa mainittujen muinaismuistojen lisäksi alueelta tunnetaan sekä muinaismuistolain rauhoittamia kiinteitä muinaisjäännöksiä että maankäyttö- ja rakennuslain nojalla maankäytön suunnittelussa huomioon otettavia muita arkeologisia kulttuuriperintökohteita, esimerkiksi kiviäidat, sahojen jäännökset, rimalaiturit, painolastipaikat.</p> <p>Museoviraston lausunnossa esitettiin suunnitelman karttoihin ja maisema-analyysiin sisällytettävän myös muinaisjäännöskohteet. Lisäksi todetaan, että alueelta on kirjallisia viitteitä myös varhaisemmista kirkollisista jäännöksistä ja kalmistoista, joita ei ole paikannettu.</p> <p>Museovirasto pyytää lisäämään lähdeluetteloön valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä koskevan sivuston www.rky.fi sekä museoviraston ja ympäristöministeriön tuottaman palvelun www.rakennusperinto.fi.</p> <p>Museovirasto pitää lausunnossaan luonnonsuojelulain 33§:n mukaisen valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen perustamista Simoon perusteltuna ja toteaa sen edistävän valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden toteutumista.</p>	<p>Museoviraston esittämät täydennykset lisätään hoitosuosituksien -kappaleeseen.</p> <p>Lisätään Munkin alueen viljelyrauniot ja kiviäidat suunnitelman kulttuuriperintökarttoihin. Kulttuuriympäristökohteet, perinnebiotoopit ja muinaisjäännökset on esitetty omana teemakarttana maisema-analyysin sijaan (Kartta nro 6). Tällä on vältetty liiallista teemojen päällekkäisyyttä maisema-analyysikartassa.</p> <p>Lähdeluetteloon lisätään museoviraston lausunnossaan mainitsemat sivustot.</p>

KUVAILEHTI

Julkaisija	Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus	Julkaisu-aika Toukokuu 2014		
Tekijä(t)	Marjut Kokko ja Pirta Peurasaari			
Julkaisun nimi	Simon Wanhat kylät Simoniemen ja Simonkylän maisemanhoitoalueen hoito- ja käyttösuunnitelma			
Julkaisusarjan nimi ja numero	Suomen ympäristö 2 / 2014			
Julkaisun teema	Luonto			
Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut				
Tiivistelmä	<p>Simoon sijoittuva suunnittelualue muodostuu Perämeren rannikolla sijaitsevasta Simonkylästä ja Simoniemestä lähisaarineen. Maisemankuvaa leimaavat karjatalous, peltojen viljely ja metsätalous. Vaikuttavimmat maisemat avautuvat kylien läpi kiemurtelevalta kylätieltä, jossa peltoaukeiden ja laitumien reunamilla seisoo komeita peräpohjalaistaloja. Saaristossa laidunnus ylläpitää rehevien saarten kaunista luonnon- ja kulttuurimaisemaa. Molemmat kylät onkin valittu valtakunnallisesti merkittäviksi kulttuuriympäristöiksi ja kuuluvat valtakunnallisesti arvokkaaseen Simon rannikko ja saaristo - nimiseen maisema-alueeseen.</p> <p>Kylien elinkeinot ovat perustuneet eränkänäntiin, lohienkalastukseen ja kaupankäyntiin sekä myöhemmin maatalouteen ja sahateollisuuteen. Elinkeinorakenteen ollessa nykyisin palveluvaltainen, on maisema paikoin pusikoitunut ja näkyvät kylätielläkin umpeutuneet.</p> <p>Suunnitelma on yhdessä kyläläisten kanssa tehty kartoitus, jossa on pohdittu maiseman arvokohteita, havainnollistettu maisemassa tapahtuneita muutoksia ja inventoitu tärkeimmät hoidon tarpeessa olevat kohteet. Tämän jälkeen on pohdittu sopivia hoitotapoja ja kartoitettu taloudellisia tukimahdollisuuksia. Suunnitelman tavoitteena on innostaa asukkaita omaehtoiseen maisemanhoitoon ja kannustaa hakemaan taloudellista tukea maisemanhoitoon ja rakennusten kunnostukseen. Hankkeen on rahoittanut Euroopan maatalouden kehittämisrahasto osana Maisemat Ruutuun -hanketta. Julkaisun painon on rahoittanut ympäristöministeriö.</p> <p>Kylämaisemien hoidossa kullakin maanomistajalla on lopullinen vastuu omien maidensa osalta ja maisemanhoito on luonnollisesti vapaaehtoista toimintaa. Maiseman – asuin ympäristön – viihtyisyydestä huolehtiminen on kuitenkin molempien kyläyhteisöjen edun mukaista. Maisemanhoito ja vanhan rakennuskannan kunnostus tukee kylien paikallista kulttuuri-identiteettiä, virkistyskäyttöä ja matkailua.</p> <p>Nyt maiseman hoito- ja käyttösuunnitelman valmistuttua on Simoniemen ja Simonkylän alueille mahdollista perustaa luonnonsuojelulain 32 §:n mukainen maisemanhoitoalue. Virallinen asema mahdollistaa kylien tekemistä tunnetuksi ja tarjoaa mahdollisuudet kehittää luonto- ja kulttuurimatkailua. Viljelijät ja paikalliset yhdistykset voivat hakea rahoitusta maisemanhoitoon maatalouden erityistukien kautta. Lisäksi kylien rakennusperinteen kunnossapitoon ja korjauksiin on mahdollista hakea avustusta Lapin ELY-keskuksesta ja Museovirastosta. Maisemanhoitoalueen perustaminen ei tuo oikeusvaikutteisia lisärajoituksia maiden ja metsien käyttöön. Rakentaminen tapahtuu edelleen maakuntakaavan, kunnan rakennusjärjestyksen ja maankäyttö- ja rakennuslain mukaisesti. Metsätaloutta harjoitetaan entiseen tapaan metsälain mukaisesti.</p>			
Asiasanat	maisemansuojelu, maisemanhoito, hoito- ja käyttösuunnitelma, Simo, Simoniemi, Simonkylä, Lappi			
Rahoittaja/ toimeksiantaja				
	ISBN 978-952-11-4280-2 (nid.)	ISBN 978-952-11-4281-9 (PDF)	ISSN 1238-7312 (pain.)	ISSN 1796-1637 (verkkokj.)
	Sivuja 87	Kieli suomi	Luottamuksellisuus julkinen	Hinta (sis. alv 8 %)
Julkaisun myynti/ jakaja	Lapin elinkeino-, liikenne - ja ympäristökeskus PL 8060, 96101 Rovaniemi Puhelinvaihe +358 295 037 000			
Julkaisun kustantaja	Lapin elinkeino-, liikenne - ja ympäristökeskus			
Painopaikka ja -aika	Edita Prima Oy, Helsinki 2014			

DOCUMENTATION PAGE

<i>Publisher</i>	Centre for Economic Development, Transport and the Environment for Lapland			<i>Date</i> May 2014
<i>Author(s)</i>	Marjut Kokko and Pirita Peurasaari			
<i>Title of publication</i>	Traditional villages. ;The management and use plan for the Simoniemi and Simonkylä landscape management area. (Simon Wanhat kylät ; Simoniemen ja Simonkylän maisemanhoitoalueen hoito- ja käyttösuunnitelma)			
<i>Publication series and number</i>	The Finnish Environment 2 / 2014			
<i>Theme of publication</i>	Nature			
<i>Parts of publication/ other project publications</i>				
<i>Abstract</i>	<p>The planning area consists of Simoniemi and Simonkylä villages on coast of Bothnian Bay and islands nearby in municipality of Simo. The characteristic for the landscape are farming, cattle-raising and forestry. Unique features of the landscape include the roads that meander across the villages surrounded by old northern-style log buildings, pastures and fields. Pasturing also maintains the beautiful natural –and cultural landscapes in the archipelago of the planning area. No wonder that the area of Simoniemi and Simonkylä has been designated as a nationally valuable landscape area and both villages are also nationally valuable cultural environments.</p> <p>Livelihoods of the villages have rooted in hunting, fishing of salmon and trading, and later also in agriculture and lumber industry. Because the livelihood is nowadays mostly based on service industry and the structure of agriculture has been changed, are the landscapes partly becoming overgrown.</p> <p>The use and management plan is an assessment, part of a project involving local residents, that took stock of valuable sites in the landscape, documented the changes that have taken place in the landscape and identified the key sites in need of care. Following this work, attention turned to appropriate management measures and the financial support available to implement them. The goal of the plan is to inspire local residents to take the initiative in managing the landscape and to encourage them to apply for the financial support needed to carry out this work and the repair of buildings. The project was funded by the European Agricultural Fund for Rural Development as part of Maisemat Ruotuun project. Printing of the publication is funded by the ministry of environment.</p> <p>In managing village landscapes, individual landowners are ultimately responsible for the outcome where their property is concerned. While this work is of course voluntary, efforts to enhance the landscape – an environment where people live and work – are very much in the interests of both communities. Landscape management and the repair of old buildings strengthen the local cultural identity of the villages, improve their recreational potential and make them more attractive to travelers.</p> <p>With the completion of the landscape management and use plan, Simoniemi and Simonkylä have the opportunity to establish a landscape conservation area as provided for in section 32 of the Nature Conservation Act. This official status will enable the villages to make themselves better known and to develop nature- and culture-related tourism. Farmers and local organizations may now apply for funding for landscape management in the form of special agricultural subsidies. In addition, the villages are now entitled to apply for assistance from the Lapland Regional Environment Centre and the National Board of Antiquities to maintain and repair traditional buildings. Establishment of the conservation area will not entail any additional legal restrictions on the use of land and forests. Construction in the villages may proceed as before in keeping with the provincial plan, municipal regulations and the Land Use and Building Act. Forestry, governed by the Forest Act, will not be adversely affected either.</p>			
<i>Keywords</i>	landscape conservation area, landscape management, management and use plan, Simo, Simoniemi, Simonkylä, Lapland			
<i>Financier/ commissioner</i>				
	ISBN 978-952-11-4280-2 (pbk.)	ISBN 978-952-11-4281-9 (PDF)	ISSN 1238-7312 (print.)	ISSN 1796-1637 (online)
	<i>No. of pages</i> 87	<i>Language</i> Finnish	<i>Restrictions</i> Public	<i>Price (incl. tax 8 %)</i>
<i>For sale at/ distributor</i>	Centre for Economic Development, Transport and the Environment for Lapland P.O. Box 8060, FIN-96101 Rovaniemi Phone +358 295 037 000			
<i>Financier of publication</i>	Centre for Economic Development, Transport and the Environment for Lapland			
<i>Printing place and year</i>	Edita Prima Oy, Helsinki 2014			

ISBN 978-952-11-4280-2 (nid.)

ISBN 978-952-11-4281-9 (PDF)

ISSN 1238-7312 (pain.)

ISSN 1796-1637 (verkkoj.)